BSB Bayerische StaatsBibliothek

Münchener DigitalisierungsZentrum
Digitale Bibliothek

Heyne, Christian Gottlob

Chr. G. Heynii Professoris Eloqv. Et Poes. Georgiae Avgvstae M. Britann. R. A. Consil. Avl. Opvscvla Academica Collecta Et Animadversionibvs Locvpletata
Bd.: 1

Gottingae 1785

Bibl.Mont. 270-1
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10711906-8

Copyright

Das Copyright für alle Webdokumente, insbesondere für Bilder, liegt bei der Bayerischen Staatsbibliothek. Eine Folgeverwertung von Webdokumenten ist nur mit Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek bzw. des Autors möglich. Externe Links auf die Angebote sind ausdrücklich erwünscht. Eine unautorisierte Übernahme ganzer Seiten oder ganzer Beiträge oder Beitragsteile ist dagegen nicht zulässig. Für nicht-kommerzielle Ausbildungszwecke können einzelne Materialien kopiert werden, solange eindeutig die Urheberschaft der Autoren bzw. der Bayerischen Staatsbibliothek kenntlich gemacht wird.

Eine Verwertung von urheberrechtlich geschützten Beiträgen und Abbildungen der auf den Servern der Bayerischen Staatsbibliothek befindlichen Daten, insbesondere durch Vervielfältigung oder Verbreitung, ist ohne vorherige schriftliche Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek unzulässig und strafbar, soweit sich aus dem Urheberrechtsgesetz nichts anderes ergibt. Insbesondere ist eine Einspeicherung oder Verarbeitung in Datensystemen ohne Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek unzulässig.

The Bayerische Staatsbibliothek (BSB) owns the copyright for all web documents, in particular for all images. Any further use of the web documents is subject to the approval of the Bayerische Staatsbibliothek and/or the author. External links to the offer of the BSB are expressly welcome. However, it is illegal to copy whole pages or complete articles or parts of articles without prior authorisation. Some individual materials may be copied for non-commercial educational purposes, provided that the authorship of the author(s) or of the Bayerische Staatsbibliothek is indicated unambiguously.

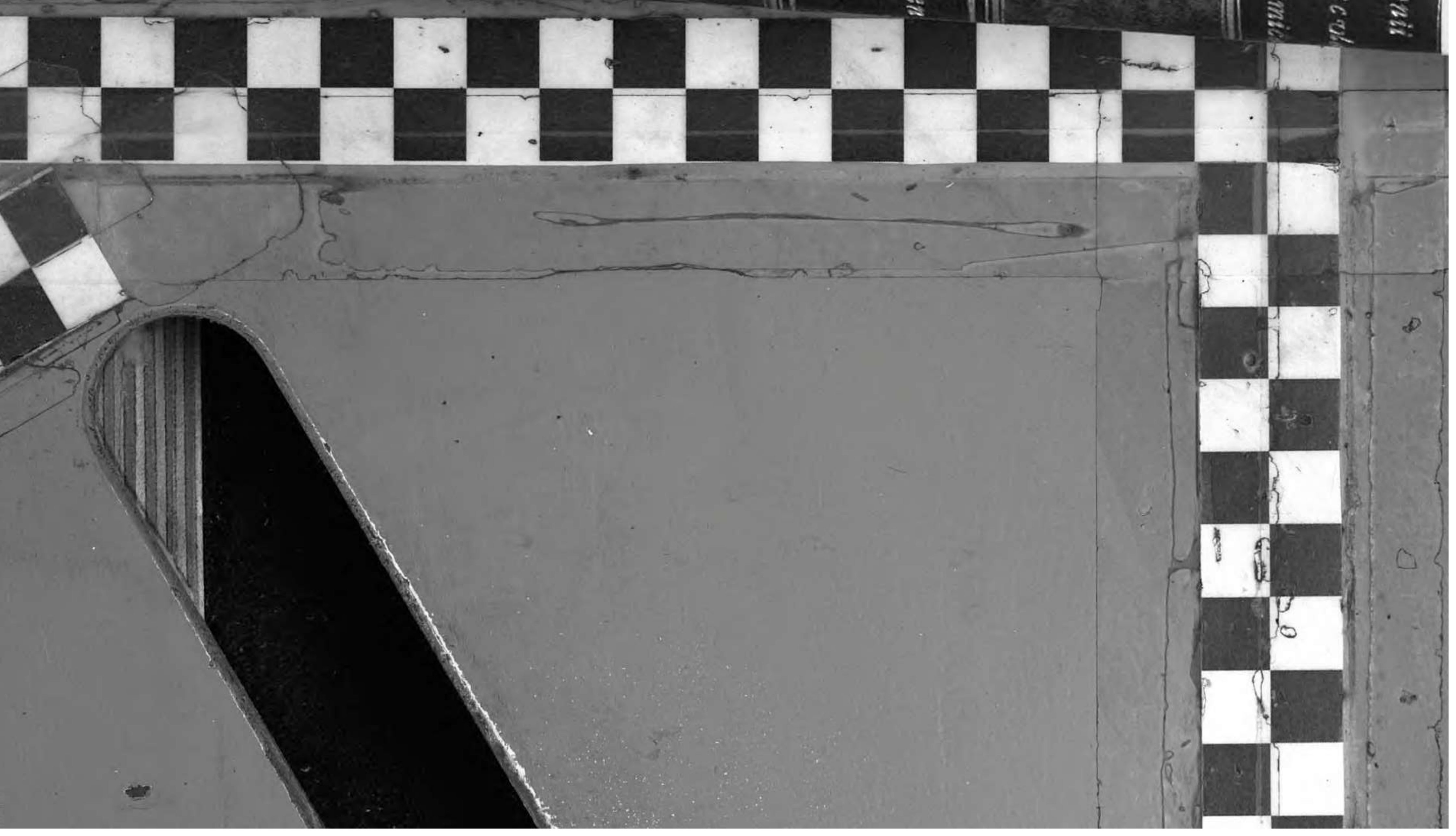
Unless provided otherwise by the copyright law, it is illegal and may be prosecuted as a punishable offence to use copyrighted articles and representations of the data stored on the servers of the Bayerische Staatsbibliothek, in particular by copying or disseminating them, without the prior written approval of the Bayerische Staatsbibliothek. It is in particular illegal to store or process any data in data systems without the approval of the Bayerische Staatsbibliothek.

10/11/905

Bibl. Mont.
270

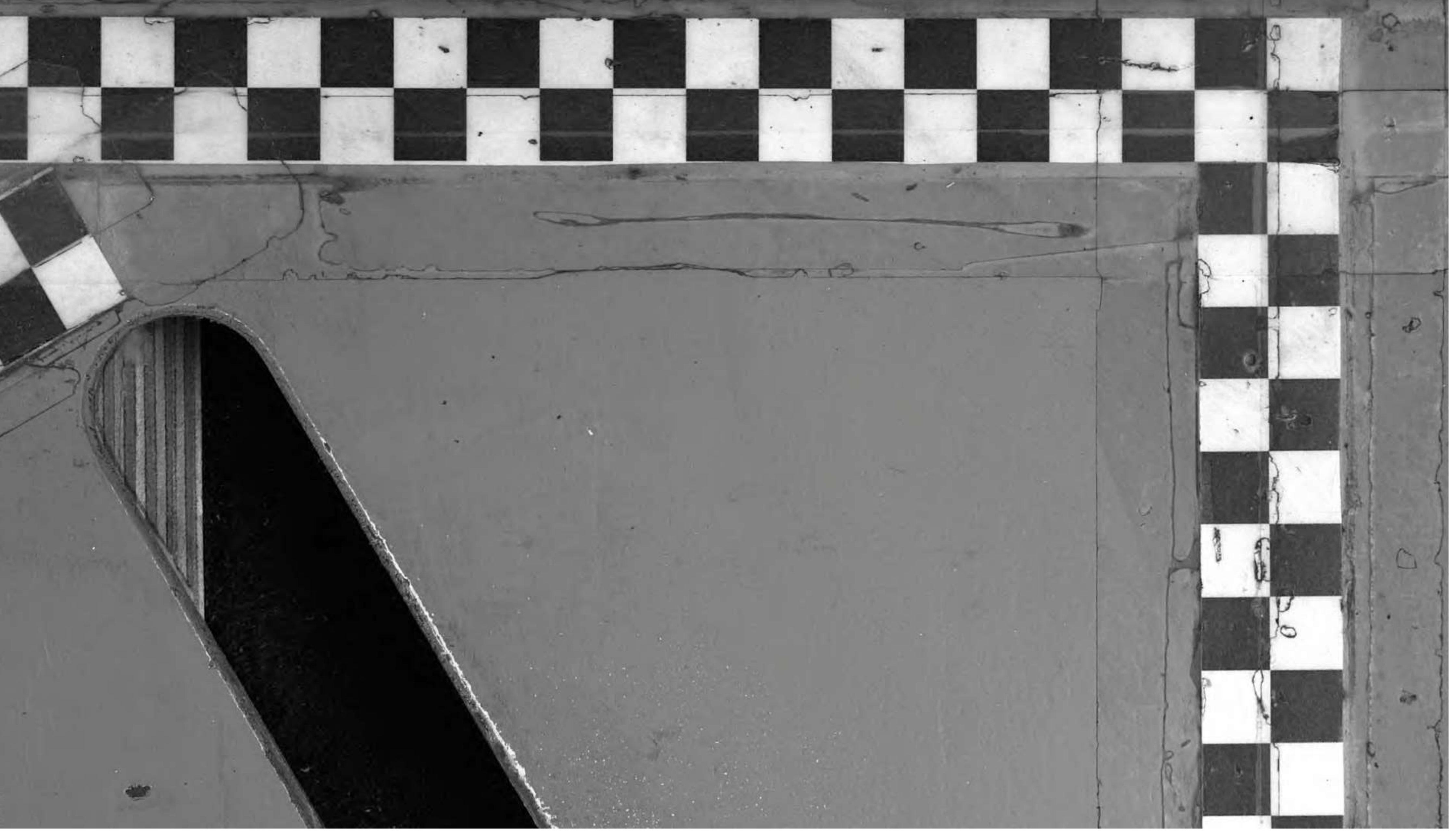
Heynii
Opuscula
Academica

Volumen

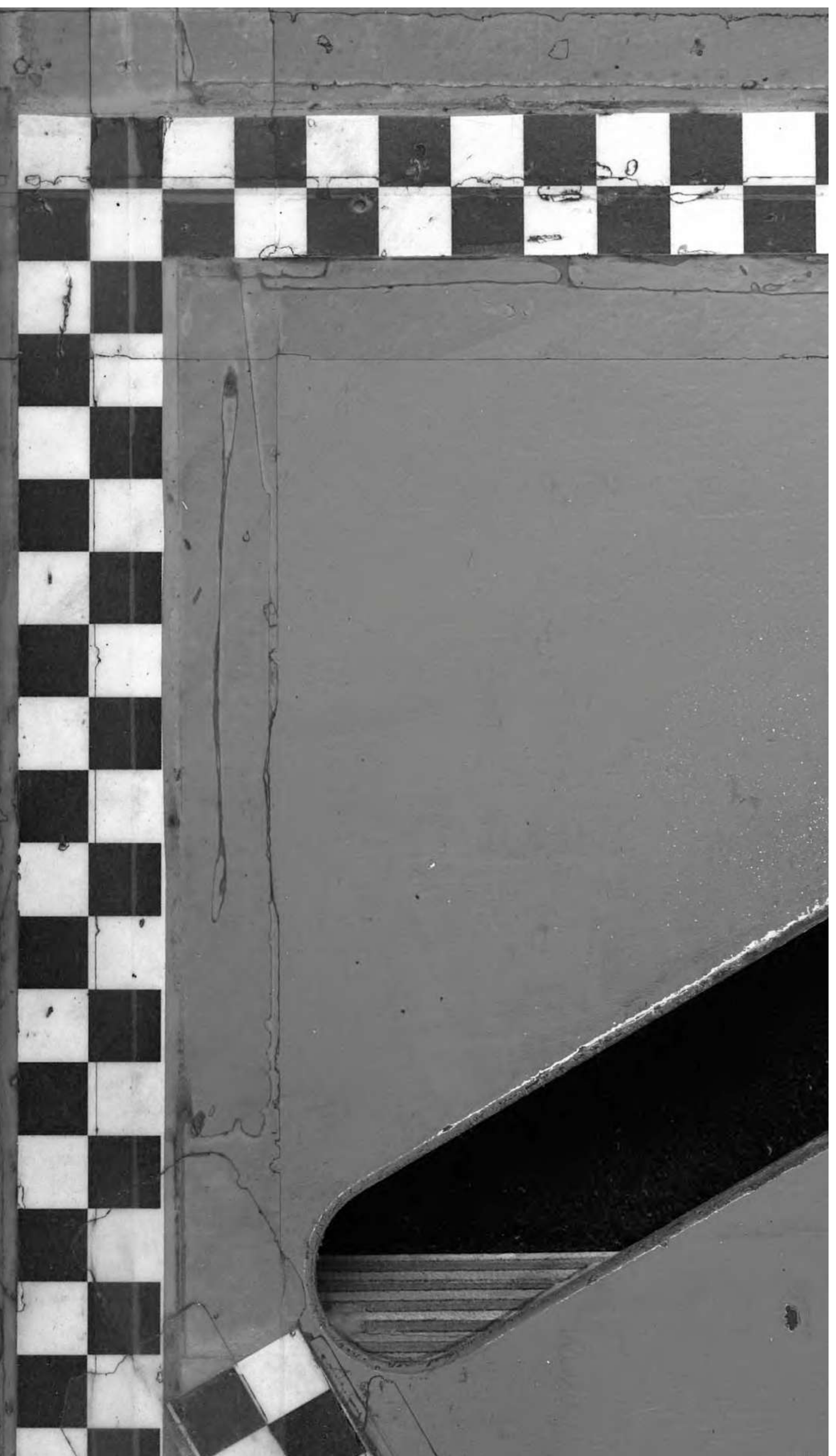

210

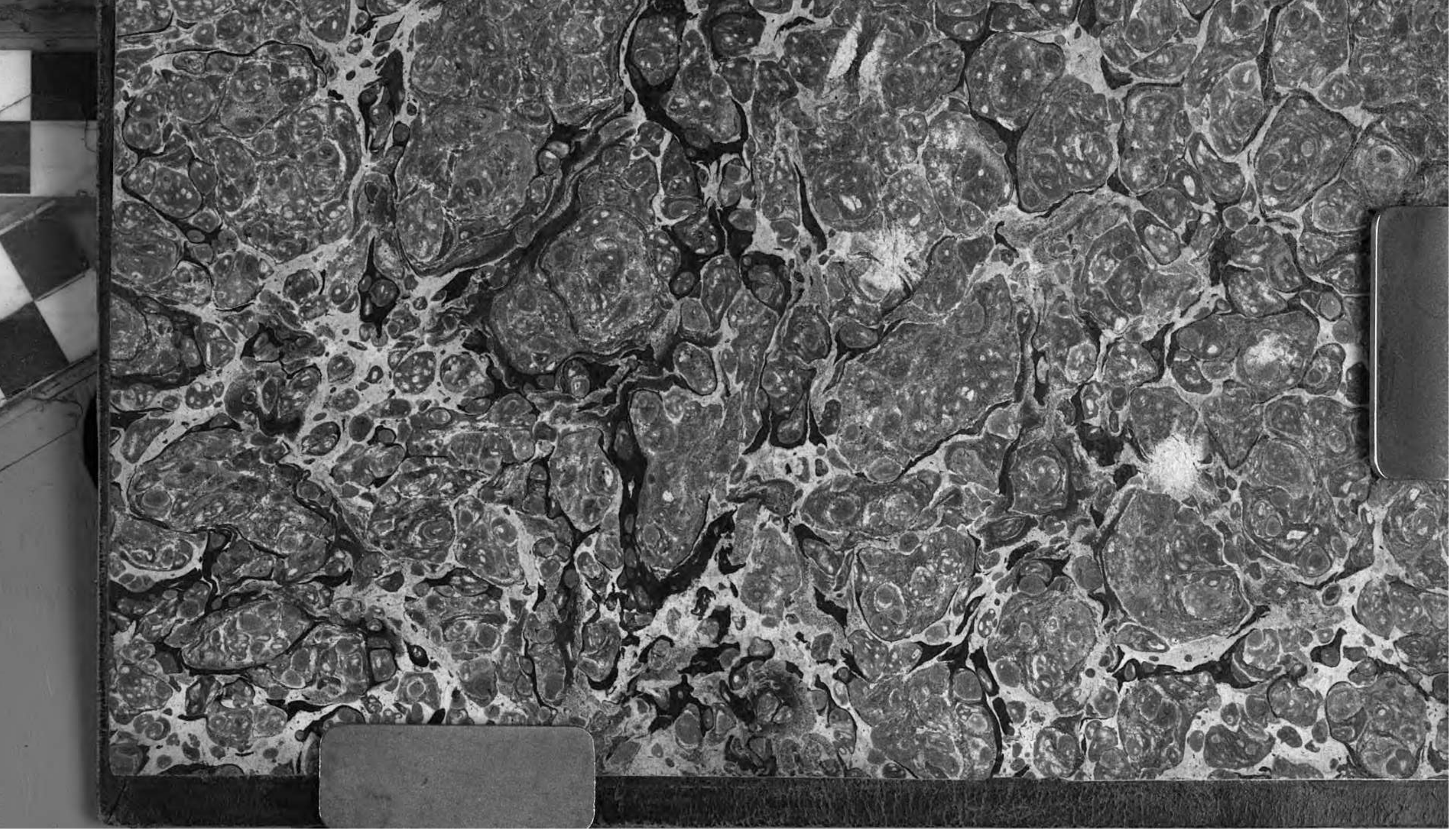
Heynii
Opuscula
Academica
Volumen
V

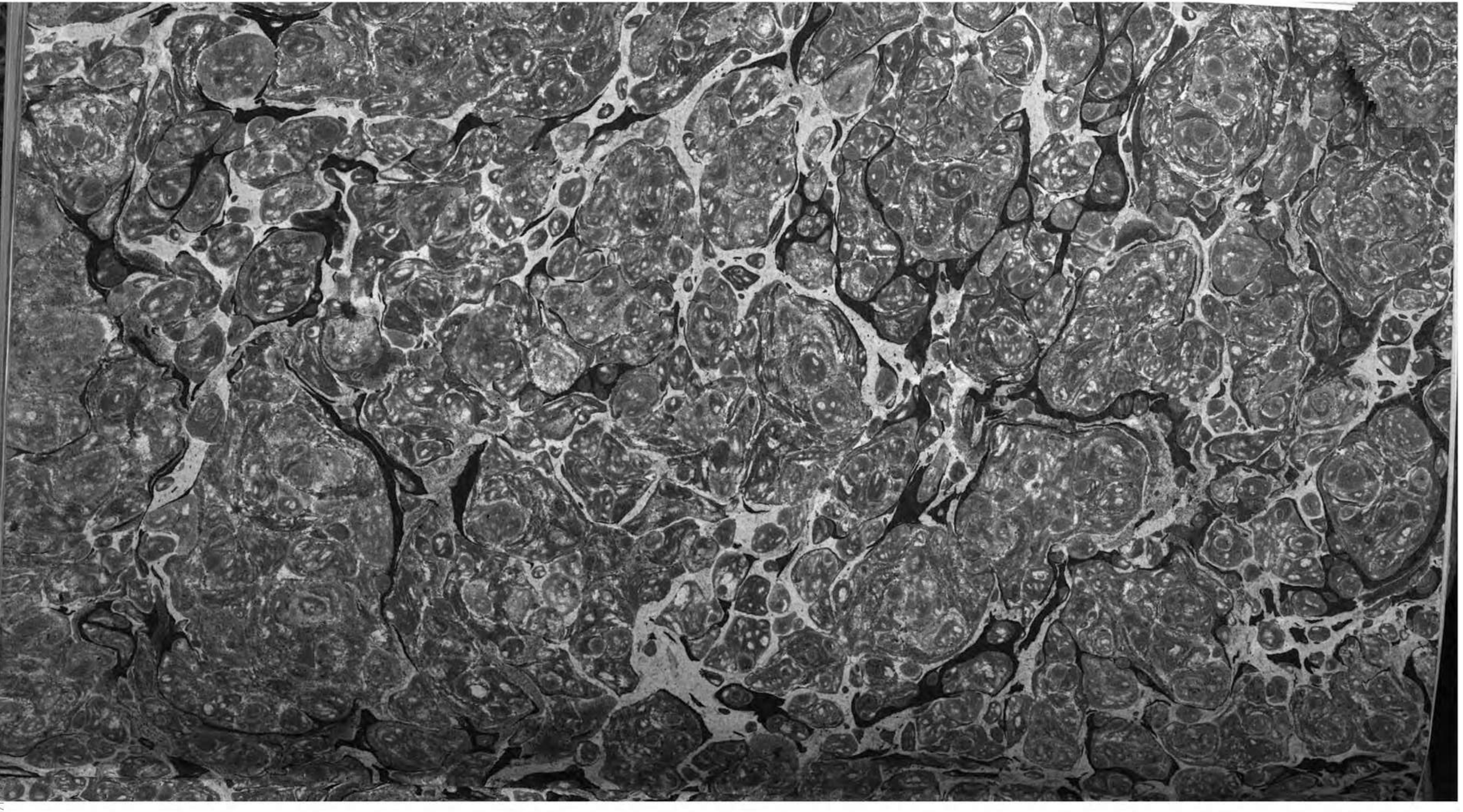

10711908

270 Bibl. Mont.

10711908

10711908

10711905

CHR. G. HEYNII

PROFESSORIS ELOQV. ET POES. GEORGIAE AVGVSTAE

M. BRITANN. R. A CONSIL. AVL.

OPVSCVLA

ACADEMICA

COLLECTA

ET

ANIMADVERSIONIBVS

LOCVPLETATA.

VOLVMEN I.

GOTTINGAE

APVD IO. CHRIST. DIETERICH.

1785.

10711908

Bayerische
Staatsbibliothek
München

10711905

PRAEFATIO.

More ac lege, vt aliarum, ita noſtrae academiae, receptum eſt, vt actus ſollennes academici indicantur e tabula publica, praemiſſa commentatione ſuper argumento e diſciplina aliqua cycli academici petito; quod ſi in honoribus academicis ſummis conferendis, in quibus etiam a candidatis pro opera ea tributum exigitur, interdum ab illo more receſſum eſt, ſeruatum tamen eum ſancte, nec vllo praemio operae propoſito, cernimus partim ab Ordine theologorum in ſolennibus ſacris annuis coetui Chriſtiano ter indicendis, partim in academicis ſollennibus Prorectori renuntiando et anniuerſariis academiae ſacris celebrandis; mandata haec opera Profeſſori eloquentiae, quem vocant, academiae oratori; cui adeo

quandoquidem ſemeſtres eſſe ſolent vices magiſtratus academici, bis vel ter officio illo eſt defungendum. Quum pauci admodum ſint numero, qui in officiorum aeſtimatione facienda vltra vtilitatem priuatam ac mercedem operae condictam quicquam ad ſe pertinere putent: mirum non eſt, ſi de more hoc academico valde iniqua hominum iudicia paſſim ferri audias: ex quibus alia fundum et rationem habere non negem, alia quam ſint puſilli parumque liberalis animi, facile intelligat is, qui, quid ad communem academiae vtilitatem famamque et exiſtimationem vim habeat, reputauerit. Scilicet cum omnino academiis exoptandae ſint cauſſae et opportunitates quam plurimae, quae ingenia et ſtudia acuant, deſidiam vero ac veternum excutiant: quo nulla perniciоſior peſtis academiis ingruere poteſt, nec vlla certior imminet, niſi ſedulo cautum fuerit: tum omnino ea vtilitatem habent, quibus excitantur animi, ne quotidiana docendi opera profeſſoris munus et nomen abſolui continerique putetur; verum vt diſciplinae ſuae quisque pro ſe fundum colere, prouentum augere, quae alii ad litterarum incrementa et auctus attulerint, cognoſcere ac ſua facere, ex iisdem copiis alia ad cathedrariam tradendi operam transferre, alia tanquam noua augmenta et ornamenta propriae ſuae doctrinae adiicere ſtudeat. Quod ſi itaque tempora incidunt, quibus non modo oppor-

opportunitas commentandi, verum et neceſſitas impoſita eſt: eriguntur ad lectionis et commentationis ſtudium multorum ingenia, quae alias, modo naturae humanae imbecillitate, modo ſocordia inſita, modo longa deſuetudine, primo ab omni ſcribendi, mox a legendi quoque et commentandi vſu eſſent receſſura, pudorque iniicitur, ne quis, id quod docti hominis nomine et profeſſione indignum eſt, in vulgari diſciplinae tradendae ambitu tanquam in mola circumagenda iumentum ſe contineat, opinionibus dudum exploſis ſe iactet, aut paupere cultu, quem a magiſtro traditum acceperat, ſuperbus incedat. Nec vero euenire poteſt, quin vnicuique non omnino mercenariam operam litteris praeſtanti nonnulla paſſim occurrant, quae aut ſubtilius, quam adhuc factum erat, tractari aut in meliore ordine, maiore luce, conſtitui poſſe videat; alia de quibus dubitet, aut quae e diſciplina eliminanda eſſe putet; de his quae ipſe ſentiat exponendi opportunitas vix alia eſt magis exoptata, quam proluſionum genus hoc, quo vnam vel alteram obſeruationem, aut exquiſitam animaduerſionem, aut ex interiore doctrina caput aliquod enucleare licet, et quod, quia publice ſuſceptum eſt, vbique plures habet qui legant, quam ſi pauca folia ſuo aliquis nomine privatim euulgauerit. Nec vero, ſi deficientibus iis, quae dixi, doctioribus, vulgaria nonnulla ſatisque nota recoquantur, vel ſic

omni vtilitate ſcribendi vſus ille caret; ſaltem torpor animorum, ne peſtilenti afflatu omnia corrumpat, abſtergetur, et capita certa doctrinae crebra lectione in animos multorum reuocantur, infiguntur et inculcantur. Omnino ea, quae in academiis ſcribuntur, diuerſo cenſu et loco habenda ſunt, quam, quae ab aliis alio ſuſcipiuntur conſilio; in his enim cum optandum ſit, vt nemo ad ſcribendum accedat ac prelo ſcriptum ſubiiciat praeterquam is, qui aut vtiliter aliquid monere ac ſuadere, aut noua tradere, aut antiqua melius declarare poſſit: in academiis contra ad ipſam ingeniorum diſciplinam et exercitationem illud pertinet, vt ſcriptione et commentatione ſui illa experimentum dent, faciantque teſtatum aliis, quid de ſua virtute et profectibus aut iudicandum ſit aut ſperandum. Tandem ad ipſas academias earumque nomen ac famam haud parum intereſt, vtrum ad ſolam docendi prouinciam reuocentur doctorum ſtudia; vti animantis vita ex motu, ſic litterariae vniuerſitatis vigor ac viuida vis non niſi ex iis cognoſcitur, quae ingenii doctrinaeque copias in vulgus eruditum proferunt; qui intus canit, neminis facile aures aduertit; nec ſatis eſt libros elementares ſexcenties refingi; ſi ſocietati litterariae vllum aliquod laudis et famae ſtudium propoſitum eſt, plus laudis habet, ſi ex ipſis diſciplinae medullis exquiſitior quaeſtio aut locus conſtitutus in vulgus exierit. Adeo non improbandum aut negli-

negligendum eſt proluſionum ſcribendarum inſtitutum, vt contra ad academiarum nomen ac famam haud parum interſit, ſcribanturne proluſiones nec ne, et num bene an male ſcribantur.

Vtilitates videmus grauiſſimas, quas mos ille antiquus commentatione aliqua praemiſſa ſollennia publica indicendi habere poteſt et habere ſolet. Tuetur vero ille ſe, ſeque intelligentibus approbat, non minus ipſa rerum natura, academiarum conditione ac deſcriptione, tum decori ratione, ipſaque rei neceſſitate; fingamus enim dari nobis aliquam academiam, in qua nihil geratur publice, nec oratio vlla publice habeatur, nihilque publice ſcribatur: quantos auctus, quam proſperitatem, quam exiſtimationem apud ſuos, quam ad exteros famam, habituram illam eſſe putabimus? Sunt autem haud dubie in omni republica nonnulla, quae publice agenda ſint; nec poſſunt omnia nec debent clam et in occulto aut intra priuatos parietes peragi; multo magis in ea ciuitate, quae propius ad popularem formam accedit: in qua multi monuerunt diligenter videndum eſſe, vt reip. maieſtas, magiſtratus auctoritas, ſenatus dignitas, inſignibus, pompa, ſollennibus, ad oculorum animorumque ſenſus amplificetur: iam autem quae publice agenda ſunt, quis non intelligat more aliquo, eoque ſollenni, inter caerimonias certas, die

locoque ſtato, eſſe exſequenda? quod niſi fiat, in contemtum adducantur neceſſe eſt ipſa illa negotia, quibus auctoritas aut dignitas ex ipſo more et ex ſollennibus caerimoniis comparanda erat. Expectandum itaque eſt a virorum doctorum, quos acutius cernere quam vulgus credas, prudentia et publicae vtilitatis reſpectu, vt morem ritumque publice receptum caerimoniamque ſollennem eſſe velint auguſtam, ſanctam, talem omnino, qualis viros graues deceat et ad adoleſcentum animos honore ac reuerentia imbuendos vim aliquam habere poſſit. In rep. autem academica quae tandem eſſe poſſunt caerimoniae, qui ritus, cum ipſa rerum natura magis coniuncti, quam vt pompa ducatur, vt oratio habeatur, vt e tabula publica edicatur, vtque edictum adiectum habeat aliquid, quod publice vtile eſſe poſſit? Nam ea, quae ex antiquiore academiarum inſtituto quod offenderet habebant, iam depoſita in noſtra hac academia ſunt; in iis autem, quae, ipſa re, vtilitate publica prudentique conſilio ſuadente, retinuimus, ad officium cuiusque noſtrum, et ad fidem ac religionem Profeſſoris pertinere arbitror, vt videat, ne, quae publice gerantur, dignitate, grauitate et ſpecie aliqua honeſta, deſtituta ſint.

Enimuero habere forte reprehenſionem videri poteſt alterum illud, quod proludendi opera illa credita eſt Profeſſori eloquentiae: forte

forte enim consultius habendum, si dispertitis per singula disciplinarum genera et per ordines academicos vicibus Prolusiones deinceps scribantur a singulis; inprimis cum litterarum illud genus, e quo Professoris eloquentiae virtus et nomen censetur, disciplinis cycli academici vulgo vix accenseri soleat. Neque improbandum institutum illud dicerem, si quidem academia esset, quae illud adoptare decreuisset; nunc quae in more recepto bona insint, videndum est. Etsi enim ab iis, qui primi eum induxere, ad facultatem dicendi latine ac scribendi forte vnicus respectus habitus est, vtilitatem tamen res habet hanc, vt ne litterarum humaniorum studia prorsus ex academiis, in quarum angulis adhaerescunt, exulent, cum aliquoties per annum caput ex iis aliquod hominum oculis subiicitur. Cum porro nemo ad academicas disciplinas admittendus sit, nec vlla bene fundata esse possit vllius generis doctrina, litterariis studiis nisi subnixa ea sit: credendum est, nullum facile aliud argumentum tam commune et omnium sensibus ac gustibus accommodatum cogitari posse, quam quod ex iis litteris petitum sit, quas, antequam ad disciplinam academicam accessimus, degustauimus omnes. Quo minus per vices res recte geratur, vereor ne ipsa ordinum seu facultatum in academiis descriptio intercedat: qua quidem descriptione interdum accidit, vt studiorum academicorum recta ratio non parum

rum perturbetur et euertatur; opinione enim regitur vulgus; neque adeo grauiſſimarum diſciplinarum dignitas et auctoritas eſſe poteſt vnquam ſatis magna ad iuuenum animos tenendos, quamdiu illae coniectae in vnum miſcellum Ordinem et tanquam in lance ſatura confuſae latent. Itaque magnum ſui acuminis et ſollertiae documentum nuper propoſuit vir illuſtriſſimus, qui in academia ſua inſtaurata quartum Ordinem in tres diſpeſcuit: modo ille eo vsque eſſet progreſſus, vt antiquarum litterarum totiusque antiquitatis ſtudium, vna cum omni artium et litterarum elegantia, non aliis diſciplinis, ſatis ab iſto ſtudio alienis, pro corollario, ſubiectum aut adnexum eſſe voluiſſet: ſuum illud a ceteris diuerſum Ordinem conſtituere debebat; hac vna re efficere potuiſſet, vt omni litteraturae humaniori et elegantiori laus, honos ac dignitas ſua reſtituta eſſet: ita tandem ad eas litteras, ſine quibus ſacrarum litterarum nulla eſſe poteſt iuſta aut docta interpretatio, et e quibus rerum antiquarum memoria, philoſophia, ingeniorum ornamenta, diſciplinarum exordia et incrementa, petenda ſunt, adducerentur iuuenes, cum in academiis ipſis eas non omnibus reliquis diſciplinis poſthaberi viderent; nec dubito quin ea academia, quae ſuas rationes ad hunc modum aliquando diſpoſitura eſt, omnium reliquarum caput facile euadere poſſit; tam multum vtilitatis, vt hominum ingenia ſunt,

res tam exigua eſt habitura, ſi recte proviſa fuerit.

Nec vero ignoro, quantum difficultatis habeat genus hoc ſcriptionis, quod non aut tuo aut vnius alicuius Ordinis academici, verum publico academiae nomine a te ſuſcipitur. Vt enim argumentum aut ſit publici iudicii aut ſaltem videri poſſit, dilectus eius haud facile deſcendere poteſt ad exquiſitam aliquam ex antiquis litteris quaeſtionem, multo minus ad criticam et exegeticam; etſi ego is non ſum, qui tale inſtitutum improbandum eſſe putem; verum elaborandum eſt in materia communi ac publica, quae nec a communi plerorumque qui liberaliter inſtituti ſunt iudicio et ſtudio, nec ab academici corporis dignitate abhorreat. Eam itaque petere plerumque malui ex eo antiquitatis hiſtoriarumque ambitu, quo populorum inſtituta et mores opinionesque tum facta ac fata continentur, ſectandumque mihi eſſe arbitratus ſum genus ſcribendi populare, ſed quale inter eruditos in litteraria ciuitate frequentari putes. Inprimis autem, vt animos etiam ab argumento alienos cognoſcendi aliqua cupiditas inceſſeret, id operam dedi, vt antiqua cum noſtris compararem, aut tempora et euenta obſeruarem, ex iisque commentandi opportunitatem aut arriperem aut elicerem. Aliam difficultatem habebat

hoc

hoc ſcribendi genus ex eo, quod eius neceſſitas plerumque impoſita erat in medio aliarum rerum ac curarum curſu, officiis et negotiis variis vrgentibus ac circumſtrepentibus; vt adeo moleſtiae ſenſus ex interpellatis aliis curis ac ſtudiis et ex ſumma feſtinatione obtunderet ingenium, dum inquirendi et excutiendi ſedulitate et ſubtilitate excluſum me ſentirem. Interea vſu etiam in his expertus didici, intentis animi viribus plura expediri poſſe ab occupato quam ab otioſo; et acui ingenium ſtudiumque incitari ipſa trepidatione, admotis inprimis pudoris ſtimulis.

Etſi itaque ipſe non adeo magnifice de his lucubrationibus ſentio, attamen non mei magis, quam academiae, cauſſa, cui et locum et ingenii fortunaeque ornamenta debeo, in animum induxi et conſtitui Proluſiones has vno et altero volumine comprehendere. Exierat anno LXXXII. *alterum decennium* muneris huius mei publici; iuſtum adeo ſpatium, cuius acta huius generis corpus facere poſſent; quae quidem res animaduerſa, ſi qua alia, euicit, vt manum admouerem operae, quae partim in emendandis, reſecandis vel addendis nonnullis verſata eſt, partim in cenſura, quam nonnullis proluſionibus ſubieci, ita vt ipſe de iis iudicium facerem, quae a XX. inde annis a me ſcripta ſunt, in quibus ſane haud pauca delenda ac mutanda eſſe maturius iudicium, rerum vſus et commentatio

assidua facile admonere poterant, inprimis in iis litteris, quae non per se euidentiam habent, aut quae intra probabilitatis limites subsistunt. Ita enim plerique omnes litterarum studium ingredi solemus. vt ab initio de quacunque re habeamus quod certo statuendum sit, miremurque adeo alios non idem perspexisse, interdum quoque, si ad arrogantiam proniores simus, vt nobis egregie sapere videamur; enimuero cursu per decem, viginti annos continuato, sensim sensimque intelligimus, eadem illa, quae soli perspexisse nobis videbamur, dudum non minus perspecta fuisse aliis, eos autem plus vsus, prudentiae, doctrinae habuisse, quam vt opinioni temere conceptae siderent; alios, cum verum aut quod verisimilius esset tenerent, accumulatis aliis de suo, verum obscurasse, interdum e manibus elapsum amisisse; altera ex parte neminem tam absurda et absona somniasse, quin vera aliqua ratio aut inesset aut iis esset coniuncta, quam vtique peruidere et eruere operae pretium erat. Omnino vero in rebus, quae ad antiquas historias et litteras spectant, nihil potest esse magis lubricum, quam pronuntiare, quae vera sint aut esse debeant; perpauca enim aut rerum aut hominum fide et auctoritate ita substructa sunt, quin aliquid occurrat quod dubitationem facere possit, inprimis vbi de opinionibus, institutis ac religionibus hominum et populorum earumque rerum causis quaeritur.

Possunt

Possunt in his alia esse veriora aliis, hoc est veri similiora; atque ea amplecti licet pro veris, vt neminem tamen cogam in verba iurare. Itaque, quod saepe dixi et in his quoque Prolusionibus passim professus sum, meliorem res antiquas tractandi rationem in eo ponere soleo, vt ante rem exploratam nihil ipse statuam, sed primo loco in auctoritatem et fidem auctorum, qui aliqua de re tradiderunt, inquiram, tum verba et sententias, ex istorum hominum sensu, et ex aetatis, populi, sectae, in qua illi, quorum acta vel sensa vel dicta memorantur, vixere, genio interpreter: eumque morem nec minus in antiquissimis rebus, iisque aetatibus quas mythicas appellant, seruandum esse censui, vt in ipsam heroum vitam me insinuarem, vna cum iis quasi ipse degerem, eorum morem, sensum, opinionem, induerem, cumque his tandem id, quod verisimillimum esset, (nam verum, quod assensum aliis extorquere possit, inuestigaturum me esse, prorsus despero,) assequerer, idem aliis diiudicandum relinquerem, si quis aliter statueret, aequo animo ferrem.

Ceterum, dum istas diuersis temporibus et in magna rerum casuumque, qui per hos annos publice priuatimque inciderunt, vicissitudine scriptas commentationes iterum ordine perlegerem, non inficior magnum me voluptatis fructum percepisse ex eo, quod, quae litterarum incrementa per viginti hos annos facta

facta sint, tum quam vberior sentiendi dicendique libertas obtigerit, animo subinde occurreret. Sunt enim, id quod etiam ad Prolusionum calcem nonnunquam subnotaui, vt p. 218. sq. p. 258. sq. p. 328. 9. p. 376. 7. haud pauca, quae tum, cum in his Prolusionibus attingerentur, noua videri possent et intacta, ab eo inde tempore aliorum virorum doctorum studiis frequentata et crebriore et intentiore opera in maiore luce nunc constituta; alia, quae vix suspensa manu contingere auderem, nunc libere passim ac tuto tractari ac disputari solent. Adeo cum magno illo malo, quod disciplinae remissio maiorque morum licentia inuexit, magnum bonum in remp. inferri coepit, maior dicendi sentiendique libertas; quam quidem antiquarum litterarum prudenti interpretatione non minus constitui recte temperarique arbitror, quam rerum, hominum et naturae sagaciore cognitione; siquidem absterfis opinionibus, quas obscuratis per barbariem litteris horrida aetas inuexit, quo grauissimi illi antiquitatis auctores ducunt, ad simplicitatem intelligendi ac sentiendi, redibimus; in iis vero, quae litterarum auctoritate tradita ad nos peruenere, interpretandi arte saniore ita vtemur, vt ne inferamus ex nostris sensibus et opinionibus alia, quam quae illi, a quibus illa monumenta profecta sunt, animo, sensu et cogitatione tenuerant; quod nisi factum fuerit, philosophica subtilitate parum in his proficitur, quippe

quae

quae ea, quae falſa interpretatione tradita ſunt, ad ſpecioſam rationem redigit, ornat, fucat, et in doctrinae caput conuertit; vera, niſi ex interpretatione meliore hauſta ſint, extundere nequit.

Alterum Volumen Proluſiones ſuper Magnae Graeciae rebus publicis earumque inſtitutis ac legibus ſcriptas complectetur.

CON-

CONSPECTVS PROLVSIONVM VOLVMINIS PRIMI.

Praefatio

I. *De morum vi ad ſenſum pulchritudinis, quam artes ſectantur.* Proluſio ad audiendam orationem d. 23. Julii 1763. Profeſſionis rhetorices et poetices adeundae cauſſa recitandam Pag. 1

Cenſura huius Proluſionis 34

II. *De veris bonarum artium litterarumque incrementis ex libertate publica.* Oratio aditialis 39

Cenſura huius orationis 75

III. *De Genio Saeculi Ptolemaeorum*
Proluſio ad anniuerſaria inaugurationis Academiae Georgiae Auguſtae ſacra XXVI. et *de Pace* gratulationes, d. 17 Sept. 1763 76

Cenſura huius Proluſionis et auctarium 85

IV. *De iudicio, quod defunctis Aegyptiorum regibus ſubeundum erat:* ad ſanctam memoriam Georgii II. d. 25 Octob. 1763. celebrandam 135

Cenſura huius Proluſionis 148

V. *Ad Simonidis verſus, in quibus, virum bonum conſtanter eſſe, difficile eſſe aſſeritur*: ad commendandum nouum Prorectorem Rud. Aug. Vogel. d. 2 Jan. 1764 154

Cum *Cenſura* 164

VI. *De efficaci ad diſciplinam publicam priuatamque vetuſtiſſimorum poetarum doctrina.* Ad commendandum nouum Prorectorem Gottfr. Achenwall d. 2 Jul. 1764 166

Cum *Cenſura* 181

VII. *De cauſſis fabularum ſeu mythorum phyſicis.* Ad indicenda anniuerſaria ſacra XXVII. d. 17 Sept. 1764 184

Cum *Cenſura et Epimetro* 195

VIII. *Nonnulla in vitae humanae initiis a primis Graeciae legumlatoribus ad morum manſuetudinem ſapienter inſtituta.* Ad commendandum nouum Prorectorem Paullum Iac. Foertſch. d. 2 Jan. 1765 207

Cum *Cenſura* 218

IX. *De publicis priuatae frugalitatis vtilitatibus, inprimis ad maiorem ciuium frequentiam*, Proluſio *prior.* Ad commendandum nouum Prorectorem Chr. Fr. G. Meiſter. 3 Jul. 1765 221

X. — — Prolusio *altera*. Ad indicenda anniuersaria sacra XXVIII. 17 Sept. 1765 229

XI. — — Prolusio *postrema*. Ad commendandum nouum Prorectorem Rud. Aug. Vogel. 2 Jan. 1766 242

Cum *stricturis* in tres has Prolusiones 253

XII. *De elegantiorum artium ac studiorum vsu et fructu ad disciplinam academiarum publicam.* Ad indicenda anniuersaria sacra XXIX. 17 Septembr. 1766 268

XIII. Ad *Institutum historicum* in a. d. 23 Decembr. 1766. *inaugurandum* 280
De studii historici ad omnes disciplinas vtilitate, necessitate ac praestantia.

XIV. *De veterum coloniarum iure eiusque caussis.* Prolusio *prior*. Ad commendandum nouum Prorectorem Abr. Gotth. Kästner. 2 Jul. 1766 290

XV. — — Prolusio *posterior*. Ad commendandum nouum Prorectorem Chr. Guil. Franc. Walch. 2 Jul. 1767 310

Additamentum 328

XVI. *Origines panificii frugumque inuentarum initia.* Prolusio *prima*. Ad commendandum nouum Prorectorem Io. Chph. Gatterer. 4 Julii 1768 330

XVII. — — Prolusio *altera.* Ad indicenda anniversaria sacra XXXI. d. 17 Sept. 1768 346

XVIII. — — Prolusio *tertia.* Ad commendandum nouum Prorectorem Paull. Iac. Foertsch. 4 Jan. 1769 363

Censura harum Prolusionum 376

XIX. *Parentale sacrum in honorem ac memoriam Munchhusii* indicitur d. 28 Dec. 1770 383

XX. *Gratulatur Academia nouum Curatorem Ill^mum. de Behr suis rebus datum.* Ad commendandum nouum Prorectorem Rud. Augustin. Vogel. 2 Jan. 1771 401

XXI. *Indicitur luctus Academiae ex Curatoris Ill^mi. Behrii morte susceptus.* Ad commendandum nouum Prorectorem Gotth. Traug. Zachariae. 2 Jan. 1772 409

Index 421

10711908

DE MORVM VI AD SENSVM PVLCHRITVDINIS QVAM ARTES SECTANTVR

PROLVSIO

AD AVDIENDAM ORATIONEM

D. XXIII. IVL. CIↃIↃCCLXIII.

PROFESSIONIS RHETORICAE ET POETICAE ADEVNDAE CAVSSA

RECITANDAM

ORATIONE ADITIALI SVBIECTA.

10711908

10711908

Cum eius muneris, cui adeundo dies XXIII. Iul. dictus est, ratio et natura non tam eloquentiae et poëseos praeceptis et exemplis tradendis, quam humanitatis omnino et ingenuarum artium disciplina contineatur, non alienum ab eius consilio, cum humanitatis vero studiis etiam coniunctum videtur, de *moribus animi* nonnulla commentari, *quantam quidem vim ac potestatem ad sensum et intelligentiam atque etiam ad adumbrationem pulchritudinis habeant, quam eae artes, quae nomen inde suum inter nos consequutae sunt, propositam sibi habent.* Quod quidem disputatiunculae nostrae argumentum tanto lubentius amplexi sumus, quo illud magis sensus nostri et iudicii de vniuersae humanitatis studiis rationem declarare potest, quippe quae studia nec ab artium elegantiorum contubernio abhorrere, nec, vbi consociata et tanquam sororio vinculo cum his coniuncta fuerint, rationes ab animi et morum ac virtutis natura seiunctas et segregatas habere volumus. Accedit quod, etiamsi ingenio et doctrina satis valeremus, eruditionis et lectionis qualiscunque nostrae specimen dare, temporis angustia, curarum in migratione ad hanc vrbem varietas, valitudinis vix bene confirmatae imbecillitas, supellectilis librariae tenuitas vetabat.

*) Ariſtotelem rogatum, cur pulchritudinis fructu tantopere delectemur, reſpondiſſe ferunt, quaeſtionem eam hominis caeci eſſe **); quae quidem ſi non callidi philoſophi vox fuit, qui, laqueis difficilis quaeſtionis quomodo ſe expediret, non habebat, indicare videtur, philoſophum ſummum pulchritudinis notionem inter ſimplices et primitiuas retuliſſe, cuius nulla poſſit finitio inſtitui, cum ſenſu ipſo cognoſci eam oporteat. Qua de re nobiliſſimos noſtrae et ſuperioris aetatis philoſophos longe aliter ſenſiſſe, ex tot eorum ſcriptis conſtat, in quibus de pulchritudine, eiusque ad delectandum vi et natura, permulta ſubtiliter et acute diſputantur; quae ſi comparare inter ſe, et, quid in quoque genere, noſtro quidem de ſenſu, probandum, aut, quibus de rebus amplius conſiderandum putemus, memorare velimus, ea diſputatio nobis inſtituenda foret, cuius vix finem inueniremus. In praeſenti id agamus, vt, omni contentione dimota, nullis vnius diſciplinae ſectaeue placitis, tanquam legibus, adſtricti, metaphyſicis, quantum fieri poteſt, ſubtilitatibus euolutam rem nude, plane et populariter proponamus; vt ne, cum de pulchritudinis mira vi et excellentia, eiusque acriore ſenſu differimus, ſermone horrido et incomto detraxiſſe potius eius gratiae et veneri, quam quicquam adſtruxiſſe, videamur.

Et

*) *De pulchritudine eiusque ſenſu.*

**) Eo redit dictum apud Stobaeum Serm. LXIII. Ἀριστοτέλης ἐρωτηθείς, διὰ τί τῶν καλῶν ὁ ἔρως; τυφλοῦ, εἶπεν, ἐρώτησις. Diog. Laert. V, 20. πρὸς δὲ τὸν πυθόμενον, διὰ τί τοῖς καλοῖς πολὺν χρόνον ὁμιλοῦμεν; τυφλοῦ, ἔφη, τὸ ἐρώτημα.

Et primum quidem, vna licet omnino animo pulchritudinis notio informanda ſit, illud tamen meminerimus, acceptiones eius nominis inter homines eſſe pene infinitas, plerasque plane improprias. Cum enim proprie ad vnum id genus rerum pertineat, quod oculorum ſenſu cognoſcitur, atque inde ad animum et mentem, atque omnem ingenii et virtutis praeſtantiam transferatur, cum aliqua ratione etiam de aurium iudicio vſurpetur: vulgari tamen vſu ad omnes ſenſus, ad quos voluptas aliqua accidit, ad omnem vtilitatem et commoditatem, praeſtantiam et laudem, ad omnem ſuauitatem et iucunditatem, refertur. Quae res non animaduerſa in multos errores induxit homines doctos, vt, cum, quae in notionis eius complexum admitterent, non ſatis diſcreuiſſent, ne tamen ea, quam ſemel informarant, pulchritudinis finitio rueret et concideret, ad maximas ſubtilitates, interdum etiam cauillationes, confugerent. Id quod Graecis accidiſſe videtur, quorum diſputationem περὶ τοῦ καλοῦ admiſta honeſti et decori ſpecies incertam et vagam reddidit. Omnino quidem *omnis perfectio et abſolutio, cuius ea natura et ratio eſt, vt ſenſum vel imaginandi vim afficere et imaginem aliquam in animo effingere poſſit*, pulchritudinis nomine et notione comprehendi videtur, ſubeſtque adeo, ſi penitius intuearis, perpetua aliqua ratio inter res ſenſu externo vel interno percipiendas et ipſum ſenſum; nec omnis perfectio et abſolutio per ſe pulchritudinem habet; ſed, vt perfectio aliqua pulchra ſit et habeatur, ſenſus illa noſtri naturae reſpondeat neceſſe eſt. Lex enim primaria a ſummo rerum opifice ſcripta eſt haec, vt, quicquid ſub pul-

chritudinis notionem reuocari velit, ad ſpeciem aliquam reuocari poſſit, quae aut ſenſibus aut animo obiici poſſit; itaque ea, quorum praeſtantiam intelligendi tantum vi aſſequimur, vt inter res pulchras referri poſſint, ſpecie aliqua et imagine, tanquam corpore, amicienda ſunt. Hoc idem eſt, quod vulgari hominum doctorum ſermone celebrari ſolet: vt aliqua res pulchra ſit, hoc eſt, vt imaginem aliqua perfectio in animo repraeſentet, vtque ea ſub ſenſum et phantaſiam cadat, *multitudinem et collectionem partium ac formarum vel proprietatum, earumque in diuerſitate et varietate conſpirationem et vnitatem* ineſſe debere, quae tamen *vnitas* eiusmodi ſit neceſſe eſt, *vt ab animo facile percipi poſſit.* Perſpectum hoc et cognitum iam Timaeus Locrus habuit, plane frugi et ſobrius philoſophus, qui *initia et elementa ſiue cauſſas pulchritudinis commenſu* dicit contineri *et reſponſo partium tum ad ipſas inter ſe tum vero ad animum.* *) Iam cum haec pulchritudo, late per omnem naturam fuſa, artibus vnice propoſita ſit, in qua effingenda, adumbranda, imitanda, aemulanda, tantopere laborant: ſenſum eius aliquem atque intelligentiam afferre ingenia debent, non modo ea, quae operam ſuam ad artificia, ſed et quae ſtudium, amorem et cupiditatem ad ea cognoſcenda et intelligenda conferunt; qui vero etiam de artificiorum praeſtantia iudicare, omninoque ingenii monumenta ſcite ac docte aeſtimare profitetur, is acumen etiam et

*) περὶ ψυχᾶς κόσμω c. 5. §. 9. Ἀρχαὶ δὲ πάλλους συμμετρία ποτὶ τ'αὐτὰ τὰ μέρεα, καὶ ποτὶ τὰν ψυχάν. Vere itaque hactenus, quisquis dixit, *id generatim pulchrum eſſe, quod tum ipſius pulchri naturae, tum noſtrae, conueniat.*

et iudicium non vulgare, omnis pulchritudinis naturae et artis ſubtilem cognitionem et ſcientiam, multis vigiliis, ſummo ſtudio, ac rerum operumque longo vſu multaque conſuetudine ſubactum et exercitatum ſenſum oculorum animique habere debet. Cum vero multa ſint, quae ad pulchritudinis ſenſum et intellectum comparandum deſiderari poſſunt; requiritur enim ſenſuum integritas, veritas et exercitatio, cum imaginationis, omninoque ingenii vi, acumine et celeritate, cum animi recto iudicio, cumque ſtudio et aſſiduitate coniuncta; ad ea ipſa ſiue comparanda et inſtruenda, ſeu regenda et adhibenda, ſeu denique amplificanda, mores animi ad honeſtatem et moderationem, *) humanitatem et beneuolentiam, compoſiti immenſum quantum valere, et ipſum ſenſum pulchritudinis modo acuere, modo ſuauitate aliqua et iucunditate maiore et exquiſitiore perfundere videntur; quae res cum ex pulchritudinis natura, tum vero ex eius ſenſus, animique noſtri, ratione declarari et confirmari poteſt. Idque vt perſequeremur, erat illud, quod nobis in diſputatiuncula hac propoſitum eſſe dicebamus.

**) Iam primum, cum animi noſtri mores naturam cuiusque omnino conſtituant, indolem et in-

 ge-

*) *καλοκἀγαθίαν καὶ σωφροσύνην.* Morum hanc in pulchritudine amplectenda et inflectendo ad eam animo auctoritatem et quaſi magiſterium vidit Plato in Phaedro p. 252. D. *τόν τε οὖν Ἔρωτα τῶν καλῶν πρὸς τρόπον ἐκλέγεται ἕκαστος, καὶ ὡς θεὸν αὐτὸν ἐκεῖνον ὄντα ἐαυτῷ οἷον ἄγαλμα, τελταίνεται καὶ κατακοσμεῖ, ὡς τιμήσων τε καὶ ὀργιάσων.* Atque eo omnia ea referenda eſſe videntur, quae eo loco, *obſcuris vera inuoluens*, ſymbolice de amore pulchritudinis diſputat.

**) *Morum animi vis ad artes magna eſt:*

genium fingant, ac vitam inſtruant, ab iisdem tota ingenii ratio et virtus, omnis imaginationis habitus et color, ſenſusque adeo et iudicii de pulchritudine, et arte eius effectrice et imitatrice, vis et ratio inprimis ducitur; quando omnino eae vires animi, quae a voluntate diuerſae ſunt, et cum intelligendi vi conſociatae et coniunctae habentur, acutiſſimi cuiusque philoſophi opinione, ab ipſa tamen voluntate non modo colorem et ſpeciem aut robur, ſed et indolem naturamque ſuam mutuantur; *) vnde etiam morum diſciplina ad ipſum ingenium valet, idque vel regere vel corrumpere vel emendare poteſt. Magni enim et excelſi ſenſus excitant animum et eleuant, ſublimibusque imaginibus et ſententiis concipiendis adigunt; Cumque omnino vſus et conſuetudinis tanta in animum corpusque vis ſit, vt, quaecumque a natura habere dicimur, ea fere omnia ad habitum aliquem referri poſſint, vtque, quibus cogitationibus et ſtudiis animum ſemel aſſuefeceris, iisdem animus ita ſe adiungat, eaque ita amplectatur, vt a natura ipſa traxiſſe ea et tenere videri poſſit, ſibique ipſi ita perſuadeat, omnesque reliquas ſuas facultates, habilitates et propenſiones iis rebus accommodet et aſſimilet: quicquid ab ingenii ſagacitate et acumine procedit, id non minus colorem aliquem ab animi habitu ducere, eiusdemque virtute et praeſtantia imbui, et elegantia ac pulchritudine nitere, neceſſe eſt. Hinc liberalis illa et ingenua facies omnium dictorum factorumque, quae ab homine liberaliter inſtituto edi videas. Hinc, qui mites et lenes mores ani-

*) *propter morum vim 1. ad ingenium,*

animum ornant, iisdem omnes ingenii fructus quasi percocti maturuisse videntur. Hinc omnino illa ingenii magnitudo et celsitudo in nonnullis, in aliis vero depressio et humilitas, quae omnia eorum scripta dictaue vitiat et foedat. Sunt, in quibus tam durum, asperum et difficile ingenium emineat, vt, cum ingeniosi esse velint, id sine rusticitate, si dicaces, sine virulentia aliqua et acerbitate facere nequeant; id quod etiam communi hominum opinione indoli et moribus animi tribuitur; vti contra delicata illa mollitudo et teneritas nonnullorum ingeniosorum hominum nonnisi ab ipsis moribus proficisci potuit. Itaque non facile poëtam aliumue quemlibet scriptorem in manus sumas, aut opus artificis spectes, in quo non, vbi sensum animumque aduerteris, tum ex vniuersi operis, tum ex singularum sententiarum atque imaginum colore et natura, omnem institutionis et doctrinae ac disciplinae, qua auctor vsus est, rationem, interdum ipsum vitae institutum, cognoscere possis. Et hactenus illud verum esse patet, quod aiunt, nullum, nisi in libertate altum et ingenua disciplina formatum animum ad artes cum laude colendas idoneum esse. Seruitute enim et, quae eius comes est, adulatione, aut metu et miseria, depressus et demersus animus non facile ad nobilem et generosum aliquem sensum assurgere potest; et ex contumelia et humilitate conditionis plerumque ingenium aliquid labis et sordium contrahit. *) Cum

*) Homer. Odyss. XVII, 323. pulcherrimi versus:

Ἥμισυ γάρ τ' ἀρετῆς ἀποκίνυται εὐρύοπα Ζεὺς
Ἀνέρος, εὖτ' ἄν μιν κατὰ δούλιον ἦμαρ ἕλῃσιν.

2. *adeoque ad inueniendi artem,*

autem ex ingenii follertia et fagacitate omnis inuentionis vis in artibus ducatur, in inueniendis operum artificiorumque argumentis, in eorum diſpoſitione et compoſitione, atque etiam ornatu, mores multum valere facile perſpicitur. Idcirco vulgo etiam, quicquid vere ingenioſorum vnquam hominum fuit, illud non minus animi praeſtantia quam ingenii excelluiſſe proditur. Exempli et honoris cauſſa Xenophontem et Platonem, Montesqieuum, Adiſſonum, Lebrunum, Rubenſium, nomino. *) Neque vero imaginationis, quantumuis aliena ea a moribus videri poſſit, abhorrens ab iis natura aut ſegregata et ſeiuncta ratio eſt. Etſi enim ea permultum per ſe valet, et in rerum naturalium pulchritudine exprimenda virtute ſua ſatis contenta videri poſſit, tamen et hoc a genere mores non omnino excluſi ſunt. Vtut enim pulcherrimum hoc naturae ſpectaculum, veris hic praeclarus et ambitioſus apparatus, florum herbarumque lectiſſimi colores, ruris amoenitas, luci frigus, riuuli fuga et loquacitas, auium dulciſſimus concentus, ad ſolam phantaſiae vim pertinere, et inter eius opes condi aſſeruarique, atque inde etiam, cum eadem arte effingere lubeat, depromi videantur; non tamen vllorum viridium, vlliusue nemoris aut ruris, omnino-que vernarum amoenitatum, in homine ingenioſo, ſed virtutis experte, ſenſus talis tantusque eſſe poteſt, quantus in eo, qui, cum ingenii et imaginationis viuida vi, morum vitaeque ſanctitatem, mentis puritatem, ac generoſam beniuolamque animi affectionem ad deambulationem vel ad ruſticationem affert.

*) *3. ad imaginandi vim et phantaſiam,*

affert. Quid? quod in amoenitate villae, proſpectus iucunditate, fontis vmbraeque frigore, par amoenitas et ſuauitas ingenii et animi artificis prodere ſe ſolet. Nam et in dilectu proſpectus, quem ſibi effingendum ſumit, et in ratione adumbrandi et effingendi, ſiue ſimplicitas et innocentia aliqua, ſiue hilaritas et ſubridens quaſi vultus, ſiue triſtitia, ſiue mollities quaedam et teneritudo, aut venus et gratia, ſuauitas, iucunditas, cum lenocinio quodam, aut cum munditie et ſimplicitate, cum cultu et ornatu, conſpiciendam ſe praebet; in quibus ipſe ſe artificis animus manifeſtat; facit enim huius indoles, vt ſenſus certarum rerum modo lenior et mitior, modo grauior et vehementior ſit, vt adeo etiam phantaſiam diuerſa ratione affici neceſſe ſit. *) Neque vero ſenſus et iudicii in cognoſcendis, amplectendis et amandis eiusmodi operibus alia ratio eſt. Qui enim neque ſatis mite et molle pectus, neque ſatis amoenum et cultum ingenium habet, vt conſpectu ipſius naturae in admirationem rapiatur et voluptate perfundatur, quomodo is aut littoris aut luci aut ruris et villae et petiti a vita paſtoritia argumenti adumbratione moueri poſſit? Et in anteferendo certo operis genere et certa ratione exprimendi naturam ſenſus animi noſtri non raro vnica cauſſa ſubeſt. **) Neque vero iam vlla ruris deſcriptio ſiue eloquens ſiue muta inſtituitur, in qua non ad animandam tabulam humana figura apponatur, humanique adeo mores adiungantur, tanto ii quidem difficilius reddendi, quo

maiore

*) *4. ad iudicium in dilectu rerum faciendo,*

**) *5. ad mores humanos reddendos et exprimendos,*

maiore cum ſimplicitate, candore et innocentia, exhibendi ſunt. Quis enim in luci vel fontis vmbra a pictore expreſſa ſolitudinem ferat? aut ad eam animandam, pompam et luxum regum allini et induci ſuſtineat? Atque ea ratio eſſe videtur, cur in nonnullis noſtrorum pictorum tabulis, ſumma alioqui cum arte elaboratis, nec non in fabularum et dramatum certo genere, immiſtum inter mundas et puras ruris delicias faſtum regium et exhibitas habitu paſtorali regii generis perſonas animus tantopere reſpuat et faſtidiat, et quare nonnullorum ingenioſorum hominum paſtoralia et bucolica carmina tam parum aequo animo feramus, vt etiam Virgilius eo in genere minus placeat. In quibus vero rebus mentis animique vlla vis eminet, ſine cuius aliqua ſignificatione nulla neque geſta, neque acta res eſſe poteſt, in iis rite percipiendis et arte exprimendis, ſine moribus iudicioque animi phantaſia nihil efficit. Niſi forte Iliadem aut Aeneidem, vel familiam Darii, Seruatoris natales et quaecunque nobiliſſimi argumenti opera a ſummis ingeniis perfecta ſunt, vnius imaginationis vis enixa eſt, animi ne obſtetricia quidem opera adiuta. Quid? quod nulla res geſta, non dico imitatione reddi, ſed ne narrari quidem et conſcribi digne, niſi ab eo, poteſt, qui magno magnisque ſenſibus impleto pectore ad eam accedat, et rerum geſtarum praeſtantia et gloria non minus inflammatum animum habeat, quam is, qui eas geſſerit; vt in narranda et ornanda virtute alterius non minus ſuum ſenſum, quam rerum fidem, ſequi, et, dum magnae fortitudinis, aut inſignis integritatis, aut praeclarae virtutis exemplum digne et viuide

commemorat, ſui ſimul animi aliquam imaginem propoſuiſſe exiſtimetur. *) Diuina vero ea ingenii vis, quam *enthuſiaſmum* noſtri homines appellant, animi magnitudine et celſitudine non modo obſtetrice, ſed etiam parente et genitrice vti videtur. Nam ſi eius vim et rationem diligenter contempleris, nulla eum alia re, quam phantaſiae, ex ſenſu vehementer impulſo, aut magno et generoſo animi motu, ac nobili et praeclaro aliquo impetu, grauiter affectae, maiore aliqua intenſione et vi contineri videas. Veri enim, *pulchri et boni*, ſenſu ac ſpecie percuſſus animus primum grauiſſime commouetur, mox, iam in flammato quaſi animo, imagines rerum magnae, ſublimes et arduae, et cum his cogitationes et ſententiae ſupra humanitatis humilitatem elatae menti ſeſe vndique ingerunt, maior mortali modulo perfectio et pulchritudo, tanquam viſum et phantaſma, obiicitur, quodque poëta de numinis apparitione ait, *maior maiorque videri* ſolet, cuius ſpeciei admiratione et amore raptus animus, non aliter, quam Pulchritudinis in veram deam mutatae conſpectu, agitatur, exſtimulatur, et in furorem, omni ſanitate praeſtabiliorem et optabiliorem, praecipitatur; omnes enim animi facultates intenſione tanta, quantam eius natura neruorumque fabrica admittit, auctae et exacutae, quae cuiusque ſumma vis eſt, eam exerunt. Sine animi hoc maiore motu et impetu nullus, quanquam is ad ingenii potiſſimum vim pertinere creditur, enthuſiaſmus eſſe poteſt, non magis in oratore, poeta, vlloue artifice, quam in diuino aliquo viro, qui

*) 6. *ad enthuſiaſmum,*

qui ciuitatis et reip. fuae, aut etiam generis humani faluti aut vtilitati praeclaro aliquo facinore conſulit, pro patria mortem oppetit, aut alia quadam animi magnitudine rerumque humanarum contemtu diuinam naturam aemulatur. *) Animi autem praeclarum ſenſum motumque, quis ſine magna virtute et praeſtantia eſſe dicat? qui etiam tanto pulchrior et praeſtantior habetur, quanto maior virtutis praeſtantia animo ineſſe cognoſcitur. Homeri itaque aut Miltoni humanitatis pene fines egreſſum ingenium mirificas iſtas, modo iucundiſſimas, modo horrore ac terrore plenas imagines, et diuino animo dignas ſententias, ſine magno et excelſo pectore quis concepiſſe putet? Oratoris vero vis et ars nulla eſt paullo laudabilior, quae non a mente et animo proficiſcatur; vt nemo oratione excellere, aut aliquantum valere poſſit, niſi ad optimarum rerum ſenſum diſciplina et vſu formatum pectus habeat, honeſtatis, libertatis, amoris patriae et ciuium, caritatis et beniuolentiae non modo capacem indolem, ſed et ſtudium afferat, vt, praeclara aliqua virtutis laudisque ſpecie obiecta, velut ciuis ſeruandi, innocentiae tuendae, admiratione eius et cupiditate facile accendi et inflammari poſſit. Quo etiam fit, vt eius materiae maxima parte noſtris temporibus detracta, eloquentiae ſtudia frigeant; cum interdum ea materies vel ſola, ſine arte, ingenia ita inflammet, vt ſummam dicendi vim aſſequantur. Quot enim homines inter Britannos eloquentiae laude floruerunt iis temporibus, cum de iure et libertate populi ac de ſumma

rep.

*) *Nemo vir magnus ſine aliquo afflatu diuino vnquam fuit.* Cicero N. D. II, 66.

rep. decertandum esset! Hinc illud est, quod *pectus facere disertum* dicitur, et quod, *nisi vir bonus, nemo, non modo perfectus orator, sed ne orator quidem* esse censetur; quo in loco Quinctilianus *) tantopere se torquet et aestuat. Habere nimirum ingenium vel malus homo potest, quis enim hoc neget? et omnem vim eloquentiae tenere; verum ea materies huic homini deest, sine qua subiecta ad summa et praestantissima quaeque animus nullus accendi, et inflammari nullum ingenium potest; quae res tum in argumento orationis, tum omnino in eius colore, multo magis etiam in sententiarum grauitate et dignitate elucebit. Inde etiam fit, vt frustra laboret et desudet orator, qui sanctissimae et efficacissimae ad virtutem religionis nostrae praecepta tradit, et adhortationes aut consolationes adhibet, si vulgares quidem illas huius orandi rationis copias, aut etiam ingenii facultatem, sermonis vim et affluentiam, cum accurata doctrina, afferat, sensu autem veritatis, quam demonstrat, acri et vehementi careat, animumque eius doctrinae praestantia inflammatum, caritate vero et beniuolentia et propensiore quadam erga concionem voluntate perfusum, verbo, si, quamcunque animi affectionem nomen caritatis e Christi disciplina complectitur, in animo expressam, non habeat.

**) Cum igitur earum animi virium et facultatum, quae a voluntate et propensionibus atque affectionibus diuersissimae esse videntur, tanta tamen cum

*) Quinctil. Instit. XII. pr.

**) *Morum animi vis 1) ad pulchritudinis sensum, gustum et iudicatum;*

cum his coniunctio et quasi coalitio sit, mirum non est, si verae et praeclarae pulchritudinis nullus sensus, gustus et iudicatus, esse potest, qui a morum rationibus seiunctus sit. Quomodo enim eam rerum praestantiam, cuius natura concentu et conuenientia, concinnitate, ordine et perfectione summa, quae quidem mente interdum, non sensu, percipi possit, continetur, animus dissolutus, discordans et a se ipso discrepans, percipere satis et cognoscere possit? Non iam eam animi vitaeque tranquillitatem memoro, quam tum omnis sapientiae, doctrinae et disciplinae, tum imprimis artium, et omnis ab iis eximendae elegantiae et pulchritudinis, studia sibi postulant; quae quidem tranquillitas et quies nisi in mente ad honestatem, virtutem et moderationem, composita nulla esse potest; vti contra *nihil tam occupatum, tam multiforme, tot ac tam variis affectibus concisum atque laceratum, quam mala mens.* *) Sed nolo morari hoc in loco, neque illud, quanquam ad declarandum id, quod spectamus, magnopere valet, commemorabo, quod in artificiis et ingenii operibus, vti turbati et in varias curas distracti, aut etiam agitati et exulcerati animi nimis expressa vestigia comparent, ita in aliis ingenuitas et liberalitas quaedam artificis, placabilitas, aequabilitas, atque etiam hilaritas perlucet aut facilitas aliqua et lenitas aut seueritas se commendat. **) Illud teneo, et eum, tanquam praecipuum disputationis meae locum, mihi vindico, cum pulchritudinis praestantissima forma ac species ea sit, quae ad animum hominis et mentem spectat

*) Quinctil. Instit. XII. pr.

**) *inprimis 2) ad pulchritudinem ethicam;*

ſpectat eiusque aliquam ſiue in motu et geſtu, ſiue in oratione et actione, ſignificationem habet, quam quidem vulgo tum ethicae ſeu moralis, tum idealis pulchritudinis nomine declarare ſolemus, in eam morum animi ſummum et pene infinitum imperium et regnum eſſe. Nam primum, vt generoſam, nobilem ac ſublimem ſententiam ſiue imaginem ac ſpeciem mente concipias, nobili ac generoſo ſpiritu, atque animo ab omni humilitate et ſordibus libero, vt vero ſimplicitatem, candorem et innocentiam ad ueritatem expreſſam exhibeas, pectore non omnino iis virtutibus deſtituto opus eſſe; id tum per ſe patet, tum iam ante monitum eſt. *) Cum porro in motibus, perturbationibus atque affectionibus animi inprimis ſe iactent artes imitatrices, vt eas generoſitas aliqua, decor et dignitas, commendet, id ab animi indole et ingenio efficitur. Non enim ea tantum affectuum vis et natura eſt, vt illi per ſe neque boni neque mali, ſed in bono animo boni, in malo mali ſint, verum etiam, vt in aliis furoris, aut leuitatis ſaltem et impotentiae, in aliis moderationis aut grauitatis et dignitatis ſpeciem aliquam exhibeant; vt adeo in iis, quos exprimendos tibi ſumas, affectibus, ſiue poeta, ſiue artifex, ſiue iudex ſis, colorem et ſpeciem tuorum oſtendas. Hoc enim eſt, quod grandes et magnos, aut vehementes et furentes, lenes et moderatos, affectus artificiis nonnullorum ineſſe dicimus, in aliis dignitatem, maieſtatem, triſtitiam, terrorem et minas, aut mitem et manſuetam, lenem et mollem quandam ad miſerationem et humanitatem procliuem, naturam agno-

*) *inque hac a) ad affectus animi et motus;*

agnoſcimus. Non quaelibet porro animi perturbatio et commotio imaginem aut gratam et iucundam, aut ſatis dignam et honeſtam, expreſſa refert. Multi ſunt animi impetus et irae, ſunt multa violentiae, vehementiae, terroris et furoris genera, quibus ne indulgeat ingenium, ſenſus quidam animi exquiſitior, a moribus nutritus et a iudicio confirmatus, prohibet; quos autem affectus exprimi nihil vetat, in iis non quaelibet ſpecies, aut ſitus et poſitus, aut temporis articulus, oculis ſubiici poteſt. Nota ſunt hac de re fabulae tragicae praecepta; atque etiam ceterarum artium, inprimis de decoro, praecepta magnam partem ex hoc fonte manant; multa poetarum loca, vel artificum opera inde iudicari et aeſtimari poſſunt. Nobis in exemplis morari nunc non conceſſum eſt.

*) Atque hic noua morum vis ſeſe exſerit in his ſedatis et placidis animi affectionibus et ſenſibus, qui et ipſi *morum* fere nomine veniunt, et affectuum ac perturbationum initia et elementa quodammodo aut ſemina ſunt, vbi phantaſiae maior vis et inflammatio acceſſerit; hoc eſt, eae facultates et habilitates, quae cuiusque animo a natura inſunt tam ad percipiendam voluptatem aut dolorem, iucunditatem aut taedium ex omnibus rebus, non modo quae ad ſenſum, ſed quae etiam ad imaginationis ac iudicii vim pertinent, quam ad appetendum earum rerum fructum aut auerſandum; vnde inprimis humanitatis, miſerationis, gratulationis, omninoque ii ſenſus oriuntur, qui humanitatis, officii, et neceſſitudinis,

*) *b) ad affectiones et propenſiones animi;*

dinis, vulgo autem ſympathiae nomine continentur, omninoque ſenſus beneuolentiae, amoris et caritatis tenerique alicuius et mollis affectus. In ſingulis his exprimendis eum maxime excellere quis dubitet, qui ad eos maxime procliuem, idoneum et natum animum a natura, ſeu cultu et inſtitutione, habeat? contra vero illum, qui non ſenſus veritatem, ſed ſpeciem affectet, cis et vltra veritatis et naturae fines vagari? Etiam animus certae alicui affectioni inſigniter obnoxius naturam omnino aliquam inde contrahit, quae ſe in ingenii operibus vel inuito artifice prodit. Hinc delicata et mollia nonnullorum opera, quae tantam gratiam et venerem habent, vt in iis delinitus quaſi et captus, interdum attoniti ſimilis, haereas; hinc aliorum non modo ſeueritas et auſteritas, ſed et horror, ruſticitas, vt ab omni leniore animi affectu et ſenſu vacare videantur; homines Muſis et Gratiis iratis nati. *)

Diximus adhuc de moribus, quatenus illi aut animi habitum aliquem a natura inſtitutione et vſu informatum, aut naturae procliuitatem ad rerum ſeu iucundarum ſeu moleſtarum ſenſum modo acriorem ac vehementiorem, modo molliorem ac leniorem declarant; ſunt tamen aliae vocis acceptiones; vt itaque haec, quae nobis ſupereſt, commentatio recte procedat, ante omnia ex ambiguitate nominis *morum* ea expedienda, eiusque adeo vocabuli paullo accuratior ratio et finitio adhibenda eſt.

*) Conuenit in eos illud Bionis: Κῆν μεν ἄρα ψυχάν τις ἔχων ἀνέρασον ὀπηδῇ, (Μούσαις) Τῆνον ὑπεκφεύγοντι καὶ οὐκ ἐθέλοντι διδάσκειν. Idyll. IV, 3.

Mores itaque primum omnem virtutis vitiique rationem continere videntur, tum eam, quae, hominum quidem opinione, ex indole et ingenio venit; vnde iidem etiam *indolis*, *ingenii*, *virtutis* nomine declarari ſolent; tum eam animi naturam affectionemque ac voluntatis habitum, qui ex iudiciorum, opinionum, conſiliorum rationibus, ex notionibus et placitis de iuſtitia, temperantia omnique virtute, ex puerili inſtitutione et exemplo, vitae vſu inſtitutoque, longa rerum adſuetudine, ipſaque affectuum perpetuitate exſiſtit, qua facilitas et procliuitas ad virtutes ac vitia, habilitates ac facultates animo accedunt. *) In hoc genere quod iam ſupra attigi, pulchritudinis ſupremae et nobiliſſimae vis et nomen ſedem ſuam et locum habet; eſt autem ſuprema illa pulchritudo in virtute poſita, qua nihil praeſtantius, nihil pulchrius aut eſſe aut animo comprehendi poſſe dicitur. Praebet igitur ingenii artisque operibus nobiliſſimum haud dubie et praeſtantiſſimum argumentum praeſtantia ac pulchritudo praeclarae alicuius virtutis; quod tamen idem non niſi a generoſis et ſummis ingeniis facile aut ſumi ſolet aut tractari poteſt. Hoc Plato, hoc poetae nonnulli, diuina pectora, inflammati eas virtutis formas expreſſere, quarum inſigni et praeſtanti ſpecie animi noſtri tantopere ad eius amorem rapiuntur. Hinc manauerunt perfectionis formae illae, perfectae quidem reip. a Platone, regni ſiue monarchiae a Xenophonte, oratoris a Cicerone, viri honeſti a Richardſono, principis

*) *maxime 3) ad ſupremam illam pulchritudinem, cuius ſpecie animi inflammantur.*

cipis a Fenelonio. Hinc tanta ſublimitate et maieſtate pleni argumenti nonnulla artificum opera profecta ſunt. Qui Seruatoris noſtri diuinos vultus tam feliciter expreſſerunt, aut ſanctorum piorumque hominum tam praeclaras effigies dederunt, quae pietatis, ſanctitatis, moderationis et patientiae mirum ſenſum cum intuentis animo communicare videntur, ſine ſummae huius pulchritudinis ſenſu fuiſſe putari non poſſunt. Ad effingendam Herculis adoleſcentis in biuio dubitationem nonne pectus requiri apparet, quod aliquando illum iuuenilis animi, praeclara indole ad virtutem formati, voluptatum illecebris et delinimentis propoſitis, aeſtum et laborem expertum ſit, virtutis vero amabilem et maieſtate ac numine plenam ſpeciem iam dudum animo informauerit? quale Shaftesburii pectus erat, cum eximiam illam huius argumenti picturam animo delinearet, hominis ſummo ingenio, at nec minore iudicii ſenſusque ſubtilitate praediti, quo acriorem et molliorem verae pulchritudinis ſenſum qui haberet, aut maiore cum dignitate, venuſtate et decore, virtutis praeſtantiam exhiberet, vidi neminem. Qui muſici, iidemque philoſophi, artem ſuam virtutis diſciplinam eſſe voluerunt, hac eius pulchritudine haud dubie capti erant. At huius pulchritudinis, qua virtutem tantopere commendabilem eſſe Plato *) aiebat, vt eius forma et tanquam facies ſi oculis cerneretur, mirabiles amores excitaret ſui, ſenſum nemo habere

 poteſt,

*) in Phaedro p. 250. locus e Cicerone notus. Hinc felici cum argutia Perſius Sat. III, 38. nullum grauius tyrannis malum quod apprecetur, habet, quam:

Virtutem videant, intabeſcantque relicta.

poteſt, niſi cuius, ſumma indole ad virtutem natus et mature recta diſciplina imbutus, animus illius pulchritudinis amore inflammatus, et magnis altisque cogitationibus, conſiliis et ſenſibus, innutritus ſit. Quomodo enim tantam dignitatem et maieſtatem cum gratia et venuſtate coniunctam is aſſequatur, qui humilem, abiectum, et nihil alti, nihil praeclari ſapientem animum in ſe gerat? Non licet hic ad ſententias magnas et praeclaras ſigillatim memorandas deſcendere, et loca Homeri ac Virgilii eam in rem laudare; ſed, ſi Plato in diuinis ſuis ſcriptis virtutis et honeſtatis omnisque pulchritudinis incredibilem aliquem amoris ardorem ac pene furorem tam potenter expreſſit, iis, qui in vita eum eius exemplum non minus expreſſiſſe narrant, non credamus? Xenophontis quidem ſcripta non maiorem ſimplicitatem, caſtitatem et pulchritudinem diuinae mentis produnt, quam qua ille in vitae rationibus et moribus inſignis fuiſſe fertur. Si Youngium et Richardſonum, hunc ſolutae, illum vinctae orationis inter Britannos miros artifices, argumenta operibus ea delegiſſe videmus, quae virtutis et religionis ſpeciem quam maxime amabilem redderent et informarent, non tam pietatis eos et honeſtatis, quam diuini ſui animi, praeclaram formam expreſſiſſe putamus. Addiſono niſi ſanctiſſima et caſtiſſima mens fuiſſet, non ille, in ſumma elegantia et facultate orationis, qua valebat, virtutis et honeſtatis cauſſam omnibus ambitionis rationibus et partium in rep. ſtudiis antehabuiſſet, neque tantum ei ornatus et commendationis attuliſſet; vti contra Rocheſterii profligati mores etiam in probo et honeſto argumento

non

non modo perlucent, verum etiam, vt in hoc genere minus ingenio valeat, efficiunt. Nolo enim exempla noſtrorum hominum in vtramque partem memorare, ne quempiam aut ambitioſe laudare, aut inuidioſe inſectari videar.

*) Cum autem conſtans haec animi affectio, quam morum nomine intelligi plerumque diximus, in omnibus non eadem plane, ſed ſiue ex internarum facultatum natura, ſiue externarum rerum et cauſſarum acceſſione multum diuerſa ſit, hinc *mores* de proprietatibus omninoque de *charactere animi*, atque adeo de eius *deſcriptione et notatione*, qui et ipſe *character* vocatur, dici ſolent. In his itaque, vt cuiusque hominis perſonae apti et conuenientes mores imponantur, quam maxime elaborant artes. Sed et hi mores, vti potiſſimum ab animi virtute ſiue vitioſitate, omninoque a proprietatibus animi et voluntatis procedunt, et *indolem naturamque* omnem ita continent, vt etiam ſubitos illos animi affectionisque modo ad hilaritatem aut triſtitiam, modo ad beneuolentiam aut auerſationem, motus et conuerſiones *morum* nomen comprehendat, ſi, verbi cauſſa, commodi vel difficiles ſunt, vnde et *moroſi* dici ſolent: ita multa ad eos trahuntur et referuntur, quae ex hominum ingenio, aetate, fortuna, ordine et conditione, vitae inſtitutione et conſuetudine, omninoque externarum rerum varietate ducta ſunt; qui ab externis qualitatibus petitus dictorum, factorum, geſtuum et actionum color interdum vel ſolus iſto

*) *Morum vis ad notationem morum rite inſtituendam.*

morum, vel *perſonae et characteris* nomine inſignitur. Atque ad hanc potiſſimum nominis ſententiam fabulae comicae natura, nec non *rhetorum mores* et ἤθη referenda ſunt, vt tamen τῶν παθῶν oppoſitione etiam magis reſtringi et coerceri videantur; de quibus multa ab Ariſtotele, Cicerone, Quinctiliano, diſputantur. *) Hic etiam publici mores et nationum inſtituta religionesque nonnullam vim habent, et tum in moribus cuiusque fingendis, tum in ſenſu et opinione pulchritudinis facultatem magnam exſerunt, idque inprimis, quod in iudicio ſenſuque pulchritudinis *arbitrarium* et *opinatum* eſt, efficiunt; quae res omnino a noſtra quaeſtione ſeiungenda et iuſtae diſputationi reſeruanda eſt. Iam horum morum ſeu characterum, tum perſonarum tum rerum, in artibus ingenioſis expreſſorum pulchritudo non ſemper ad internam perfectionem et ad honeſtatis rationes refertur, quanquam illa ſumma eorum praeſtantia eſt, ſed ad perfectionem cuiusque generis et formae, vt ii mores pulcherrimi habeantur, qui maxima cum veritate, ad naturae et rerum fidem, expreſſi ſint. In horum itaque iudicio artis potiſſimum ratio habetur,

*) Locum Ciceronis vnum proferamus de Orat. II. 43. *Horum* (de reis dixerat, h. omnibus, de quorumre diſputatur) *exprimere mores oratione iuſtos, integros, religioſos, timidos, perferentes iniuriarum, mirum quiddam valet. - - Tantum autem efficitur ſenſu quodam ac ratione dicendi, vt quaſi mores oratoris effingat oratio. Genere enim quodam ſententiarum, et genere verborum, adhibita etiam actione leni facilitatemque ſignificanti, efficitur, vt probi, vt bene morati, vt boni viri eſſe videantur.* Sed et in pictura τὰ ἤθη genus artis conſtituere videri poſſunt. cf. Plin. XXXV, c. 36. ſ. 19.

tur, non naturae rei expreſſae, niſi hactenus, vt ne quid in iis ſit, quod ſenſui vel phantaſiae ingrata aliqua imagine vel recordatione taedium et moleſtiam creet. Iam in hac morum pulchritudine, quae artem potiſſimum reſpicere videtur, exprimenda, ſentienda et iudicanda, moribus animi ac virtutibus et vitiis imperii eſt permultum, tum in omni magnitudine animi, vitae elegantia et innocentia, virtutis dignitate et maieſtate exprimenda, quantum quidem ea dictis, actisue, geſtibus vel vultibus, conſpiciendam ſe praebet; quae omnia ſine mirifica virtutis indole fieri non poſſunt; tum in iis hominum moribus effingendis, qui recti, ingenui, liberales atque etiam praeclari et eximii habentur, aut in quoscunque alios incidimus, *cum modicis erroribus*, vt Quinctilianus ait, coniunctos, ſed aequos tamen et probabiles; quos ad rectam aliquam et meliorem ſpeciem ex artium legibus componi et refingi fas eſt. Tantum itaque vnicuique, vel non eximiae, formae, venuſtatis ab arte accedit, quanto maioris praeſtantiae idea in artificis animo expreſſa haerebat. Ex hoc loco multa petenda ſunt, quae de dramatum perſonis et moribus, ac de morum in tabulis expreſſorum veritate et venuſtate, deque eorum gratia et quodam colore, quem ex artificis moribus ducunt, praecipiuntur. Amoris quidem deſcriptiones et imagines tam varias et diuerſas videmus, quam hominum ingenia et mores ſunt. Tibulli placidi et mites mores, tenerique et molles ſenſus ex omnibus eius elegis perlucent, vti Ouidii leuitas et nequitia vbique in carmine regnat. In eo autem genere, quod non omnino virtute et honeſtate

ſtate quam moralitatem appellant, continetur, ſed colore tantum ab ea ducto et variarum rerum externarum, vt diximus, acceſſione temperato, vnde vrbanitas quaedam et lepos atque elegantia, interdum etiam dignitas aliusue morum color exiſtit, in eo igitur facile apparet artificis ipſius ingenium, h. e. animum et mores ſiue lepidos et vrbanos, ſeu ruſticos et triſtes, conſpicuos fieri, et, vt poeta ait, — *paucis coloribus ipſum pingi animum.*

*) Sed quam vim in ipſorum morum, quos ingenium ſibi effingendos ſumſerat, rationibus mores et character artificis habere ſolent, eadem omnino in toto cuiuscunque operis habitu et colore, in ipſa parte artis mechanica, inque omni ea artificii ratione eminet, quae vulgo ad *expreſſionem* refertur, h. in exprimenda et adumbranda ea imagine, quam animus informatam in ſe, tanquam exemplum operis, habet. Atque hic inprimis tam accurata et ſubtilis morum exiſtimatio et iudicium ſit, vt etiam morum in artificum ingeniis varietas operum, ſiue mutarum ſiue diſertarum artium, certos characteres efficiat. Hinc liberalis et ingenuus cultus operum nonnullorum, aliorum facilitas et hilaritas quaedam, aliorum durities, ſeueritas et ille nitentis vultus; hinc certa confidentia et fiducia; hinc auguſta, maieſtatis et numinis plena facies aliorum; hinc magnificum et generoſum et ſublime illud neſcio quid in aliis; etiam terror et minae, aut gratia et venus, grauitas et dignitas, ſiue *cothurnus* artis, lepos et venu-

*) *Morum vis ad externum operum artis habitum.*

venuſtas, ſimplicitas et innocentia, mollitudo et teneritas: in aliis contra tenuitas, humilitas, leuitas, improbitas. Supereſt, vt haec exemplis declaremus, ſed pauciſſimis. Demoſthenem, vehementem et grauem oratorem, ſine praeclaro animi impetu tantum eloquentia valuiſſe, neque in eo excelſum, magnum, laudis cupidum, gloriae Athenarum ſummopere ſtudentem animum fuiſſe, nemo facile contendat, etiamſi nobile illud *Demoſthenis Encomium* in Lucianeis ſcriptis non extaret. Cicero autem, non eloquentiae magis quam philoſophiae lumen, puſillanimus ſcilicet, aut vanus et glorioſus homo, qui nullam animi fortitudinem, nullum praeclarum reip. ſtudium, aut ciuium amorem haberet? An vero ſordidus, humilis et inanium rerum cupidus animus cum diuinis Homeri Virgiliique ingeniis, quae in praeclare geſtis rebus magnifice ornandis, magnis affectibus et motibus animi, tantopere inter omnes omnium ſaeculorum poetas excellunt, coniunctus fuiſſe credi poteſt? Lucanus adeo, cum inuentionis et ingenii vi deſtitueretur, morum et ſententiarum magnitudine animum legentis tenet; cum Statii omnis ſplendor et magnificentia in verba migraſſe videatur. Quid? P. Cornelium, inter Gallofrancos eloquentiſſimum poetam, quo nemo maieſtatem et numen populi R. aut eius virtutem et fortitudinem ac libertatis amorem felicius expreſſit, pectus a ſenſu libertatis et fortitudinis vacuum habuiſſe credimus, cum eam morum ſimplicitatem in eo fuiſſe memorent, qua ſummi quique homines notabiles fuerunt? Hieroſolymorum liberatorum auctor habere animo informatas rationes et naturam ſummae pulchritudinis debuit,

buit, cum expeditionem ſtolide ſuſceptam et hominum fortium quidem ſed barbarorum et ferorum mores ita ornaret et poliret, vt mirifice delectent. In Boſſueto et Fenelonio alterius graues et vehementes ſenſus, alterius lenes et mites mores miramur. Horatii vrbanitatem et elegantiam vitae, niſi antiquorum Grammaticorum fides et Maecenatis Auguſtique conuictus teſtarentur, carmina ſatis declararent, vti corruptos et parum caſtos eius mores produnt; cum contra Ouidium vera vitae elegantia plane caruiſſe probabile ſit. Muſicos ſaepe audiui dicere, in eo genere artis, quod exprimendis animi motibus ac moribus contineatur, neminem valere, niſi qui eosdem animi motus et ſenſus expertus ſit. Quid de pictoribus et ſtatuariis dicam, quorum ſumma ars in hoc genere verſatur? Phidiam quidem, qui Iouis tantam maieſtatem, Mineruae toruae frontis minas expreſſit, animum humilem et depreſſum geſſiſſe putabimus? Apelles vero, qui gratia et venere omnes ante ſe viciſſe memoratur, non potuit habere animum Gratiis iratis formatum aut ab elegantia et venuſtate alienum; itaque et comitate inſignis et benignitate vel in aemulos fuiſſe narratur.*) Zeuxim ſine vlla animi pulchritudine exemplum ſummae pulchritudinis in Helenae imagine expreſſiſſe non exiſtimo. Raphael gratiae et venuſtatis tantam laudem non aſſequutus eſſet animo ab omni lepore et elegantia alieno. Iulii Romani erudita et culta, Titiani delicata et exquiſita, in colore carnis ad ſummam gratiam et venuſtatem temperando, Annibalis excel-

*) Plin. H. N. XXXV, 12. 13.

excelsa et magnifica, Rubensii maiestatis et numinis plena, Pouſſini heroicae et Romanae virtutis aemula, Albani in ſumma ſimplicitate cum dulcedine coniuncta ingenii vis et nobilitas traxit haud dubie aliquid a morum rationibus. Lebrunium quidem non minus generoſo et magno animo in tota vita, quam ingenio claruiſſe, ſatis conſtat. In Ioſ. Ribera, Hiſpanulo dicto, idem morum ingenium atrox, eadem atrae bilis et inhumanitatis ſignificatio fuiſſe memoratur, quae in eius operibus, terroris et minarum plenis, eminet; Nic. Berchemi autem eadem ſerena mens et ad hilaritatem compoſita, quam elucere in eius operibus videmus. Fuere homines amiciſſimi inter ſe et coniunctiſſimi, *Carolus du Iardin et Iacobus van der Does*, quorum ille in gregibus armentisque et paſcuis campisque exhibendis, laetum hilare et feſtivum aliquid habet, quod idem in vita ſua expreſſiſſe fertur; alter, in ouium gregibus pingendis artifex, eandem triſtitiam et melancholiam in coloris temperandi tono ſeruat, qua vitae eius tenor notabilis fuit. Habemus claros alioqui et ingenioſos pictores, qui tamen nil niſi humilia ſectati et in argumentis vilibus, plebeiis et obſcuris, verſati ſunt; *rhypographos* non male antiquo nomine appelles.*) Sed et in minoribus ſcalpturae operibus ingenium et indoles artificis eminere putari poteſt. Solonis quidem mollis et delicata in ſcalpendis gemmis manus exprimere aliquam animi eius teneritudinem videtur.

*) At-

*) Plin, XXXV, 37.

*) Atque hic illud opponere aliquis possit: ad exprimendam omnis virtutis praestantiam non tam sensum eius quam ingenii teneram, mollem et flexibilem aliquam naturam, phantasiam imitatricem, omninoque non tam ipsos mores requiri, quam *ingeniosam simulationem*; omnem artem aliqua fingendi facultate contineri; eam rem inprimis in poetis, multo magis in dramaticis, in oculos incurrere; alioqui enim dicendum esse, mali tyranni mores et omne genus libidinis et crudelitatis non nisi a malo ingenio et corrupto animo recte effingi posse. Ad quae partim iam ante responsum est, **) cum diceremus, in eo morum genere artem locum primum occupare et mentem oculosque ita tenere, vt de natura rei repraesentatae nihil cogitet, vnde et artibus propriaaliqua, in re non pulchra, pulchritudinis natura asseri soleat. Sed etiam iniustitiam aut feritatem et omne vitii genus ad auersationem et damnationem nemo aptius et fortius ac potentius proponere potest, quam, qui virtutis alto sensu affectum, adeoque nec minore criminis odio imbutum, animum habet. Nec tamen negare velim, nullam fraudem et nequitiam aut improbitatem tantam animo concipi posse, quae virtutis non vulgarem aliquam speciem et pulchritudinem satis commode simulare et fingere queat; nec me praeterit, memorari posse in contrariam partem exempla hominum in vita sordidorum aut improborum, ingenio tamen adeo excellentium, vt magnos sensus et graues sententias non infeliciter affectarent. Illud dico, generosos eos motus et enthusiasmum illum, de quo dixi-

*) *De iis, quae contra dici possint.*
**) p. 24. *extr.*

diximus, nisi in animo ad id saltem tempus sensu pulchritudinis valde commoto esse non posse. Potest aliquis in reliquis vitae partibus et temporibus transuersus agi et ad vitia et libidinem declinare; at in pueritia forte bene institutus et praeclaris rebus assuefactus fuit, aut omnino interualla insaniae habet. Sed interdum iis, quae de magnorum ingeniorum erroribus et ridiculis, ad detrahendum eorum gloriae, memorantur, nimis cupide aures praebemus; qua de re nolo exempla hominum nostra aetate clarorum afferre. Tum vero argumenti natura non semper ea est, vt in opere ingenioso de pulchritudine ethica quaeratur. Discernenda etiam est rerum ab aliis iam excogitatarum artificiosa imitatio et expressio ab ingenii et inuentionis subtilitate et acumine, in quod inprimis morum rectorum aliquem fructum redundare dicimus. Non minus enim in oratione et in carmine mechanica operis pars ab ingeniosa discernenda est, quam in musica arte et in pictura vel scalptura.

*) Disputauimus adhuc, quantum vtilitatis vel noxae mores praui rectiue ad totius operis formam et argumentum, et ad mores ac characteres, omnemque in his praestantiam afferant. Supererat, vt de eorum vi in grauibus, magnis ac sublimibus sententiis et dictis, et in ipsa dictione et oratione, omninoque in signorum, quibus artes animi quasi aures oculosque sensu afficiunt, habitu et cultu agerem; Sed omnem me huius scriptionis generis modum excede-

*) *Praetermittenda.*

cedere video. Neque adeo disertus esse possum in morum effectu ad cognitionem et studium pulchrorum et clarorum artificiorum, aut demonstrare, quam late morum omnisque virtutis ratio in tota arte critica regnet. Hoc addere liceat: cum in percipienda et iudicanda omni veritate et pulchritudine mores tantopere ad elegantem sensum intellectumque valeant, rectam tamen indolem et virtutem, omninoque bonos animi mores nusquam vberiores et insigniores fructus ostendere, quam in doctrina humaniorum litterarum et in enarratione veterum auctorum, qui cum omnis pulchritudinis rerum orationisque, non minus quam virtutis, auctores habeantur, male in iis ea opera locaretur, quae nil *nisi* exoleti sermonis rationem et antiquarum rerum ac rituum varietatem spectaret; quid enim sic attineret, veteres legi? Verum omnis humanitatis et antiquitatis doctrina proprie et vere eam rationem habet, vt ingenia adolescentum mollia ad accuratum virtutis et pulchritudinis omnis sensum acuantur, et ad eius amorem inflammentur. Cum enim pulchritudo tum naturae, tum artis, inprimis vero orationis et carminis, eiusque pulchritudinis sensus et intelligentia, praeceptis et regulis aut subtili disputatione recte et cum fructu tradi nequeat; vti nemo musicae artis peritus extitit, qui nullos cantilenae modos, nullum neruorum concentum, sed tantum hominis acute de sonorum varietate et apta compositione loquentis voces audiret, aut nemo pictor clarus euasit, qui, nullo artificio et opere praeclaro viso et explorato, multis tantum de linearum et colorum rationibus, de lumine et vmbra, doctis sermonibus intereesset; verum

rum omnes liberales artes paucis praeceptis, ſed lectis et praeſtantibus exemplis, multoque vſu et exercitatione, in formando ad ea ingenio, indigeant: ſi in pulchritudine cognoſcenda cum fructu verſari velis, ſimul cum praeceptis, etiam ipſis exemplis animus imbuendus eſt. Cuius rei ea cauſſa ſubeſt, quod praecipua huius ſtudii ratio ad phantaſiae vim, et excitandas in animo imagines, non ad ſubtiles notiones et finitiones, referenda eſt. Itaque in inſtitutione eius pulchritudinis, quae in oratione eſt, h. e. in arte rhetorica, niſi exempla ſtatim oculis animisque ſubiiciantur, accuratiſſima atque operoſiſſima praeceptio vana et inanis eſt. Hoc itaque eſt, quod antiqui praeleguntur et enarrantur, vt ipſo pulcherrimorum exemplorum vſu et tractatione ingenia adoleſcentum ad omnis honeſtatis et pulchritudinis ſenſum formentur, vt pectus magna virtute imbuatur, omnisque vita elegantia inſtruatur.

*) Cum itaque Auguſtiſſimi Regis ampliſſimo decreto et Ill. Munchhuſii honorificentiſſimo iudicio munus hoc rhetorices et poetices praecepta exemplaque tradendi impoſitum mihi ſit, Socratis verbis vti mihi liceat, quibus ille a dulciſſima cum Phaedro de pulchritudine confabulatione diſcedit: *O Deus, da mihi, vt pulcher intus fiam, et, quaecunque extrinſecus habeo, vt internis ſint conſentanea!* **) Muneri

*) *Epilogus.*

**) Ὦ φίλε Πάν τε καὶ ἄλλοι ὅσοι τῇδε θεοί, δοίητέ μοι καλῷ γενέσθαι τἄνδοθεν. τἄξωθεν δὲ ὅσα ἔχω, τοῖς ἐντὸς εἶναι

neri autem illi auſpicando cum dies XXIII. Iulii, hora vndecima, dicta ſit, vt concioni, quae eius rei cauſſa habebitur, Prorector academiae Magnificus, Illuſtriſſimi Comites, diuinae humanaeque ſapientiae conſultiſſimi Profeſſores ac Doctores, vniuerſique academiae Ciues genere et ingeniis florentiſſimi, intereſſe, et oratiunculam de *veris bonarum artium litterarumque incrementis ex libertate publica* audire velint, omni, qua par eſt, obſeruantia oro rogoque, atque illud profiteor et prae me fero, eam beneuolentiam tanto maiorem animo meo iucunditatem allaturam eſſe, quod primo ſtatim ad vrbem et academiam hanc acceſſu ciuibus eius praeclaro aliquo beneficio deuinctum me et obſtrictum eſſe arbitrabor. Scr. in Acad. Ge. Aug. d. XXI. Iulii CIↃIↃCCLXIII.

* * * * * * * * *

Etſi ſenſuum, ſententiarum et locorum, qui in hac commentatione occurrunt, nondum me poenitet, parum tamen in ea mihi nunc placeo. Sunt enim nonnulla obſcura, vaga, nec ſatis definita; omninoque toti argumento claritas ac perſpicuitas ſua deeſt.

Difficultates quidem quaeſtioni propoſitae inerant multae et magnae, quod ea notiones complectitur plures ſubtiliores, et quod eaedem notiones in recentioribus linguis conceptae ad latina verba erant refin-

εἶναί μοι φίλιαν πλούσιον δὲ νομίζοιμι τὸν σοφόν· τὸ δὲ χρυσοῦ πλῆθος εἴη μοι ὅσον μήτε φέρειν μήτε ἄγειν δύναιτο ἄλλος ἢ ὁ σώφρων.

refingendae: quo ipso factum est, vt vna et altera nouum quasi colorem imbiberet; id quod inprimis in vocabulo *morum* accidisse videri debet. Omnino itaque rem nimis arduam eram aggressus, cum agerem de argumento in nostra vernacula lingua nato, notionibus ac verbis propriis et domesticis constituto, quorum magna pars seu obscuritatem seu ambiguitatem induit, si iisdem aut similibus verbis in alia lingua, multo magis si in lingua, cuius vsus exoleuit, eas notiones redhibere volumus. Inciderам itaque in eundem fere errorem, quem committere solent multi, qui, dum exercitationem transferendi verba ex vna in alteram linguam proponunt, cum ea seligere deberent, quae genio sermonis, in quem transferunt, maxime cognata, saltem ab eo non aliena sint, non animaduertunt se proponere haud raro ea, quae alterutri sermoni ita propria sunt, vt aut nunquam recte aut non sine difficultate alio sermone reddi possint. Voces germanicae sunt ad proprium aliquem genium constitutae: *Einfluß des Characters auf Gefühl des Schönen in den schönen Künsten vnd Wissenschaften, vnd folglich auf Bildung des Geschmacks vnd die Darstellung des Schönen selbst.* Si nunc, qua aetate sum, onus hoc mihi imponeretur, vt de argumento hoc latine agerem, equidem haud diffiteor me id peruicaciter esse recusaturum; Verum isto tempore, quo haec scribebam, non parum arridebant istius generis de caussis pulchritudinis eiusque sensus ac iudicii disputationes, quarum vis nescio quae ad ingenium fingendum esse putabatur. Cum tamen rem semel essem aggressus, illud saltem mihi diligenter erat videndum, vt propositio-

nem tractandam quanta maxima possem subtilitate constituerem, remotis iis quae vellem excluſa esse, et vt caute definirem illud, quod potiſſimum demonſtratum dare vellem. Inſcriptio enim libelli id vnum poſtulabat, vt docerem, ad pulchritudinem, quae in artium operibus conſpicua eſt, ſenſu ac mente percipiendam, adeoque et diiudicandam et exprimendam, magnam vim habere, ſi mentem afferas natura, inſtitutione, vſu, ad ſenſum illum iam antea informatam. Declaranda igitur erat notio pulchritudinis in operibus ab arte profectis; conſtituenda notio morum; et definiendum, quid ab altero ad alterum proficiſceretur.

Inter haec animo obuerſabantur plura, quae ad duas maxime propoſitiones redibant, quarum altera haec erat: moribus animi noſtri, ſeu latius de toto animi habitu, ſeu de ſingulis eius partibus et proprietatibus voce accepta, colorem aliquem dictis factisque noſtris adſpergi; adeoque eam mentis perfectionem, quam pulchritudinis nomine ac ſpecie ornamus, vti res, ſenſa, dicta, facta, ita ingenii et artis opera, tanquam aura aliqua et ſpiritu afflare, qua magnam ſui mirationem, amorem et ſtudium concitent. Altera haec: a moribus h. e. ab habitu et ſenſu animi noſtri multarum rerum proficiſci, accendi, minui, ſtudium; vt adeo placeat in poetis, ſcriptoribus, artium operibus, id, quod magnum, generoſum, ſublime, aut honeſtum, liberale, venuſtum eſt, vtque cum ſtudio et cum delectatione cognoſcatur: imbuendum eſſe animum moribus honeſtis, inſtitutione liberali, ſenſuque generoſo et magna-

magnanimo. Occurrebat tandem illud: assidua tractatione eorum seu scriptorum seu artis operum, quibus praeclara aliqua virtus reddita aut declarata est, animum iuuenilem ad similem sensum generosum et liberalem excitari, elici igniculos latentes, et colorem omnino aliquem animo ex rebus pulchris, in quibus versatur, illini.

Perturbatis hisce rationibus et confusis incideram in id, quod ipso rerum et vitae vsu refellitur, vt profiterer: id quod vere pulchrum sit in artium operibus, non nisi ab ingenio pulchro proficisci posse. Parum subtiliter constituta notione ingenii pulchri, quod nec satis bene latine dicitur et quod facultate percipiendi et redhibendi id, quod pulchrum est, concludi debebat, vagari orationem necesse erat; et subibat animum τὸ καλὸν, honestum ac virtus, eaque quam nos pulchritudinem ethicam appellamus, quam cum substituerem, exibat enuntiatio, quam Voltarii et tot aliorum poetarum et pictorum exempla refellunt, qui cum ipsi a magnanimitate, fortitudine, constantia essent alieni, omnem tamen animi virtutem versibus praeclaris operumque argumentis mirabilibus expressserunt.

Quod volebam aut velle debebam, erat forte hoc: Vt id, quod pulchrum habetur, et quocunque tandem alicuius praestantiae nomine placet, in artium operibus seu inueniendis, seu intelligendis regnet, opus esse ingenio, quod natura et indole, institutione, lectione, exemplo et assuetudine, ad eius generis notiones et sensus acriores procliue sit;

felicius in quocunque genere probabili verſari eum, qui eundem morum habitum natura et inſtitutione magiſtra induerit, quam qui phantaſiae ope fingat: hanc enim qui ducem ſequuntur, haud facile intra naturae verique fines ſubſiſtunt, ſed aut iactatione verborum inani ſe efferunt, aut rerum hominumque ſpecies, quales vita ipſa nec exhibet nec admittit, proponunt; inprimis vero cum ſimplicitate coniuncta honeſtas vix bene niſi a mente ad verae honeſtatis ſenſum compoſita reddi poteſt. Etſi nec haec tam vniuerſe pronuntiari poſſunt, quin artis et ſagacitatis ad fingendam et imitandam quamcunque praeſtantiam vim eſſe ſummam concedendum ſit.

DE

DE

VERIS BONARVM ARTIVM LITTERARVMQVE INCREMENTIS EX LIBERTATE PVBLICA

ORATIO

PROFESSIONIS RHETORICAE ATQUE POETICAE ADEVNDAE CAVSSA

IN

ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA

A. D. XXIII. IVLII CIↃIↃCCLXIII.

DICTA.

Si nemo facile, qui in conſeſſu grauiſſimorum doctiſſimorumque virorum ad dicendum prodit, tam obfirmato eſt animo, quo minus grauiter commoveatur; quid mihi, in hunc locum procedenti, animi eſſe neceſſe eſt, qui, cum cauſſas non modo verecundiae, ſed timoris, communes cum aliis habeam omnes, tum vero multa praeterea circumſtare me videam, quae animum ſi non percellere, at vehementer tamen poſſint perturbare. Nam et muneris mihi mandati ratio, non ſum neſcius, quam de mea dicendi facultate expectationem faciat; et, quum eloquentiae praecepta aliis tradere, exempla proponere debeam, quae a me orationis vis et elegantia poſtuletur, ſatis perſpicio. Sed et ad magnam veſtrum partem dicere me ſentio, quorum aures adhuc eloquentiae Geſneriae iucundae ſuaves-

que voces perſonent, quorum oculis animisque viri ornatiſſimi ad vos dicentis, ac potius tanquam dulci cantu aures animosque permulcentis, memoria et imago obuerſetur, qui copiam illam rerum argumentorumque, ſollertiam acumenque inuentionis, elegantiam nitidae terſaeque dictionis, quae in eo erat ſumma, elocutionisque vim et ornatum, apud ſe reputent, illiusque flumen orationis cum meis riuulis, cum mea tenuitate et infantia iſtius robur, ſuccumque et neruos orationis comparent, atque adeo, ſiue ingenium, ſiue vſum et exercitationem ſpectent, omnia tenuia et exilia in me, quae in illo erant eximia et praeclara, deprehendant. Quae omnia mihi aduerſa et iniqua cum ſint, tum vero illud multo magis, quod ea ipſa mihi deeſſe ſentio, quae aliis in pari ingenii et doctrinae tenuitate adeſſe tamen ſolent. Nam cum prouinciis his academicis ii fere admoueantur, qui vitam omnem, maximam certe eius partem, in ſtudiis academicis exegerint, et in litterarum artiumque diſciplina ſemper hoc conſilium ſpectarint, vt, quae aliis, quo que dilectu et ordine, vtiliter traderentur, ita ea addiſcerent et in animum reponerent; qui porro, longo vſu ac conſuetudine, docendi dicendique facultatem, ſi ab ingenio nulla eſſet, tempore et exercitatione non nullam ſibi comparauerint, ſin eſſet aliqua, ipſo vſu amplificauerint et cumulauerint; quorum omnium in academici muneris ratione magnam vim eſſe quis non intelligat? cum hi itaque ab longo vſu et conſuetudine multa ſibi praeſidia petere, et, ſiue ad excitandum alendumque ingenium, ſiue ad eius ſubſidium, diligentia et aſſiduitate, multa magnaque ſibi

poſſint

possint adiumenta parare; eae res me destituunt omnes; nec modo iis commodis me carere, sed etiam, quae ex eorum absentia defectuque exoriri solent incommoda et molestiae, iis premi me vrgerique video. Enimuero, quae iam tum, cum primum, Dei O. M. numine et prouidentia, summi et immortalis viri, sapientissimi Munchhusii, voluntas huic me prouinciae destinaret, animum meum confirmarunt, ea etiam in praesenti recreant me et sustentant. Nam, vtcunque reliqua omnia infirma et tenuia sint in me, illud tamen confidenter spondere ausim, non facile inueniri, qui, vt aliis omnibus me antecellat, idem amore humanitatis omnisque liberalitatis, quae in litterarum studiis posita est, me vincat, qui studio me superet et cupiditate dignitatem litterarum elegantiorum, honorem et gratiam, inter homines defendendi et amplificandi et in eum locum eas euehendi, in quo esse debent, si ingenia popularium florere, disciplinas autem seueriores non barbariei squalore aut inani subtilitate horrere volumus. Eo enim recidere ac ruere necesse est litteras, si elegantiae et humanitatis tanquam substructione et fultura non sustentantur. Itaque cum recte dicatur sine sapientiae praeceptis vita beata esse nulla, praecepta autem sapientiae proficisci a litteris: ab his tamen beneficium illud frustra expectatur, si illae non a cogitandi subtilitate ad ipsam rerum veritatem vitaeque vsum reuocantur. Hoc autem fieri nequit, nisi iis litteris, quarum ad animum ac voluntatem aliqua vis est; quae rerum praeclararum et vtilium declarationibus exemplisque studia incendunt: historiarum dico cognitionem, philosophiam vi-

poetarum et oratorum lectionem. Ad vitam itaque emendandam communibusque malis miseriisque liberandam cum omnino quicquid bonae spei supereſt in bona institutione positum sit, tum multa conferri ac parari possunt ab eo litterarum humaniorum doctore, qui optimorum scriptorum lectionem et interpretationem ita instituat, vt honestatis, continentiae, fortitudinis omnisque virtutis admiratione, studio et amore, iuuenilia pectora inflammet: si modo ipse aliquem vitae vsum habeat, coetus et concilia hominum non auersetur, ingeniis et moribus hominum penitius inspiciendis aliquam operae partem addicat.

Haec eadem erant, quae in prima illa deliberatione et consultatione super migratione e patria et amicorum sinu et amplexu animum impellebant et, vt in eas partes, quas sequutus sum, discederem, permouebant. Aestuabat enim animus cogitationibus curisque grauissimis, diuque dubius et suspensus ac timore anxius haerebat, cum ad nouum vitae genus, studia diuersa, litterasque dudum sepositas, transeundum mihi esse viderem, relinquenda autem multa inchoata, alia descripta, relinquendam vitam actuosam, hominum elegantium coetus, aulicorum festiuitatem, vrbem omnibus vitae iucunditatibus affluentem; relinquenda fortunae praesidia et fundamenta multo tempore, labore, molestiis, iacta, quorum fructus, quos expectare merito poteram, ipso discessu interirent. Inter haec, quae animum erigerent firmarentque cum illa solennia essent, quae a benigna Dei O. M. prouidentia petenda sunt, tum non exiguam vim ad

animum habebant illa ipſa, quae paullo ante dixi, de litterarum, ad quas docendas euocabar, praeſtantia et vtilitate iudicia, ſtudiumque meum ac propoſitum, vt, quae maxima inde poſſem commoda in vitam deriuare, ea quanta maxima poſſem opera et induſtria in medium afferrem. Quodſi ad nouum hunc, quem inirem, litterarium curſum nondum haberem tantum vſus et exercitationis, quantum equidem vt haberem vellem; memineram tamen, in omni munere et officio non tam initia per ſe, quam quid ea promittant, ſpectari: vſum vero et exercitationem ſi qua alia in re, in docendi vtique prouincia plurimum valere; multum quoque de ſtudiorum opportunitatibus, quae huic academiae propriae ſunt, cogitabam. Inter haec animum magnopere pupugerat, quod tam inopinata et improuiſa res erat, cum, omnium ignarus, praeſtantiſſimae doctrinae virorum *) accurata commendatione, ſummi et acutiſſimi ingeniorum et doctrinarum iudicis, Illuſtriſſimi Munchhuſii, iudicio et auctoritate, ad priſtinarum mearum amicarum, Muſarum inquam, contubernium et conuictum reuocarer, et ad ſtudia lectiſſimarum omnis humanitatis et elegantiae litterarum redeundi, in iis adeo habitandi vitamque exigendi, locum et facultatem oſtendi mihi viderem. Quid? quod litterae illae colendae profitendaeque erant in ea Vniverſitate litteraria, quae omnes alias ſplendore et celebritate aut vincit aut aequat? quae eam ipſam celebritatem cum aliis cauſſis aliisque ſummis viris, tum vero magna ex parte iisdem humanitatis litteris et politae ele-

*) Inque his primo loco doctiſſimi viri, Cel. Ruhnkenii.

poetarum et oratorum lectionem. Ad vitam itaque emendandam communibusque malis miseriisque liberandam cum omnino quicquid bonae spei supereſt in bona institutione positum sit, tum multa conferri ac parari possunt ab eo litterarum humaniorum doctore, qui optimorum scriptorum lectionem et interpretationem ita instituat, vt honestatis, continentiae, fortitudinis omnisque virtutis admiratione, studio et amore, iuuenilia pectora inflammet: si modo ipse aliquem vitae vsum habeat, coetus et concilia hominum non auersetur, ingeniis et moribus hominum penitius inspiciendis aliquam operae partem addicat.

Haec eadem erant, quae in prima illa deliberatione et consultatione super migratione e patria et amicorum sinu et amplexu animum impellebant et, vt in eas partes, quas sequutus sum, discederem, permouebant. Aestuabat enim animus cogitationibus curisque grauissimis, diuque dubius et suspensus ac timore anxius haerebat, cum ad nouum vitae genus, studia diuersa, litterasque dudum sepositas, transeundum mihi esse viderem, relinquenda autem multa inchoata, alia descripta, relinquendam vitam actuosam, hominum elegantium coetus, aulicorum festiuitatem, vrbem omnibus vitae iucunditatibus affluentem; relinquenda fortunae praesidia et fundamenta multo tempore, labore, molestiis, iacta, quorum fructus, quos expectare merito poteram, ipso discessu interirent. Inter haec, quae animum erigerent firmarentque cum illa solennia essent, quae a benigna Dei O. M. prouidentia petenda sunt, tum non exiguam vim ad

ani-

animum habebant illa ipſa, quae paullo ante dixi, de litterarum, ad quas docendas euocabar, praeſtantia et vtilitate iudicia, ſtudiumque meum ac propoſitum, vt, quae maxima inde poſſem commoda in vitam deriuare, ea quanta maxima poſſem opera et induſtria in medium afferrem. Quodſi ad nouum hunc, quem inirem, litterarium curſum nondum haberem tantum vſus et exercitationis, quantum equidem vt haberem vellem; memineram tamen, in omni munere et officio non tam initia per ſe, quam quid ea promittant, ſpectari: vſum vero et exercitationem ſi qua alia in re, in docendi vtique prouincia plurimum valere; multum quoque de ſtudiorum opportunitatibus, quae huic academiae propriae ſunt, cogitabam. Inter haec animum magnopere pupugerat, quod tam inopinata et improuiſa res erat, cum, omnium ignarus, praeſtantiſſimae doctrinae virorum *) accurata commendatione, ſummi et acutiſſimi ingeniorum et doctrinarum iudicis, Illuſtriſſimi Munchhuſii, iudicio et auctoritate, ad priſtinarum mearum amicarum, Muſarum inquam, contubernium et conuictum reuocarer, et ad ſtudia lectiſſimarum omnis humanitatis et elegantiae litterarum redeundi, in iis adeo habitandi vitamque exigendi, locum et facultatem oſtendi mihi viderem. Quid? quod litterae illae colendae profitendaeque erant in ea Vniverſitate litteraria, quae omnes alias ſplendore et celebritate aut vincit aut aequat? quae eam ipſam celebritatem cum aliis cauſſis aliisque ſummis viris, tum vero magna ex parte iisdem humanitatis litteris et politae ele-

*) Inque his primo loco doctiſſimi viri, Cel. Ruhnkenii.

elegantique Geſneri doctrinae debet. Hoc enim ipſa rerum experientia docemur, nullam vnquam ciuitatem litterariam et vniuerſitatem aliquam famam et celebritatem aſſequutam eſſe, in qua humanitatis diſciplinae non florerent; has interdum vel ſolas nomen iis celebritatemque conciliare. Quid porro illud? quod viuendum mihi eſſe videbam cum praeſtantiſſimis ſummique nominis viris, iisque iucundiſſima et ſanctiſſima collegii neceſſitudine mihi coniunctis, quorum magnam partem iam dudum in ſumma admiratione habueram, quorumque varia et omnigena doctrina ſcientiam et conſilium in nulla re deſiderare me pati poſſet? Subibat aliud, idque ad meum ſenſum et ingenium ſummum, ſpes libertatis, quae oſtendebatur, longe iucundiſſima; dico libertatem ſentiendi et iudicandi de quibuscunque rebus, ad animi ſui iudicium, non ad publicum aliquod praeſcriptum, aut ad alicuius nutum et arbitrium; libertatem porro pronuntiandi, docendi et ſcribendi quod iudicium animi probauerit, maturum tamen et ſubactum, nec a prudentia, reip. vtilitate, aequitate in alios et modeſtia deſtitutum; quam libertatem, auditores, inter bona veſtra cenſeri audieram, eiusque cupiditate tanto maiore tenebar, quanto grauius erat iugum ab aſſentationis neceſſitate impoſitum. Ad caſtra itaque Muſarum a multis inde annis deſerta redire et in veſtro commilitio ac contubernio litterarum ſtipendia facere me conſtituiſſe nemo mirabitur. De me itaque ita habete, commilitones ornatiſſimi, venire ad vos hominem ſummo ſtudio accenſum, vt liberales et ingenuos animos ad optimarum rerum et litterarum ſtudia informet, vt viam ad ea, quam poſſit,

possit, certissimam et iucundissimam vobis patefaciat, atque ita muniat, vt eadem simul ad omnem sapientiam, virtutem et honestatem, eatur. Vos vero, doctores patresque huius Academiae, aetatis auctoritate, munerum dignitate, doctrinae praestantia, morum humanitate, illustres et venerabiles, in vestri collegii coniunctionem et necessitudinem eum cooptare et recipere dignamini, qui, cum iam absens nominum vestrorum admiratione captus esset, eo animo et studio et cupiditate ad vos accedit, vt summam reuerentiam, fidem, amorem vobis praestet, vt voluntates, studia, amicitias vestras omni officio et virtute et pietate mereatur, vtque consilia vestra de huius Academiae et litterarum communibus commodis, quantum ingenio et diligentia valet, communiter adiuuet et exsequatur.

Commemorabam, auditores, paullo ante inter bona vestra, quaē animum meum inescarent, libertatem sentiendi et iudicio suo vtendi, quae sane sine libertate publica esse potest nulla, nec locum habere, nisi in republica ad bonas leges descripta, in qua ad legum arbitrium, non ad vnius aut paucorum, aut ad certorum collegiorum nutum ac lubidinem, res administrantur. Iam cum a maioribus traditus mos sit, vt in aditiali hac sollennitate muneris nostri quoddam quasi auspicium faciamus, agite, obtemperemus mori non omnino reprehendendo, et *de veris bonarum artium litterarumque incrementis ex libertate publica* nonnulla dicamus, non quidem ea subtilitate aut copia, quam res ferret, si hic locus esset et si ego orationis vi satis valerem, sed quam breuissime,

et

et ſummorum tantum rei capitum ratione habita, vt ne, dum veſtros mihi animos conciliare cupio, faſtidio et taedio longioris orationis abalienare videar. Vos itaque, auditores grauiſſimi, ornatiſſimi, vt me, quod adhuc feciſtis, beneuole audiatis, ſummopere oro rogoque.

De *libertate publica, bonarum litterarum artiumque nutrice et optima parente, illiusque ad eas vi et fructu*, dicturus non exiſtimo quenquam veſtrum eſſe, cui haec quaeſtio, ſiue ab huius loci et vniuerſitatis, ſiue a muneris, quod ingredimur, omninoque a ſtudiorum noſtrorum ratione, aliena videri poſſit. Non enim de libertate reip. cogitet, non dicat aliquis in iis terris, in ea vniuerſitate litteraria, quae ſua fundamenta et initia, ſuos auctus et ornatus, iis opibus, ei felicitati publicae, debet? quae, niſi e libertate illa, naſci, ac ſine ea conſiſtere, nulla potuit? in ea vniuerſitate, quae eius Principis imperio paret, qui populum libertatis ſtudioſiſſimum pacatum et florentem ſummis virtutibus regit? in ea tandem vniuerſitate, in qua ſua cuique voluntas libertasque viuendi et ſentiendi, et opinandi quae velit, relicta eſt? in qua nullus, ne ab aliis diſſentire parum expediat, metus, nulla vis, nullum regnum, quo in alterius verba iurare cogaris, nulla ſententiae ſenſusque animi alta occultatio, nulla calliditas et cauillatio, ad fraudem, quae expugnari nequit, eludendam; in qua tandem ſapientiſſimarum legum auctoritate prouiſum eſt, vt ne odia publice exerceantur, inimicitiae et ſimultates ſuſcipiantur. Cum itaque in magna parte ceterarum vniuerſitatum, partim ſuper-

perſtitionis errore, partim religionis iurisque diuini humanique calumnioſa interpretatione, partim diſſidentium inter ſe partium furore, ingenia turpi et acerba ſeruitute opprimantur; quae enim ſeruitus grauior acerbiorque eſſe poteſt, quae dominatio intolerabilior, quam quae in cogitationes et ſenſa animi graſſatur? cum nihil publice profiteri audeas, niſi quod iis, qui regnum capeſſiuerunt, placeat, et quod a vulgi opinione paucorumue placitis nihil recedat; quo quid a reip. litterariae conditione alienius eſſe poteſt? haec, inquam, cum clades magnam reliquarum vniuerſitatum partem inuaſerit, Georgia Auguſta noſtra vna omnium maxime libertate et immunitate floret. Hic modeſte ab aliis diſſentire, hic inquirere, altius indagare et de iis ipſis dubitare licet, quae, vtut ab aliis pro certiſſimis habeantur, atque etiam forte veriſſima ſint, tibi tamen, vt ingeniorum magna diuerſitas eſt, nondum ſatis clara veritatis luce illuminari videntur; hic dubitationes non ſimulatas et imaginarias, ſed veras proferre et publice proponere licet; hic conſtituta Societas Regia, cui propoſitum eſt, non tam in iis deſidere et haerere, quae iam longo vſu trita ſunt; non eas diſciplinarum partes peruagari, quae ſatis excultae politaeque videri poſſunt; ſed eos tractus curſu emetiri, in quibus humano ingenio et ſollerti diligentique ſollicitudini laboris et ſtudii fructus noui expectandi, et vberior laudis gloriaeque materies ſperanda ſit; vnde, errore aut ignorantia debellata, non obſcurus et ignobilis triumphus deportari poſſit.

Sed et muneris noſtri, omninoque huius elegantiae ſtudiorum, ratio tam artis cum libertate vinculis

culis vincta ẽt copulata eſt, vt communis fere hominum opinio obtineat, niſi in libera gente et ciuitate, artium et litterarum elegantium nullum prouentum, nullam vbertatem eſſe poſſe. Quid? quod haec ſtudia maximam partem in eorum hominum ſcriptis intelligendis et interpretandis poſita ſunt, qui in ciuitatibus et rebus publicis libertate florentiſſimis vixere, qui ciuium ſuorum ſalutem, qui patriam vitae animaeque antepoſuere, amoremque libertatis tam alte animi ſui ſenſibus infixum habuere, vt omnia eorum dicta ſcriptaque eius quaſi ſapore aliquo imbuta et perfuſa eſſe videantur.

Coniuncta itaque eſt cum huius loci et conſeſſus grauitate, cum ſtudiorum noſtrorum natura, cum ipſa muneris noſtri ratione, haec de libertatis publicae ad litteras artesque liberales vtilitate diſputatio; nil hic alienum, nil abhorrens. Enim vero, etiam ſatis digna huius temporis ſollennitate, huius conventus celebritate, haberi debet? Satis digna? Quae vero quaeſtio reperiri aut excogitari poteſt dignior non dico hoc loco, hoc conſeſſu, hoc tempore, hac oratione, ſed omnino humano genere, humano ingenio, humana voce? Quid libertate praeſtantius? quid auguſtius? quid diuinius? Alma libertas! dulciſſimum nomen, numen ſanctiſſimum, quod ſi diuina appellatione et cultu affecerunt mortales, ignoſcendum humano generi fuit; lux huius vitae, quae absque te aeternis tenebris et ſqualore oppreſſa iaceret; humanitatis nutrix ac potius ipſa parens, ingeniorum fax et lumen, omnis virtutis et praeſtantiae fons et cauſſa, omnium diuinarum humanarumque rerum

rerum ſedes ac fundamentum! tu prima homini humanum os et faciem honeſtam induiſti, tu ab humo et puluere, in quo proſtratus repebat, animum erexiſti, tu ad ſidera vultus tollere iuſſiſti; tu, vt ad ipſam diuinam naturam ſeſe conformare auderet, excitaſti. Tuo diuino munere effectum, vt ſocietatis et ciuitatis communia et aequata iura ferinae vagationi et vitae anteferamus, vt liberos tollere et parentum nomine appellari ſuſtineamus, vt filii et neceſſarii nomen dulce ac iucundum, vt tandem religionis ſanctitas, legum iurisque auctoritas, vt ipſius patriae caritas ne inane nomen ſit. Quod ſi *illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, nihil eſt, quod quidem in terris fiat, acceptius, quam concilia coetusque hominum iure ſociati* *), quae res ei gratior eſſe poteſt, quam id, quod vnicum earum vinculum eſt? quo omnis neceſſitudo, omnis fides, omne officium, atque ipſa amicitiae ſuauiſſima coniunctio continetur? quo ipſa ſocietatis vis et natura conſtituitur? quo denique totius humani generis fortuna, ſalus atque felicitas comprehenditur? Quid enim illud erat, quod primos homines, qui, nulli poteſtati, nulli imperio ſubiecti, in ſumma libertate et licentia vagabantur, inducere et mouere poterat, vt in vnum locum conuenirent, vt frenos et regna acciperent, vt de voluntate ſua partem quodammodo concederent; niſi hoc erat, vt alteram tanto magis ſaluam et ſalubriter liberam haberent? quid inuitare potuit, vt leges et iura ſibi conſtitui, formam impello dari paterentur? vt feritatem et immanitatem depone-

*) *Cic. de Rep. VI. Somn. Scip.*

ponerent, ad manſuetudinem et mites mores molli-
rentur? vt deſidia et ignauia, quae omni humanae
naturae rudi et incultae propria eſt, excuſſa, ad in-
duſtriam ſe acuerent, curis vigiliisqueſe conficerent,
mercarentur, negotiarentur, nauigarent? vt artes
excolerent, primum rudiores et ſimpliciores illas,
mox has exquiſitiores et ingenioſiores? vt morum
diſciplinam admitterent, et de ſummo Numine et
prouidentia, eiusque cultu, notiones non omnino
ſua natura indignas reciperent? Vna et ſola tanta-
rum admirabilium rerum cauſſa et origo fuit, liber-
tas, cuius acerrimus et humanis pectoribus alte in-
fixus ſenſus, quem nulla aetas, nulla deprauatio,
nulla vis extinguere aut extirpare poteſt, hominum
animos ita comparabat, vt facilem aſſenſum diuinis
iis viris praeberent, qui, ipſa rerum conditione ſua-
que natura diligenter conſiderata, nullam neque in-
tegram et ſanam, neque ſtabilem et firmam felicita-
tem, niſi in ſocietatis pactione et coniunctione, eſſe
intellexerant; hanc vero diu conſiſtere aut fructum
eius vllum eſſe non poſſe, niſi libertate ſapienter
temperata; vt anguſtis ſui cuiusque commodi et pri-
uatae vtilitatis laqueis extricatus animus in commune
conſuleret, publicam vtilitatem primo loco, deinde
ſuam ſpectaret, fortunas, opes, vitam, pro ſalute
communi offerret. Huius itaque beneficio effectum
eſt, vt ad beſtias et animantia ne deprimamur; vt
menti noſtrae diuina lux et vita ne eripiatur; vt
ſimus tandem id, quod eſſe debemus, *vt homines*
ſimus. Credite, Auditores, homini, qui haec non
nullo vſu et experientia edoctus apud vos eloquitur,
nulla ſine libertatis fructu vita, non modo tolerabi-
lis,

lis, sed ne vita quidem est. Quae enim conditio cum ea non dico comparari, sed iuxta eam non plane misera et intoleranda videri potest? an illa vita, quam rerum iucundarum copiis et facultatibus affluentem viuit aliquis inter criminum opprobria corruptelamque et contemtum sui? ipse non modo omnis generis libidinibus seruiens, verum etiam seu per ingenii imbecillitatem, seu per animi stuporem, ignauiam, socordiam, perpetuam luxus comitem, aliorum voluntatibus obnoxius; in vinculis et quasi ergastulo ministrorum infamiae suae omninoque aulicorum, qui ipsius cupiditatibus velificando in pessima seruitute eum detinent? luxu deliciisque diffluens, quibus ipse non fruitur? spectaculis alligatus, quorum nullum gustum, nullum sensum habet? vt voluptatum vim et naturam non nisi ex taedio et satietate nosse, ipsarum dulcedines et titillationes ne percepisse quidem videri debeat. An vero vitam eius probabimus, qui tyranni amicus vt appelletur consequutus est? amicus vero, an verius inimicus et hostis nocentissimus et crudelissimus, tantoque crudelior, quod, amorem fidemque simulando, dominum suum veris bonis nudat, eorum sensu priuat, miseria, dedecore et infamia operit? quid? eam vitam dicimus, quae ex nutu alieno pendet? et ex nutu hominis, qui ipse sui animi compos potensque non est, sed omnibus cupiditatum, irarum, libidinum procellis et tempestatibus iactatus vbi consistat non inuenit? eam vitam, quae in summa rerum inconstantia, in ipso fortunae turbine ac fluctu, pendet, et in perpetuo timore metuque, inter ambitionis, vanitatis, inuidentiae, odii, angores et

ſolicitudinum aculeos, atque in ipſo malae conſcientiae equuleo, et, quod etiam miſerius eſt, in infelici ſtudio iſtas curas omnes callide occultandi, conſumitur? cum, niſi ſcelere, decus nullum parari, niſi ſcelere, ſcelus nullum defendi, et ſuſtineri, nullum aliorum ſcelus propulſari poteſt? cum, vt ſolus regnes, ſi modo, miſerrimum ſeruitium ipſe ferens, regnare dici poteſt, omnes alii ad indignam ſeruitutem deturbandi ſunt, qui, ſi naturae omnem dignitatem non deponant, perpetuis niſibus cum reluctentur et renitantur, perpetuos rerum fluctus motusque excitari neceſſe eſt? At eum certe beatum eſſe arbitrabimur, qui publicae ſeruituti lubenter ceruicem ſubmittere et tam patienter iugum ferre didicit, vt et in eius turpitudine ſibi placeat, cumque apud potentes homines gratiam et beniuolentiam ſibi compararit, ex ipſa publica calamitate quaeſtum faciat, et in ſumma ciuium ſuorum inopia et miſeria ipſe copiis opibusque circumfluat et abundet; iis ſcilicet bonis, quae, pulcherrimarum rerum inſtrumenta cum ſint, quantum in ipſo eſt, ad turpiſſimas adhibentur; quae adeo non modo bona non ſunt, ſed etiam magnae calamitatis et miſeriae loco haberi debent. Nihil dico, quam incerta et vana ſint, quam periculi et metus plena, quam fortunae ludibrio pateant, quantam inuidiam et odium omnium eorum concitent, qui, vnius profuſione et indigno luxu, tot millibus vel ipſa vitae ſubſidia et neceſſitates ereptas eſſe queruntur; ſed ea malorum ſumma eſt, quod, prauo illo voluptatum vſu, ipſa corpora, ipſae ingenii animique vires atteruntur; quod omnis honeſtatis et pulchritudinis ſenſum ſiue amittunt, ſeu

nullum habent; quod tandem assentatorum ineptiis et fraudulentis vocibus obnoxios se et deludendos praebent. Ita est, auditores O. O. spectatissimi, nisi liber, nemo vnquam veram vitam vixit; siue alios opprimas, siue ipse opprimaris, aeque misera fortuna, nulla vita est. Nam vt oppressori ciuium suorum omnia ex voto succedant, quis tam ferinam ferociam humano in pectore alit, vt eius miseriae auctor esse velit, qua vnus ciuis, vnus popularis, quid? si populus vniuersus, oppressus gemit? Quam tristis et miserabilis rerum facies, quae solitudo, qui moeror, qui luctus, in eo populo, cuius pars exigua, forte ipsa eius faex et sentina, luxu et mollitie liquescit et soluitur, longe maxima pars fame contabescit, et omnium rerum inopia conficitur, laboribus et aerumnis, vnde nullus ad se fructus redit, concidit? Nemo sibi arat, sibi serit, sibi aedificat. Postquam multo cum sudore terra vomere subacta, et semen ei creditum est, laetissimae segetis spes, modo militum insolentia, modo ferarum delicate altarum proteruitate, prostratae iacent; numerosae exactorum cohortes omnes provincias peruolitant; tributorum nouorumque vectigalium nomina tabulae vix capiunt; qui in opificio, officina vel arte versantur, animum despondent, omnisque operae taedio capti ad timiditatem et ignauiam a curis et molestiis se conuertunt; mendicorum classis maximam frequentiam habet; diuites diuitiis suis timent et perpetuo subitorum metu cruciantur, vtque reliqua seruent, pecuniae partem in corrumpendos potentes eorumque seruos erogant; quod cum ii videant, qui auaritiae et cupiditatis explendae caussa ad munera

et miniſteria reip. acceſſere, non modo, quod ſibi ſolis ſatis ſit, ſurripiendum; ſed tantum rapiendum eſſe vident, quod multis ſatis eſſe poſſit *); leges vim nullam nec habent, nec habere poſſunt, cum paucorum opes et ſuperbia partim, partim ceterorum neceſſitas aut ſalutis deſperatio, earum minas infringat vel contemnat; ingenia, litterae, artes iacent; nullus niſi ludicris forte et iocularibus aut hiſtrionicis artibus honos; ipſa, rerum ſanctiſſima, religio nil niſi mera ſuperſtitio in fraudem multorum et iniuriam a paucis deflexa et corrupta. An quicquam his rebus triſtius ac foedius cogitari poteſt? Felices eos, quibus haec non niſi auditu cognoſcere licuit! cum eas terras habitent, a quibus vis alienae dominationis, omne imperium ſuperbum et violentum, tyranni libido et contumelia depulſa, leges vero et iura, quae non plane ab omni aequabilitate recedunt, conſtituta ſunt; neque vnius voluntas, omnibus recti aequique vinculis et compedibus ſoluta, temere graſſari poteſt. Atque inter has inprimis eae terrae, quas Georgius, rex iuſtiſſimus et feliciſſimus, imperio tenet, ſapientiſſima et prudentiſſima publicae rei adminiſtratione, ea libertate et felicitate florent, quae aliis etiam inuidenda videri poſſit. Sed ſummum meum libertatis amorem abripuiſſe me et ad diuinorum eius fructuum laudes, et imperii iniuſti et violenti accuſationem paullo longius deflexiſſe ſentio; quem meum errorem, ſi non mihi, at libertati tamen, praeſtantiſſimae rerum, qua ſumma felicitatis humanae continetur, vt condonetis, a veſtra,

*) Cic. in Verr. Act. I. c. 2.

ſtra, AA. humanitate me precibus meis impetraturum eſſe ſpero atque confido, atque ad illud iam accedo, ad quod oratio mea properat, et viam adhuc muniendam eſſe duxi, vt nimirum oſtendam, quae tandem incrementa, qui auctus, et fructus, ex libertatis publicae praeſtantia ad artes litterasque perueniant.

Forte hic in animum venit ea multorum doctorum hominum opinio, qui omnem litterarum artiumque excellentiam, quam alii ad coeli ſolique naturam, ingeniorumque inde ductam ſagacitatem et ſubtilitatem reuocabant, a libertate repetunt, nec bonas litteras artesque, niſi in libero populo, florere poſſe iudicant. Cuius opinionis celebritas inprimis Britannorum auctoritati et exemplo debetur. *). Quod enim artes et litterae ſummo apud eos honore habentur, quod ſumma apud eos et praeſtantiſſima ingenia inclaruerunt, quod ad induſtriam in negotiis, ad ſollertiam in excogitandis ac perficiendis vitae auxiliis et commoditatibus, ad audaciam in nauigationibus, ad elegantiam in artibus et vita, hominum animi acuuntur, id illi omne ad libertatem referunt. In quo vt recte facere putandi ſunt, ſi modo aptam et accuratam libertatis notionem in illa ſua praedicatione animis ſuis ſubiiciunt, ita vehementer errant, ſi, niſi in ea rep., in qua ſumma rerum cura et adminiſtratio cum populo communicata aut inter plures omnesue ordines diſpertita eſt, litteris artibusque nullum locum relinquunt, et omne imperii genus

 nulla

*) Vt nuper factum videmus in libello: *Letters to a young Nobleman*, (Lond. 1762.) Lett. VI. VII.

nulla alia ratione ad artium fructus producendos et ingeniorum meſſem ferendam idoneum eſſe cenſent, quam ſi aliquanto propius ad populare accedat. Nam quod Graeciam, aut potius vrbem Graeciae, Athenas, tanquam ad teſtimonium pro ſententia dicendum excitant, id vero non ſatis perpenſa et conſiderata re faciunt, vt etiam id, quod laudant, exemplum contra eos valere videatur, quo conſtet, in natura adminiſtrationis reip. quae e populi vniuerſi conſilio et ſuffragiorum auctoritate conſtituitur, nihil eſſe, quod cum artium vlliusue liberalis diſciplinae indole coniunctum et neceſſitate quadam adſtrictum ſit. Magnus, praeter Athenas, ciuitatum et rerump. numerus in finibus Graeciae fuit; quarum nullam aut vix vnam atque alteram, cum eodem imperio populari vterentur, litteris et artibus, aut claris et doctis hominibus floruiſſe ſatis conſtat. Quando enim ex Elide, aut Pylo, aut Tegea, aut Opunte, aliaue eiusmodi vrbe, magnum aliquem poetam aut pictorem prodiiſſe accepimus? Quae ciuitas accuratae iuris aequabilitati ſtudioſius cauiſſe et definitae ſingulorum ciuium libertati ſeuerius et diligentius proſpexiſſe putari debet, quam Lacedaemoniorum? quae tamen tantum abfuit, vt eloquentiae, poetices vlliusue alterius artis liberalis, laude et praeſtantia gloriam et nomen amplificaret, vt etiam iſtam elegantiae laudem contemneret et ſua virtute indignam iudicaret. Peruenerunt, ipſa viciſſitudine temporum et rerum, aliae atque aliae ciuitates ad ſummas opes; neque tamen ingenia ſua ad artium ſtudia, inſigni quidem aliquo conſenſu, adiunxiſſe memorantur. Erant Aetoli liberrimi, erant, vt ad alias gen-

gentes progrediar, Thraces, et, ſi in hac colligendi et argumentandi ratione procedere vellem, barbaras nationes nominare poſſem, quae, cum ab omni regio ſeruitio liberae degerent, nunquam tamen a ferocitate et immanitate ne ad humanitatis quidem cultum progreſſae ſunt. Quid? quod noſtro etiam tempore ſunt populi, quorum vita et conditio quam proxime ad naturalem libertatem accedit, dum aut in Americae ſiluis et nemorum vaſtitate ſe abſcondunt, aut in Africae deſertis errant, aut Aſiae iuga ſaltusque obſident, atque adeo, in hoc humani generis ergaſtulo, in ipſa nefandae ſeruitutis ſede ac domicilio, in Aſia dico, intactos ſe a iugo ſeruarunt; qui populi, cum multo laxiore et vberiore libertate fruantur, quam quae vllius Europae gentis non modo ad oculos ſed ne ad aures quidem vnquam accidit, in ſumma tamen non tantum artium elegantiae, ſed ipſarum vitae neceſſitatum ignoratione verſantur.

Non itaque a libertate populi ſtatim artium et litterarum claritas proficiſcitur; id quod ipſa rerum experientia exemplorumque declaratione euicimus. Verum nec facile eae ciuitates aut res publicae, quae libertatis nomine ſuperbiunt, praeſidia ea et adminicula habere ſolent, quibus litterarum et artium ſtudia magnopere recreentur et adiuuentur. Earum autem rerump. in quibus omne ius et poteſtas in populi manu eſt, natura ita comparata eſſe videtur, vt ad artium litterarumque incrementa et auctus hoc ciuitatum genus ceteris multo minus ſit idoneum. Nam in iſta ſententiarum varietate, voluntatum inconſtantia et fluctuatione, conſiliorum diuerſitate, in

tantis turbis, quibus eiusmodi ciuitates, tanquam Euripi alicuius conuersionibus, agitantur, quae talis constantia expectari potest, vt, ad morum ingeniorumque disciplinam, et artificii praemia et laudes, bonae et vtiles leges sanciantur, vtque eae seuere et sancte custodiantur? Cumque, ad vulgi et plebeiorum hominum arbitrium, artibus pretium statuatur, quis ab horum ignorantia, et iudicii siue prauitate siue imperitia, elegantiae vel vrbanitatis accuratam rationem haberi existimet? Cum porro nulla talis resp. si modo consistere velit, fines suos late extendere, et imperium propagare possit, sed exiguis finibus paucorumque iugerum agris vt se contineat, necesse habeat: quem nos in tanta hominum paucitate et humilitate artium litterarumque amplitudini locum esse putabimus, quae magnarum opum copiarumque abundantiam, ipsiusque luxus affluentiam, maximam certe hominum frequentiam desiderant, vt, cum eae artes, quae in vitae communis necessitatibus et vtilitatibus comparandis occupatae sunt, iam satis gnauiter et strenue a magna hominum multitudine exerceantur, supersint alii, qui, illarum fastidio, ad has sese artes transferant, quae, vt minus necessariae, ita magis honestae, ingeniosae, iucundaeque sunt. Ne mihi Romanam remp. hic aliquis laudet, quae a tenuissimis initiis ad tantam molem excreuit, orbem terrarum sibi subiugauit, et omni tamen doctrinae et elegantiae copiis floruit. Quicquid Roma ex hoc genere habuit, aliunde acceperat; et eo tempore, cum artium litterarumque blanditiae per ipsa cupiditatum voluptatumque lenocinia sese in eam insinuarent, libertas populi Romani iam

adeo labefactata erat, vt ruina eam mox collabi necesse esset. Graeciae vero in tot paruas resp. dispertitio et distractio artium maiori robori et virium auctui etiam obfuisse putanda est, quem eae assequuturae fuisse videri possunt, si in magnam vnam remp. tota Graecia coaluisset; et tantum abfuit, vt, postquam Philippus et Alexander ad principatum Graeciae peruenerant, cum ab eo inde tempore singularum ciuitatum libertas fracta et imminuta esset, artium et litterarum honos ab eo tempore confestim extingueretur, vt potius, cum maior inde communio et coniunctio diuersarum rerump. facta esset, tum demum artium et elegantiae ea celebritas fieret, quae ad omnes Graeciae fines pertineret; nunc demum ex omnibus ciuitatibus ingenia inclarescere, pictorum, sculptorum, fictorum, omnis generis artificum, musicorum et poetarum frequentia esse, rectus sensus gustusque veritatis et pulchritudinis late regnare; vt etiam tempora Alexandri in artium historia epochae loco habeantur, in qua summam excellentiam adeptae esse videantur. Atqui iam tum Graeciae libertas non modo non cum maxime florebat, sed etiam iam consenuerat. Quid? quod omnino, quando artes praecipua aliqua luce et splendore effulsere, id fere in iis populis accidisse animaduertitur, qui non modo nullo reip. populari genere vterentur, sed ipsi regio imperio vel optimatum subiecti essent. Quid enim? Romanos negabimus tum demum floruisse litterarum humanitate et artium elegantia, cum, libertate tantum non proculcata, dominatus et imperium vnius super eius ruina constitutum esset? Dicat aliquis: primas tamen radices egisse elegantiae

iſtam diſciplinam in rep. libera, etiamſi floruiſſe in oppreſſa dicendum ſit; adeoque naſci certe in libertate eam oportere. Forte eodem modo memorare expediat Arabum fortunam, qui ſub Calipharum demum imperiis, etſi ipſi imperantes victis populis, principatum litterarum ſuae aetatis conſequuti ſunt. Enimuero, quid de Francogallis faciemus? quos vtique litteris artibusque florere, et, quod morosiores contendunt, multo magis etiam ſuperiore aetate floruiſſe, fatendum eſt; et ſub eo rege floruiſſe, a quo legum et immunitatum populi magna imminutio facta eſt; ſemina autem non minus iacta eſſe ſub regibus, quorum vnus quidem, Henricus IV. omnium, quotquot gens humana vidit, longe fuit optimus, ſed rex tamen, qui ſummam rerum ad ſui vnius arbitrium ſpectare putaret. Cum vero litterae bonae, barbariei nocte depulſa, Europae iterum illuceſcerent, quae primae iſtis ingenii humani tenebris faces accenderent, liberae ne erant ciuitates? immo vero omnes, ſeu vnius ſeu plurium dominatui ſubiectae, a tyrannis et optimatibus oppreſſae; niſi Florentia libera erat, cum a Coſmis et Laurentiis ſumma artibus et litteris auctoritas et dignitas compararetur. Aliis igitur rationibus et cauſſis litterarum et artium decus atque celebritas, quam libertatis et adminiſtrationis popularis inſtinctu et afflatu, contineri debet.

Quid autem? libertas ne publica plane ab artium rationibus ſeiungenda? Minime vero; immo artiſſimis ea vinculis cum iis coniuncta eſt, vt neque hae iſtius, neque harum illa beneficio carere poſſit, quin etiam il-

lud

lud dicendum, ſolius libertatis temperie et calore interdum benignum artium prouentum efflorescere et maturari posse. Nimirum in tota hac disputatione duo inprimis errores versari et, ne vel ab acutissimis viris recte subducantur rationes, videntur turbare; primum, quod libertatis notio ea subiicitur, quae nec satis constans ac definita, et nimis angustis popularis reip. generis finibus coercita et incluſa sit; et quod libertatis fructibus aut plus iusto, aut ei soli id tribuitur, quod ex aliis rebus, quanquam illis fere cum libertate coniunctis, prouenire solet.

Ac primum quidem admodum vaga, incerta et indefinita omnis illa de libertatis effectis oratio esse ſolet. Nullum enim forte nomen est, cuius, ſecundum varia hominum ingenia, studia, mores et opiniones, tam diuersa et confuſa acceptio sit, quam libertatis; qua de re longa et subtilis institui possit disputatio. Sunt, qui libertatem nullam, nisi in imperio populari et in ciuitate libera esse posse putent. Philoſophi vero et docti homines multi quidem accurate et peracute de ea disputarunt, vt tamen interdum metaphyſicas potius et ſubtiles rationes ſpectarent, quam rerum et imperiorum naturam adhiberent. Qua in re cum nullius hominis consilium et rationes reprehendam, eam tamen libertatem animo informandam esse censeo, quae et respectu ipsius reip. et respectu regnantium aeque atque parentium, hoc nomine digna sit, et a bene ſapienterque constituta et administrata rep. proficiſcatur, adeoque felicitatem publicam constituat. Bene autem ac ſapienter constituta, et administrata ea de-

demum resp. dici poteſt, quae non in vnius aut paucorum vtilitatem aut dicitur aut putatur eſſe inſtituta, ita vt opes publicae priuataeque cupiditati, luxui, faſtui, eorum ſeu ex legibus ſeu pro arbitrio obnoxiae habeantur, ſed in qua ſalus populi ſuprema lex eſt, commune et publicum bonum ſingulorum priuatae vtilitati antefertur, legum auctoritas et maieſtas non vnius vel paucorum voluntati et arbitrio ſubmittitur, nec ciuium aut libertati ac voluntati, aut opibus paratis parandarumque opum ſtudiis, detrahitur plus quam ſumma vniuerſae reip. vtilitas exigit. In tali imperio ſiue rep. ex quocunque tandem genere, ſiue regali, ſiue optimo, ſiue populari, ſiue e tribus illis generibus modice confuſis, ea comparata ſit, omnia ea bona, quae libertatis in rationes referri ſolent, adeſſe neceſſe eſt. Nam et certiſſima ſecuritas et ab omni metu vacuitas, et firmiſſimum aduerſus omnem ſiue ciuium iniuriam ſiue vim extraneam praeſidium et tutela, et iurium iuſtitiaeque accurata cura, et maximae rerum copiae opesque, omninoque publica felicitas, tali reip. conſtitutione continentur. Ipſi principi *ac moderatori reip.* nihil aliud, niſi *beata ciuium vita propoſita eſt, vt opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honeſta ſit* *). Ciues vero eius imperio ſubiecti ſua poſſeſſione, et ſuae operae, ſuae induſtriae, ingenii, diligentiae fructibus, tuto ac libere fruuntur; bona, famam, gloriam, quaecunque ſibi magno labore pararunt, ad filios nepotesque transmittunt. Ita omnis

*) Cic. de Rep. Fragm. lib. V.

omnis fraus et vis excluſa, cum nullus ceteris plus valeat, niſi iure potior ſit.

Haec itaque libertatis notio vbi recte informata fuerit, tum illud cognitu facile et perſpectu eſt, libertatem non quidem ipſam vi et natura ſua artium et litterarum celebritatem creare aut afferre, cauſſas tamen eam et facultates, a quibus litterarum honos proficiſcitur, atque etiam ſemina et elementa ac ſtimulos illos continere, quibus punctum et conuulſum humanum ingenium ad artes ſeſe adiungit; quae quidem omnia cum libertate coniunctiſſima ſunt, et ſine ea in vlla rep. nec ſunt nec facile eſſe poſſunt. Scilicet ingenium humanum natura ſua ita comparatum eſt, cum corpus quidem, dum modo viribus et robore vigeat, ad omnem mobilitatem flexibile, ad varietatem ſitus concitatum, ad labores ſuſtinendos firmum, exercitationis etiam indigens, fami, ſiti, omnique moleſtia ferenda facile aſſuetum ſit, vt deſidiam tamen et ignauiam vehementer appetamus; id quod multo magis etiam ad animum humanum pertinet, qui in ſumma mobilitate, leuitate et inquietudine, ab omni intentione abhorret; cuius rei ſi in cauſſas inquirendum hic eſſet, variae ex ipſa noſtra natura rationes afferri, multa ex peregrinantium narrationibus argumenta duci poſſent. Hoc marcore et comate maxima pars humani generis oppreſſa, magna plane ſepulta eſt, quae legibus nimirum aut nullis aut malis regitur. Ex hoc graui lethargo vt excitetur humana natura, vt torporem et veternum illum ingenium humanum excutiat, aculeo quodam opus eſt, qui pungat et ſolli-

sollicitet; stimulo opus est, qui fodicet et vexet; oestro quodam, qui concitet; quem nisi legumlatorum acumen et sagacitas sapienter temperauerit, aut prudenter infixerit, nunquam nationis eius, cuius reip. formulam scribunt, neque vlla legum iuriumque subtilitate et accumulatione, neque poenarum et sanctionum seueritate, somnum illum et torporem detergent, et ingenia ad ingeniosam industriam acuent. Frustra hos stimulos nonnulli, qui ad humanitatis sensum ipsi occalluerant, a grauibus imperatis tributis, a vectigalium onere, a tyrannica oppressione, petere et expectare voluere. Quod si interdum rusticanae gentis torpor exactionum seueritate excussus videri potuit, aliae prorsus ac diuersae causae adfuere, a quibus illa res repetenda erat *). Interdum aliquid a fortuna obiicitur, quod hominum socordiam conuellat et curis pectora acuat, ne laborem auersari, ignauiae et desidiae dediti esse malint. Is vero aculeus, quem dicimus, nullus alius est, quam animi humani affectiones et cupiditates, quae pro ingenio vniuscuiusque nationis aut excitandae aut sedandae, acuendae vel obtundendae, ad ea, quae spectamus, inflectendae et temperandae sunt; spes inquam, si non ipsum desiderium, dulcis alicuius fructus et vtilitatis vel commodi et voluptatis, et, nisi crassa hominum ingenia sunt, praestantiae, laudis, honoris, gloriae, ostendenda est. Nam, si in perfecta rep. aut in eo hominum coetu versaremur, qui

*) Iam veteres in hac notione et iudicio de libertatis et seruitutis vi ad acuendam industriam fluctuarunt. v. Socratis dictum, vix satis docte expositum ab Aeliano V. H. X, 14.

qui nullis nisi Sapientibus constaret, primo loco poneremus honestatem, officii amorem, patriae, eiusque societatis hominum, ad quam nos siue fortuna siue ratio adiunxit, omninoque generis humani, caritatem. Iam vtrique, et illi crassiori, lucri et voluptatum, et huic acutiori, gloriae et laudis, aculeo locus esse nequit nisi in eo coetu, in ea rep. quae iustam amplitudinem, iustum robur, numero et frequentia ciuium, nacta sit; in ea rep. in qua rerum ad vitam sustentandam necessariarum, quibus natura humana nullo modo carere potest, satis magna copia prouisa et parata sit, in ea demum rep. in qua nondum vnus aliquis ingenia hominum fregerit et generosos animi motus oppresserit, et, ceteris cunctis ad glandes amandatis, ad se vnum vitae commoda, ingenii industriaeque fructus pertinere arbitratus sit. In tali itaque rep. cum homines satis copiosi et otiosi multi existant, quos, nihil est, quod ingenio indulgere vetet, vbi excellentiae, praestantiae et principatus amor in eorum animos incessere coepit, tum primum artes necessariae, et ad vitae opportunitates inprimis vtiles, hominum ingenia tentant et alliciunt, mox, si stimulus ille, de quo diximus, commode adhibitus, aut, si modo ille, vbi sua natura sese exerit, non vi et metu auaritiae, libidinis et cupiditatis potentum, quae in dominatione mala esse solent, retusus fuerit, etiam liberaliores et ingeniosiores artes, quibus vitae suauitas et iucunditas omnino continetur, animos sollicitant et sibi adiungunt. Itaque non modo libertas illa, quam isti dicunt, a qua dominationis vis abest, verum etiam rerum bonarum prouisa copia et affluentia, ad artium ce-

lebritatem conſequendam neceſſaria eſt; quae affluentia, cum a nonnullis perſpectum eſſet, quantam illa vim ad litterarum et artium auctus et incrementa haberet, vt etiam luxus fere eodem cum artibus greſſu incederet, hinc, quod alii libertati, id hi luxui tribuere maluerunt, vt huius beneficio artes recreari et adiuuari dicerent. Nimirum in rep. bene et ſapienter deſcripta et conſtituta eae multorum opes et fortunae ſunt, vt ii per otium et remiſſionem a grauioribus curis ad alia, quae ingenium vellicant, excitant, alunt, ornant, transferre poſſint curas et ſtudia, vtque alios, a quibus proficiant, ſecum in contubernio habere, artium opera et litterarum inſtrumenta apparatusque poſſint parare; inter haec eorum ciuium non omnino nulla ratio habebitur, qui ſingulari aliqua dote ſe commendant, aut aliqua praeſtantia excellunt, eaque ad pulcherrima et ſumma quaeque formantur et inſtituuntur; ea itaque ingenia, quorum inſignis aliqua vis et magnitudo, aut praecipuum acumen et eminens elegantia deprehenditur, honore et laudibus ornabuntur, fauore, plauſu, beneuolentia excipientur; quo exemplo alii cupiditate exiſtimationis et gloriae incendentur, vt et ipſi ingenia acuant et poliant. Poterunt in his eſſe, qui fortunae copiis deſtituti eo, quo contendunt, non facile peruenire poſſint: enimuero interdum bonis reip. inſtitutis, ſaepius potentum luxu et profuſione, raro eorum magnanimitate et liberalitate, plerumque ingenioſorum hominum conſtantia et pervicacitate, efficitur, vt ne ingenia egregiis naturae dotibus conſpicua, inopia et obſcuritate oppreſſa, neglecta et contemta iaceant, ſed ad eam praeſtantiam

tiam ſeſe eleuent et extollant, ad quam a natura deſtinata eſſe videbantur. Magnum ad haec adiumentum ac praeſidium habet, ſi pueritiae et adoleſcentiae inſtitutio et educatio bonis legibus et inſtitutis temperata eſt; ſi ſenſus, amor et ſtudium veri, pulchri et boni, eorum animos informauit, ad quos iudicandorum ingeniorum, munerum reip. et magiſtratuum inſtruendorum, ratio et cura ſpectat; ſi luxus opes et copias non ad artes ludicras, aut ad morbum et inſaniam ſtudii in rebus vanis et futilibus, transfert, nec foeda luxuria et prodigalitate temere effundit, ſed opes et publicas et priuatas ad emendandos fortunae errores, et adiuuandam et amplificandam naturae bonitatem, diligens et prouida cura confert. Ita ſtudium et induſtria propoſita ſibi et conſtituta praemia habet, vt ne iis, qui litteris et diſciplinis addiſcendis annos, patrimonia, vires, conſumſerunt, cum rem familiarem non modo non augere vel ſeruare, ſed etiam atterere et affligere coguntur, in ſumma penuria et egeſtate languendum ſit; cum interea praemia ſibi debita ad eos transferri videant, qui natales, opes, ſeruilis aſſentationis artes, ſtuporem ingenii ipſum, omnes alias cauſſas, praeter vnam virtutis et ingenii, de ſe praedicare poſſint. Quae omnia eiusmodi ſunt, vt in imperio, quod vni paret, non minorem opportunitatem, quam in rep. libera, habere videantur; quid? quod in regio imperio etiam maiorem. In hoc enim princeps, qui omnem publicae auctoritatis, poteſtatis et maieſtatis, vim in ſe quaſi collectam et vnitam habet, cum vniuerſae compagi ciuili maiorem mobilitatem motusque celeritatem impertire

poſſit, idque, quod velit, cum efficaciter velit, ſi ſemel ad hanc reip. partem animum aduerterit, vt ingeniorum iuſtam aeſtimationem facere et cuiusque praeſtantiae rationem habere velit, cura, auctoritate, fauore, beneuolentia, praemiis ad meritorum dignitatem ſapienter diſtributis, facile, quicquid ſibi propoſitum habuerit, efficere et conficere poteſt. Quae res in ea ciuitate, quae ſingulorum ciuium arbitrio conſtituitur, multo ſecus ſe habet; quod reip. genus, niſi principio optime et ſapientiſſime inſtitutum eſt, nullam mutandi, emendandi, adſtruendi vel affingendi licentiam admittit; neque adeo artibus facile viam patefacit eiusmodi ciuitas, vt, ſi eae ſe in ſinum eius inſinuauerint, id potius felici aliqua rerum conuerſione, quam humano conſilio, eueniſſe videri debeat; quamquam, vbi ſemel illa artes intra ſe receperit, ciuiumque ingenia ad earum ſtudium et amorem conuerſa ſint, magna earum celebritas eſſe poteſt. Verum ſi eiusmodi ciuitatum res et fata ex hiſtoriarum monimentis accuratius conſideramus, in earum natura rem, primo adſpectu non adeo magni momenti, deprehendimus, quae tamen, vt artes in iis ad ſummam excellentiam et gloriam effloreſcant, magnam vim habet. Nam in iſtis ad popularem formulam conſtitutis ciuitatibus aliter fieri fere nequit, quam vt eloquentiae ſtudia, propter magnam eorum in reip. adminiſtratione auctoritatem et ad populum continendum vtilitatem, in magna exiſtimatione et in magno honore habeantur. Ad haec cum generoſum quodque et liberale ingenium ſeſe conferat, et per ea ad reip. honores, ad gratiam et dignitatem, contendat: vt

in

in iis excellat, neceſſe habet, vt ad omnem litterarum artiumque diſciplinam, ſine qua magnus orator eſſe nequit, ſeſe comparet. Interea audientium iudicia quotidiano audiendi vſu et multorum, quos audiunt, comparatione acuuntur, ita vt mediocrem oratorem ferre nequeant; quo ipſo oratorum ſtudia, ſi probari volunt, intendi et accendi neceſſe eſt, vt orationis adiumenta et ornamenta ex aliis litteris circumſpiciant. Itaque Athenis, itaque Romae, omnibus ceteris artibus eloquentia aditum primo conciliauit; mox vero cum, per ipſam pueritiae inſtitutionem et diſciplinam, omnium fere ciuium animi iis imbuti eſſent, ſua ſe illae gloria et dignitate tuebantur, ſuis propriis ornamentis, poſt etiam lenociniis, admirationem et amorem ſui retinebant. Accedebant ludorum ſollennia et feſtorum celebritates, inque his lyricae et dramaticae poeſeos honos ex choris et ſcenicis fabulis, ad quas componendas ingenia excitabantur; mox in iisdem ſollennibus conventibus ſcriptores, poetae, muſici, artifices quique praeſtantiſſimi e tota Graecia concurrere, certamina de ingenio et arte inire, et victores, in conſpectu vniuerſae Graeciae, laudem et gloriam immortalem reportare. De cuius moris ſapientia et excellentia, cum nunquam ea ſatis praedicari laudibus et proponi poſſit, tacere melius eſt, quam pauca dicere. Quod ſi itaque in liberis ciuitatibus artes floruerunt, id non tam peculiari iſti reip. formulae deberi, quam omnino prudentibus inſtitutis; non libertati et immunitati a regio imperio et principatu, ſed legum bonarum et prudentis adminiſtrationis be-

neficio, quod in omni bene conſtituta rep. praeſtari neceſſe eſt, ſatis demonſtratum eſſe arbitror.

Quae cum ita ſe habeant, non magno acumine opus eſſe videtur, ad cauſſas perſpiciendas, cur dominatio et imperium iniuſtum et violentum ingenia tam acerbo frigore adſtringat, interdum etiam enecet. Nam non id ab ipſo imperii genere et ipſa dominationis natura effici arbitror. Date enim mihi Dionyſium aliquem tyrannum, ad cuius palatium ſapientes et docti homines e tota Graecia conuolabant, ipſum ingenioſum et doctum hominem, ipſum omnis elegantiae et artis ſtudio flagrantiſſimum; nonne in huius dominatione et regno maiorem litteris honorem haberi, artium decori et ſplendori accuratius conſuli veriſimile eſt, quam in multis rebusp. popularibus, et in multis regnis, in quibus regia vis et auctoritas diligentiſſime circumſcripta eſt? Adſunt enim ea, quae ingenia excitare, alere, fouere poſſint: opes regiae, publici plauſus, honores, tituli, ornamenta, praemia omnis generis. Enimuero, cum in iſto imperio omnia ad vnius rationes, libidines et voluptates, referantur, in illa fortuna guſtus et ſenſus bonarum rerum non facile diu retineri, artium et literarum ſtudium et amor non facile in multum tempus ſeruari poteſt. Dēprimuntur ingenia ad vilis adulationis ſtudia; fracti luxurie animi cum domini tum dominationis miniſtrorum et amicorum venantur mollia, vitiis morbisque ſuis blandientia; creſcit in dies nouitatis ſtudium; non bona, ſed noua quaeruntur; ita naturae veritas ſpreta iacet; dominatur opinio paucorum et vnius iudicium de pulchri-

tudine

tudine et praeſtantia rerum ius facit. Ita litterae et artes ſpretae languent, mox contemtae iacent, ingenia obſcurantur, tandem extinguuntur. Atque id non modo in audaci illa et effreni dominatione et tyrannide, quae in ipſa luce et in ore hominum ſeſe iactat, quae caedibus, tormentis et exiliis gaudet, qualis olim Graeciae fere ciuitates, ſi libertatem amitterent, occupabat; ſed et in ſurda illa, clandeſtina et obſcura, accidit, quae ſi non nomine, re tamen vera dominatio eſt, eaque tanto infeſtior et funeſtior, quod in pecunias et patrimonia ciuium ſaeuit, et, dum vitam intactam relinquit, vitae auxilia et ſubſidia eripit, lentaque homines tabe conficit. Cum enim illa, ad inſanum luxum explendum, pecuniae tanquam dira fame ſtimuletur, vt etiam reip. viſcera dilaniet, et non ſanguinem modo, ſed et ſuccum, et humores exſiccet, atque ipſum vitae fomitem extinguat, quae quaeſo alimenta ingeniorum et artium in tam confecto et exinanito corpore ſupereſſe poſſunt?

Sed, quae in bello domeſtico, in acerba dominatione, violentia artes et litteras fugat et ab hominum aditu prohibet, eam non minus in externo, et inter arma, Muſarum ſacra turbare, inprimis, ſi a barbaris impetus et incurſio fiat, cum per ſe ſatis conſtet, non mihi multum in eo laborandum eſſe exiſtimo. Ad illud venio: interdum tempora dominationis calamitoſiſſima cum artium quadam celebritate eſſe coniuncta, atque eas terras, in quibus litterarum nullus aut minimus honos, artium nulla publica cura habeatur, illarum tamen ſi non ſplen-

hoc vnum a te precatus sum, vt, quamcunque in vitae decursu stationem mihi assignares, in ea tuenda et seruanda omnem fidem, diligentiam et vigilantiam praestarem, ne, quicquid a me ad alios vtilitatis vel fructus peruenire velles, eius vlla pars mea fraude vel culpa intercideret; nunc ita me diuina tua vi confirma et sustenta, vt, quod mandati muneris ratio, fides, religio a me postulat, ei summa cum diligentia et cura satisfaciam; nullam nisi de Academiae bono et vtilitate cogitationem suscipiam, susceptam exsequar, Collegas meos nunquam meam fidem, officium et beneuolentiam, florentissimam hanc iuuentutem nunquam operam, studium, amorem meum desiderare patiar. Tuere *Georgium* nostrum, quem tuorum in his terris beneficiorum dispensatorem et arbitrum esse voluisti, eique, orbe terrarum iam pacato, otii generi humano parti ac felicitatis ciuibus suis prouisae, qua ei nullum amplius virtutis praemium persolui potest, diuturnum serumque fructum concede. Tuere regiam domum, principes iuuentutis, spem duraturae ad nepotes felicitatis publicae. Tuere viros, qui Regi in consilio sunt, sanctitate, integritate, sapientia a te ornatissimos. Tuere Munchhusium, immortali tuo beneficio huic Academiae, litteris, humanitati, artibus, datum et delectum, eiusque consilia ita prospera et secunda, vti omnia ea successu impertire es pollicitus, quae ab humana virtute et prudentia in communem vniuersorum salutem et felicitatem cogitantur et geruntur. Hanc vero Academiam, eiusque ciues vniuersos, vrbemque ipsam, eius domicilium, omnibus rebus florentissimam esse iube,

iube, ita que ferua, vt omnis humanitatis, artis, disciplinae, altrix et custos ad omnem posteritatem habeatur.

* * * * * *
* * *

Subieci prolusioni orationem hanc, tanquam argumento non admodum disiunctam; tum vero, quod illa sensus, quos per XX. hos annos multis in rebus ac temporibus declaraui, iam tum animo meo insedisse testatur. Ceterum etsi non pauca sunt quae nunc displicent, reliqui tamen pleraque intacta, vt iudicium de me, qui tum eram, etiamnum fieri possit. Nimis late exspatiatus sum et mihi indulsi in loco de libertate, etsi ille satis oratorie tractatus videri potest; versatus etiam sum copiosius, quam par erat, in altero, quo libertatem per se ingeniis acuendis et humanitatis sensui excitando non sufficere declaratum dare volebam.

ACA-

10711908

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

PRORECTOR

IO. STEPHANVS PÜTTER D.

CVM SENATV

ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS SACRA

VICESIMA SEXTA

ET SIMVL

DE PACE

AVGVSTISSIMI AC POTENTISSIMI BRITANNIARVM REGIS

GEORGII III.

SAPIENTIA ET VIRTVTE

ORBI TERRARVM REDDITA

SOLLENNES GRATVLATIONES

A. D. XVII. SEPT. CIↃIↃCCLXIII.

INDICIT

Diſputantur nonnulla de Genio Saeculi Ptolemaeorum

Diem indicimus, Ciues, in a. d. XVII. Sept. non vulgari religione celebrandum, et laetitiae hilaritatisque publicae cauſſis grauiſſimis cumulatum; altera quidem, quae huius diei tanquam propria eſt, cum in eo annus XXVI. exeat, ex quo Academia haec feliciſſimis ſub auſpiciis incunabula ſua habuit, atque indies laetioribus et amplioribus incrementis auctibusque effloruit; altera, quam ille quidem dies tanquam peregrinum cultum adſciuiſſe videri poteſt, quo tamen iure ſuo et merito ſeſe effert et ſuperbit, quod

quod cum anniuerſariis illis votis vota et gratulationes publicae de feliciter conſtituta et confirmata pace coniunctae erunt. Ab inſtaurata enim pace hoc anniuerſarium ſollenne primum redit, quod, reddito Muſis cum tranquillitate publica iucundiſſimo otio, concelebrabimus; cum adhuc ſuperiore anno exeunte, quamuis iam tum liberata ab hoſtili vi et imperio ciuitate, ac dulciſſima pacis ſpe primo quaſi diluculo illuceſcente, inter vicina tamen arma metusque incertorum belli, noua nobis vota ſuſcipienda eſſent. Quid itaque ad huius diei celebritatem conuenientius, aut cum re coniunctius videri poterat, quam, quas grauibus de cauſſis differendas et in commodum tempus reſeruandas iudicaueramus, vt eae gratulationes et ſupplicationes ſollennes propter pacem orbi terrarum redditam, in eum diem conferrentur, quem Academiae noſtrae longe laetiſſimum et omnium maxime ſollennem exiſtimare debemus! quandoquidem nihil ſollennius, nihil religioſius eſſe poteſt eo die, cui ſuum quisque ortum debet, aut a quo cariſſimorum natales numerat. Gratulamur itaque lucem feſtam redeuntem, qua aetati noſtrae annum vnum integrum appendimus. Computant autem et res et opera humana aeuum ſuum, et aetatis ſpatia flexusque numerant: quare ſi cuiusquam rei ſeu voluptate ſeu caritate eximie ducimur, non minus eius duratione et perennitate laetamur, annorumque vertentium acceſſiones inter laeta et fauſta referimus. Gratulabunda itaque commemorabit hoc die Academia noſtra natales ſuos fauſtiſſimis pacis ſub auſpiciis redeuntes; recenſebit gratiſſima recordatione tum ſingula ab omni memoria in ſe collata bene-

beneficia, tum inprimis ſingularia et admiranda providentiae tutelaeque diuinae, ac curae et beneuolentiae humanae experimenta, quae per ea ipſa tempora habuit, in quibus, cum grauiſſima quaeque et atrociſſima, vt belli caſus ferunt, metuenda ſibi eſſent, mitiorem etiam, quam aliae ciuitates et academiae, fortunam experta eſt. Quae praeclara et inuidenda noſtra felicitas cum, ſecundum almam numinis O. M. ſummi rerum et curarum humanarum arbitri, providentiam, primum Coelitibus iam adſcripti Regis Auguſtiſſimi, huius Academiae Conditoris et Parentis indulgentiſſimi, immortalibus beneficiis et de noſtra ſalute paternis curis; deinde GEORGII *III.* generis humani Pacatoris, in paternas curas ſuccedentis, magnanimitati et clementiae; denique Conſilii Regis in his terris ſanctioris, et Curatoris noſtri Illuſtriſſimi, pro noſtra ſalute et dignitate et ſplendore, animo et conſilio et labore, excubantis, ſapientiae et ſollicitudini debeatur; aliae ne, ſiue ad gratias ſummo numini, eiusque in his terris vicariis ac miniſtris, clementia et beneuolentia diuinam eius naturam aemulantibus, pie habendas, ſiue ad congratulationem et laetitiam, cauſſae grauiores expectari aut memorari poſſunt? Adeſte igitur, *Ciues*, ceterique *Fautores*, diem celebramus, qualem noſtra Academia neque vidit *), et, ne vnquam iterum videat, pie precamur.

Cum autem fas ſit bonis vtique verbis bonum diem celebrare, quicquid vero aliquam ſiue vtilitatem

*) Nota formula, qua Ludi Saeculares olim per praeconem indicebantur. v. Zoſim. II, 5.

tem ſiue voluptatem honeſtam et eruditam habere poteſt, inter bona verba, ingeniorum liberalium iudicio, numerandum ſit; nos quidem diem hunc indicentes, ſi non auctario et corollario aliquo laetiam publicam cumulamus, non tamen aſymboli abire et, veſtrae doctrinae copiis ne minima quidem acceſſione facta, plane ieiuni diſcedere ſuſtinebimus; agemus itaque, quantum huius libelli anguſtiae capiunt, paucis, et ſummis tantum rerum capitibus delibatis, de re, tum omnino, propter argumenti rationem, cognitu non iniucunda, nec inutili, tum ab academicis rationibus minime ſeiuncta; de *genio ſaeculi Ptolemaeorum*, h. e. de ingenio eius aetatis, de ſtudiorum, quae tum potiſſimum viguerunt, genere et ratione, et ingeniorum natura ac peculiari charactere, cauſſisque quae quidem harum rerum probabiles afferri poſſunt.

Cum, bellis ab Alexandri Macedonis morte civilibus exortis, in communi prouinciarum et terrarum vaſtatione et vexatione, litterarum ſtudia vehementer afflicta eſſent, vt et, omnis eorum dignitas et celebritas ne extingueretur, metuendum eſſet, tutum et auguſtum praeſidium ac receptaculum iis diuina ſapientia in Ptolemaeorum regia prouiderat; quorum quidem exemplo patuit, quantum, ad addendam litteris ſummam celebritatem, vna regum voluntas valeat, modo aliae opportunitates nec omnino deſint. Erant eae vero praeclarae in Aegypto ſiue a natura obiectae, ſiue regum cura paratae, et in his Alexandria, vrbs bonarum rerum copia florentiſſima, totius terrarum orbis commune

quaſi

quasi forum, cum in confiniis omnium gentium posita vtriusque orbis commercia misceret, et omnium prouinciarum negotia, siue maritima siue continentis, vna vrbs conficeret; quibus rebus, vt summa doctrinas litterasque communicandi opportunitas, cultus vitae humanior, elegantiae studium communius, ingeniorum quaedam maior mobilitas, sollertia et ornatus, existeret, necesse erat. Sed ex eadem illa vrbis fortuna aliqua non dico labes, sed color quidam ingeniis aspersus est, non quidem ille ingratus et insuauis, sed quodammodo dilutus et tenuis, quaesitus tamen et operose arcessitus, nec germanam Graeciam referens, neque Attica venustate et elegantia aut subtilitate imbutus, quae etiam tum, cum ab Academicis et Peripateticis diu sustentata ingenuae elegantiae disciplina *) inclinaret, ingenia Attica acuebat, et omnino philosophorum, sophistarum ac rhetorum scripta poliebat. Habent tamen scriptores, et inprimis poetae, Alexandrini, antiqui quidem illi, suam elegantiam, amoenitatem, et amabilem simplicitatem quandam, non horridam illam et incultam, sed mundam et politam, eoque magis notabilem, quo obscuriorem eos diligentiam in aliis rebus posuisse apparet, sed communem tamen cum omnis istius saeculi vitae elegantia. Miramur adeo in iis et laudamus orationem tersam, nitidam, puram et elegantem. Sed, primum, omnia fere eius aetatis ingenia argumentum tenue et subtile sectari videas; nihil in iis celsum, generosum et sublime, nulla audacia; diuino illo impetu et furore

*) v. Cic. de Fin. V, 3.

rore abripi se non facile patiuntur; vt Democriti, omnia ingenio tribuentis, iudicio *) nihil ipsi tribuisse videantur. Legere littus, radere humum pennis dixeris, non facile alto se committere, aut sublime ferri. Verum, vti a magnorum et nobilium ingeniorum vitiis fere tuti sunt, et, dum erroris opportunitates vitant, labeculis illis honestis carent, quibus, modo coniunctas cum iis virtutes assequare, carere nolis, ita, quod Longinus de toto hoc scriptionis genere acute notauit **), ad memorabilem aliquam praestantiam non assurgunt, nec magnam ac praeclaram laudem assequuntur. Nam neque nobili argumento, nec magnis sententiis, nec splendidis figuris ac luminibus, aut grandibus imaginibus et viuidis coloribus oculos animumque praestringunt, sed vnam hoc in genere sibi laudem vindicant, vt, quod idem Longinus de Eratosthene iudicat, *per omnia inculpati* ***), *nulli lapsui obnoxii* ****), et *aequali quadam mediocritate non sint contemnendi* *****). Nullus itaque vehementior impetus, quo animus legentis iucunde impellatur ac perturbetur, nulla inuentorum fecunditas, aut sententiarum copia, aut numerosa oratio, quae omnia a diuino illo spiritu incalescentibus adesse solent. Limpidos et amoenos riuulos per prata properare videas, non magnum ac vastum flumen

*) Horat. Art. 297.

**) Sect. 33.

***) διὰ πάντων ἀμώμητον. ibid.

****) ἄπτωτος. ibid.

*****) Quinct. Inst. X, 1. 54. contra quod Rhetoris iudicium tamen est, quod moneri possit.

men deuolui. Quare, ſi qui inſigniorem aliquam laudem conſequuti ſunt, verſantur ii fere in genere tenui et ſubtili. Quae enim alia Theocriti, qui, quod ſibi precabatur, vt Charitum indiſſolubili vinculo adſtrictus viveret *), magna felicitate conſequutus eſt, aut Bionis et Moſchi, elegantiſſimorum hominum, laus eſt? Callimachus, quod nomen habet, id fere elegis debere videtur; nam in ſumma doctrina et arte ingenium quidem ei defuiſſe, niſi res loqueretur, non obſcure veteres ſignificant **). Cogitate vobiscum argumenta ſcriptorum Nicandri et Arati, aut fragmenta Eratoſthenis, quorum omnis ars in didactico genere verſatur. Qui vero ſpiritus ſumere et ad heroici carminis gloriam adſpirare auſus eſt, Apollonius Rhodius, politus, venuſtus, eruditus, ornatus poeta, in operis ſumma, eiusque inuentione et ad epici carminis rationes diſpoſitione, minus felix fuiſſe deprehenditur. Sed quae eius ſaeculi multo etiam interior et notabilior indoles eſt, mirum, aliquod multae et variae doctrinae, et inprimis fabulae atque hiſtoriae antiquae ſtudium omnia ingenia occupauiſſe videas, quod etiam inepte oſtentare, eiusque laudem intempeſtiue captare dicas. Curioſi eſſe malunt, quam ingenioſi; Quae res in ipſis poetis adeo obuia eſt, maxime in Callimacho et in Apollonio Rhodio. Itaque argumenta etiam operum ex antiquis fere fabulis, aut ex ſubtili diſciplina, ex aſtronomicis, phyſicis, geographicis et apoteleſmaticis, eos petere, tum ex iis, quae adhuc

*) Idyll. XVI. extr.
**) Ouid. I. Am. XV, 14. Lucian. de conſcrib. hiſt. §. 57. loco valde notabili.

adhuc extant, tum multo magis ex deperditorum librorum indicibus apud Fabricium, Voſſium, Jonſium, Meurſium, cognoſcas. Quid? quod omnes fere illius ſaeculi homines ingenioſi et poetae varia et copioſa doctrina nobiles fuere, qua ingenium non tam ali quam obrui neceſſe erat. Nullus ex iis nomen habet, qui non et poeta, et grammaticus, et philoſophus et mathematicus praeclarus haberetur. Eratoſthenes vero vnus omnium diſciplinarum bibliotheca videri poterat. Itaque ex vniuerſis eruditiorum gregibus nulla familia numeroſior fuit, quam grammaticorum, quae etiam inſequentibus temporibus omnes propemodum Alexandriae ſcholas occupaſſe videtur. Noti Zenodoti, Ariſtarchi, Ariſtophanes, Didymi. His Alexandrinis grammaticis emendatiores, quas habemus, Homeri recenſiones, his, quicquid bonae frugis in Homeri aliorumque poetarum commentatoribus antiquis latet, his omnino graecae linguae accuratam rationem debemus. Inceſſit, cum hoc antiquae hiſtoriae et fabularum amore, omnino res nouas, mirabiles et peregrinas cognoſcendi et tradendi ſtudium; itaque ipſos hiſtoricos, quanquam ii fere omnes interciderunt, aut antiquas fabulas et vrbium ac populorum origines, aut res admirandas, etiam hiſtoriam naturalem cum tradere vellent, aut Indica, Parthica, Scythica et eiusmodi alia compoſuiſſe et commemoraſſe legimus. Ex eo tempore peregrinationum et nauigationis ſtudium increbuit; vnde tot Indicarum rerum ſcriptores, tot Peripli, et terrarum deſcriptiones prouenerunt, omninoque geographiae cognitio inclaruit. Iam in ceteris diſciplinarum doctrinis, non minus

ſingularis aliqua ingeniorum facies et indoles non obſcure eluceſcit. Philoſophiae certe ſtudia tum ex mythica totius orientis philoſophandi ratione, tum ex Aegyptiaca antiquitate et Alexandrinorum hominum leuitate plurimum traxere. Verum neque in haec, neque in cauſſas harum rerum inquirere nunc vacat, quas in natura ingenii humani, quod ipſa expolitione et humanitatis cultu atteritur, et aſperitate deterſa robur, ſimplicitate detracta natiuam vim amittit; in copioſae vagaeque doctrinae incommodis, eaque noxa, quam litterarum multarum copia ingeniis omni tempore intulit; in otioſa et ab omni reip. tractatione excluſa eruditorum vita, tum in ipſa regum munificentia, in praemiis litterarum ſtudiis propoſitis, Muſei conuictu, bibliothecae opulentia, certaminum inter poetas et rhetores lege, in vrbis frequentia, inter commercantium auaritiam et aulicorum vanitatem ad inania ſtudia abreptis animis; in ipſo Alexandrinorum ingenio vano et leui, etiam in indigenarum Aegypti, ex longa ſeruitute eiusque comite perpetua, ſuperſtitione, contracta imbecillitate facile reperiremus, ſi nunc indagare eas liceret. Sed haec, quanquam in maxima argumenti copia, ſufficiant. Vos autem, Ciues, in ea tempora ſeruatos vos eſſe laetamini, in quibus Regum Ptolemaeis illis ſimillimorum munificentia omnium diſciplinarum ſcholas vobis aperuit, viros, quales olim in Muſei conuictum illi adſcribere optauiſſent, omnigena doctrina inſignes, in hanc Academiam congregauit, bibliothecam ornatiſſimam veſtris uſibus liberaliſſime comparauit, eumque Virum ſummum et immortalem harum rerum Curatorem eſſe voluit, qualem ipſe ille

Ptole-

Ptolemaeorum inauditus litterarum et artium amor, earumque ornandarum ſtudium, fruſtra in humano genere ſibi dari exoptauit. Gratias itaque nobiscum Deo O. M. agite et, vt vobis tantorum beneficiorum fructum perpetuum et conſtantem eſſe iubeat, precamini. Quod vt ſollennius fiat, cras ab hora inde X. concione habita praeibit verba Profeſſor Eloq. oratione publice recitanda *), et pro Rege, pro domo Regia, pro Conſilio Regis ſanctiore, pro Curatore noſtro, pro patriae noſtrae et huius Academiae ſalute et otio ac tranquillitate, publico nomine pia vota ſuſcipiet. Conferentur porro ab inclito Medicorum ordine honores ſummi academici candidatis nonnullis digniſſimis **). Cui panegyri S. R. I. Illuſtriſſimi Comites, generoſi, auorum claro nomine, ac virtute doctrinaeque ſtudiis nobiliſſimi Commilitones, vt volentes, fauentes, intereſſe, et vel ipſo conſpectu veſtro ſiue praeſentis aeui felicitatem, ſiue futurae noſtrae felicitatis bonum omen exhibere velitis, rogamus humaniſſime, paterna pietate admonemus. P. P. a. d. XVI. Sept. cIↃIↃCCLXIII.

* * * * * * * * *

Etſi argumentum huius ſcriptionis, vt pro dignitate et grauitate ſatis accurate explicetur, libri molem ſibi poſtulat, quem vtinam alius otio et litterarum copiis me inſtructior aliquando abſoluat! adiiciam tamen nonnulla, quae pro commentario eorum, quae a me ſummatim et ſtrictim memorata ſunt, haberi poſſunt.

*) *Oratio de Pace* excuſa prelo eod. a.

**) Fr. Iac. *Feiſe*, Luneburg. Iuſt. H. *Heckenberg* Brunsv. Wolf. Marc. F. *Hargens*, Holſat. Iuſt. I. H. *Ribock*, Luneb.

Iucunda eſt ad animum cogitatio, quae cum generis humani, tum inprimis litterarum facies et conditio fuiſſet, ſi Alexander regnum Aſiae per XXX. aut XXXX. annorum decurſum rebus pacatis tenuiſſet; ipſe litterarum ſtudiis tam praeclare imbutus, eo quidem praeceptore, quo diuinius ingenium natura aliud vix vidit, quique philoſophiae ſtudium ad naturam ex ſe ipſa eruendam et cognoſcendam reuocavit, populorum naturas, mores, leges et inſtituta indagauit: hoc viro eiusque familiaribus auctoribus, quae litterarum incrementa, quas copias et opes, proventuras fuiſſe putabimus, ſi in iis orientis populis, qui ſapientiae ſtudiis celebrabantur, Graeci philoſophi otium litterarium perſequi potuiſſent! naturae ſtudium quam materiem, quantas opes, ex tam diuerſis terrarum plagis nacturum fuiſſet! religionum commerciis inter Orientem et Occidentem iunctis, quae tandem generis humani de rebus diuinis perſuaſio animis inſidere debuiſſet! Verum diuinae providentiae aliter placuit, cui in rebus humanis eae fere rationes probantur, quae a noſtrae intelligentiae calculis alieniſſimae ſunt, maxime tum, cum de generis humani felicitate ex litterarum augmentis et acceſſionibus agitur; ſedulo enim id ipſum prouiſum eſſe dixeris, vt ne ſapientia humana aut numeros ſuos expleat et in eum locum euehatur, in quem reponi poſſe illam probabile ſit, aut vt tam altas radices agat et fructus tam late quam quo peruenire illi poſſint diſſeminet. Mors Alexandri immatura, bella inde orta ciuilia, extremi orientis defectio, prouinciarum vexationes, direptiones vrbium, populorum incerta fortuna, inde regum modo inertia et luxus

modo

modo auaritia et immanitas ſpes laetiſſimas praecidit. Subnata tamen hinc eſt ſeges etſi alia ac diuerſa, tamen ad omnem generis humani poſteritatem frugum ditiſſima; primo quidem ſermonis Graeci et litterarum commercia illa, quibus Chriſtianae religioni ex Palaeſtina progreſſae via praeclare fuit praemunita, id quod a doctiſſimis theologis admodum probabiliter eſt diſputatum; tum vero litterarum ex reliquis Aſiae partibus exulantium confugium et portus Alexandria; vnde, Ptolemaeo Phyſcone in eas ſaeuiente, fugatae, iterum in inſulas et Graeciam receptae, vetus hoſpitium recuperarunt *); dum interea Per-

 gamus

*) Athen. IV. extr. p. 184. B. Οὐ γὰρ οἶδας ἱστοροῦντα Μενεκλέα τὸν Βαρκαῖον, (cuius συναγωγὴν laudat lib. IX. p. 390. B.) συγγραφέα, ἔτι δὲ Ἄνδρωνα ἐν τοῖς χρονικοῖς τὸν Ἀλεξανδρέα, ὅτι οἱ Ἀλεξανδρεῖς εἰσιν οἱ παιδεύσαντες πάντας τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς βαρβάρους, ἐκλειπούσης ἤδη τῆς ἐγκυκλίου παιδείας, διὰ τὰς γενομένας συνεχεῖς κινήσεις ἐν τοῖς κατὰ τοὺς Ἀλεξάνδρου διαδόχους; ἐγένετο οὖν ἀνανέωσις πάλιν παιδείας ἁπάσης κατὰ τὸν ἕβδομον βασιλεύσαντα Αἰγύπτου Πτολεμαῖον, τὸν κυρίως ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρέων κακοῦμενον κακεργέτην. Οὗτος γὰρ πολλοὺς τῶν Ἀλεξανδρέων ἀποσφάξας, οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ φυγαδεύσας τῶν κατὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐφηβησάντων, (h. συνεφηβήσαντας τῷ ἀδελφῷ, cum ipſo nutritos) ἐποίησε πλήρεις τάς τε νήσους καὶ πόλεις ἀνδρῶν γραμματικῶν, φιλοσόφων, γεωμετρῶν, μουσικῶν, ζωγράφων, παιδοτριβῶν τε καὶ ἰατρῶν, καὶ ἄλλων πολλῶν τεχνιτῶν, οἳ διὰ τὸ πένεσθαι διδάσκοντες ἃ ἠπίσταντο, πολλοὺς κατεσκεύασαν ἄνδρας ἐλλογίμους. Locus claſſicus et vnicus, qui exemplo eſſe poteſt, ex iis ipſis aetatibus, quae ſcriptorum diligentia celebratae ſunt, multas res nos ignorare poſſe ad populorum fortunam vel maxime memorabiles. Habet Phyſconis ſtulta crudelitas ſimilitudinem aliquam cum expulſis a Ludovico XIV. Caluini aſſeclis ſublato edicto Namnetenſi. Referenda autem res in annum regni nonum Ol. 160, 4. ante C. N. 135. Rex alioquin erat litteris praeclare imbu-

Iucunda eſt ad animum cogitatio, quae cum generis humani, tum inprimis litterarum facies et conditio fuiſſet, ſi Alexander regnum Aſiae per XXX. aut XXXX. annorum decurſum rebus pacatis tenuiſſet; ipſe litterarum ſtudiis tam praeclare imbutus, eo quidem praeceptore, quo diuinius ingenium natura aliud vix vidit, quique philoſophiae ſtudium ad naturam ex ſe ipſa eruendam et cognoſcendam reuocavit, populorum naturas, mores, leges et inſtituta indagauit: hoc viro eiusque familiaribus auctoribus, quae litterarum incrementa, quas copias et opes, proventuras fuiſſe putabimus, ſi in iis orientis populis, qui ſapientiae ſtudiis celebrabantur, Graeci philoſophi otium litterarium perſequi potuiſſent! naturae ſtudium quam materiem, quantas opes, ex tam diuerſis terrarum plagis nacturum fuiſſet! religionum commerciis inter Orientem et Occidentem iunctis, quae tandem generis humani de rebus diuinis perſuaſio animis inſidere debuiſſet! Verum diuinae providentiae aliter placuit, cui in rebus humanis eae fere rationes probantur, quae a noſtrae intelligentiae calculis alieniſſimae ſunt, maxime tum, cum de generis humani felicitate ex litterarum augmentis et acceſſionibus agitur; ſedulo enim id ipſum prouiſum eſſe dixeris, vt ne ſapientia humana aut numeros ſuos expleat et in eum locum euehatur, in quem reponi poſſe illam probabile ſit, aut vt tam altas radices agat et fructus tam late quam quo peruenire illi poſſint diſſeminet. Mors Alexandri immatura, bella inde orta ciuilia, extremi orientis defectio, prouinciarum vexationes, direptiones vrbium, populorum incerta fortuna, inde regum modo inertia et luxus modo

modo auaritia et immanitas ſpes laetiſſimas praecidit. Subnata tamen hinc eſt ſeges etſi alia ac diuerſa, tamen ad omnem generis humani poſteritatem frugum ditiſſima; primo quidem ſermonis Graeci et litterarum commercia illa, quibus Chriſtianae religioni ex Palaeſtina progreſſae via praeclare fuit praemunita, id quod a doctiſſimis theologis admodum probabiliter eſt diſputatum; tum vero litterarum ex reliquis Aſiae partibus exulantium confugium et portus Alexandria; vnde, Ptolemaeo Phyſcone in eas ſaeuiente, fugatae, iterum in inſulas et Graeciam receptae, vetus hoſpitium recuperarunt *); dum interea Per-

 gamus

*) Athen. IV. extr. p. 184. B. Οὐ γὰρ οἶδας ἱστοροῦντα Μενεκλέα τὸν Βαρκαῖον, (cuius συναγωγὴν laudat lib. IX. p. 390. B.) συγγραφέα, ἔτι δὲ Ἄνδρωνα ἐν τοῖς χρονικοῖς τὸν Ἀλεξανδρέα, ὅτι οἱ Ἀλεξανδρεῖς εἰσιν οἱ παιδεύσαντες πάντας τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς βαρβάρους, ἐκλειπούσης ἤδη τῆς ἐγκυκλίου παιδείας, διὰ τὰς γενομένας συνεχεῖς κινήσεις ἐν τοῖς κατὰ τοὺς Ἀλεξάνδρου διαδόχους; ἐγένετο οὖν ἀνανέωσις πάλιν παιδείας ἀπάσης κατὰ τὸν ἕβδομον βασιλεύσαντα Αἰγύπτου Πτολεμαῖον, τὸν κυρίως ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρέων καλούμενον κακεργέτην. Οὗτος γὰρ πολλοὺς τῶν Ἀλεξανδρέων ἀποσφάξας, οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ φυγαδεύσας τῶν κατὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐφηβησάντων, (h. συνεφηβήσαντας τῷ ἀδελφῷ, cum ipſo nutritos) ἐποίησε πλήρεις τάς τε νήσους καὶ πόλεις ἀνδρῶν γραμματικῶν, φιλοσόφων, γεωμετρῶν, μουσικῶν, ζωγράφων, παιδοτριβῶν τε καὶ ἰατρῶν, καὶ ἄλλων πολλῶν τεχνιτῶν, οἳ διὰ τὸ πένεσθαι διδάσκοντες ἃ ἠπίσταντο, πολλοὺς κατεσκεύασαν ἄνδρας ἐλλογίμους. Locus claſſicus et vnicus, qui exemplo eſſe poteſt, ex iis ipſis aetatibus, quae ſcriptorum diligentia celebratae ſunt, multas res nos ignorare poſſe ad populorum fortunam vel maxime memorabiles. Habet Phyſconis ſtulta crudelitas ſimilitudinem aliquam cum expulſis a Ludovico XIV. Caluini aſſeclis ſublato edicto Namnetenſi. Referenda autem res in annum regni nonum Ol. 160, 4. ante C. N. 135. Rex alioquin erat litteris praeclare imbu-

gamus noua iis praesidia parasset. Ita per plures terras sparsae mox inter bellorum a Romanis illatorum furores non omnes litterae interiere.

Inter haec litterarum studiis in Aegyptum immigrantibus et sedem primariam nactis Alexandriae, accidit vt ab eo inde tempore Graecis litteris, religionibus et philosophiae, adspergeretur labes aliqua ex Orientis genio et ex Aegyptiacis maxime superstitionibus, quae tandem omnem Graecam litteraturam, etiam extra Aegypti fines, tanquam contagio aliquo peruasit, maxime postquam exhausta opibus virisque Graecia cum ipsis Athenis defecerat; nam ad illud tempus elegantia aliqua sermonis et doctrinae apud Atticos remansit, et, licet oratorum et philosophorum studia ad sophistarum argutias abiissent, ab Academicis tamen et Peripateticis cum ingenii tum doctrinae et sermonis Attici color aliquis transmissus *) non omnino penitus euanuit.

Litterarum quidem studia in Alexandriam primus statim regni conditor, Ptolemaeus Lagi, intulit, in quo quid ille sequutus sit, etsi a scriptore traditum non memini, probabile tamen fit, cum *colonia militaris* esset noua vrbs, litterarum humanitate eum ingenia mollire voluisse. Erat sane et in ipso re-

imbutus, Aristarchi disciplina vsus, et Commentariorum libros XXIV. reliquerat (ὑπομνημάτων, vt ap. Athen. XIV. 20. p. 654. B. D. XII, p. 549. F. XIII. 576. F. II, 71. B. Versum Homeri ab eo emendatum vid. ibid. II, p. 61. C.) Idem mox edicto inuitauit peregrinos vt Alexandriam habitatum venirent. Iustin. XXXVIII, 8, 7.

*) cf. Cic. de Fin. V, 3. Hoc est, quod nostrates solent eloqui: *bonus gustus non prorsus apud eos interiit.*

rege litterarum et artium amor; nam et Alexandri vitam perſcripſit, quam Arrianus adhuc legerat, et philoſophos ad ſe vocauerat Stilponem Megarenſem, Stratonem Peripateticum, Theodorum Atheum, Diodorum Cronum *). Philadelphi nomen tam clarum eſt, vt de eo quidquam addere ſuperſedeam; magiſtros habuerat Stratonem modo laudatum, Theophraſti diſcipulum, et Philetam Coum grammaticum et poetam. Euergetes, peragrata victore exercitu Aſia, reportatisque inde vaſis pretioſis ſtatuisque, tum regionibus ad mare rubrum ſubactis, regni fines protulerat. In tanto regum, qui ſequuti ſunt, luxu, profligatis aulicorum moribus, bellis civilibus et externis, opulentum tamen rerum ſtatum incolentiumque multitudinem mirabantur Romanorum legati Phyſconis tempore miſſi **). Qua in re etſi vix credere licet, amorem illum et ſtudium litterarum per tot regum ſucceſſiones, quam vulgo putant, tam valde caluiſſe, aut aulicorum iudicia de litteris et eruditis viris fuiſſe valde diuerſa a leuitate vel arrogantia noſtrorum hominum ***); opportunitatem

*) Stilponem vocatum non veniſſe narrat Diog. Laert II, 115. De Stratone id. V, 58. de Theodoro II, 101. de Diodoro II, 111. vnde etiam diſcimus Ptolemaeum philoſophos apud ſe habuiſſe eosque differentes audiiſſe, quaeſtionibus propoſitis: quemadmodum Diodorum, cui nomen Croni h. fatui impoſuit, quod interrogatus confeſtim reſpondere non poſſet.

**) ap. Diodor. Exc. Legat. n. 32. ante C. N. 133.

***) Reges ipſos interdum ioculariter potius luſiſſe litteratos homines et riſum ex eorum ſubtili diſputatione quam doctrinae fructus inde ſibi quaeſiuiſſe videas. Exemplo ſunt dicteria in Diodorum Cronum ap. Diog. l. l. in Soſibium λυτικὸν Athen. XI, 12 iacta.

tamen litterarum ſtudiis facere debuit Muſeum et Bibliotheca, tum ipſa vrbis frequentia, commeantium et nauigantium vtilitas.

Cum ex reliquis litteris politiorum litterarum et artium ſtudia ea fuerint, quae primo in Aegyptum cum Ptolemaeo Lagi immigrauerint, age initium faciamus ab his. Atque hic ſtatim incidimus in rerum conditionem valde memorabilem, quae ad litterarum faciem immutandam vim magnam habuit: *Oratorum ſtudia* iam illo tempore in ipſa Graecia *ſophiſtarum et rhetorum artibus* cefferant: qua vna rerum viciſſitudine dici non poteſt quanta conuerſio neceſſario facta ſit. Oratorum enim ſtudia cum republica adminiſtranda, rebus agendis, cauſſarum veritate erant coniuncta; ingenia itaque iis maxime litteris imbuebantur, quae copiis idoneis illa inſtruerent, et quarum vſus ad vitam eſſe poſſet; animisque in hunc modum imbutis et informatis, quicquid ſcriberent ac dicerent homines, ad vtilitatem vitae referebant. A Sophiſtis a rerum actu et a rep. ad vmbram et otium omnia ſtudia ſunt reuocata: ad notionum verborumque ſubtilitates migrauit philoſophia; hiſtoria autem vitae magiſtra in rhetoricis areolis ſe iactauit, et delectationem ſcribendi finem conſtituit, hancque ipſam non in grauitate rerum et vtilitate, ſed in rerum figmentis oratoriaque exornatione collocauit. A corruptis his litteris, dum partim ad otioſas ſubtilitates et ad perditam licentiam ſpectant, partim animi corporisque vires frangunt, ea mala ſubſequi ſolent, quae iure dubitationem facere poſſunt, annon barbaries et ignoratio litterarum iis praeferenda ſit. Iam in regno

et

et aula nemo facile expectet, vt oratorum libertas multum se probare possit. Sophistarum studia an Ptolemaeis statim prioribus probata fuerint, cum ex iis saeculis nihil, quodid arguat, ad nos peruenerit, asseuerari nequit. *) Demetrius quidem Phalereus, qui Athenis profectus in aula Ptolemaei Lagi vixit, et a nonnullis Museo et Bibliothecae praefuisse memoratur, eruditissimus ille quidem, orator habitus est *remissior et mollior, non tam armis institutus quam palaestra - hic primus inflexit orationem et eam mollem teneramque reddidit, et suauis, sicut fuit, videri maluit quam gravis, sed suauitate ea, qua perfunderet animos, non qua perfringeret* **). Huius hominis auctoritas Alexandriae satis valere debuit, vt ab antiquo orationis colore passim desciscerent.

Serioribus annis Sophistarum scholae Alexandriae floruere, e quibus ingenii suauitate et doctrinae elegantia insignes homines prodiere numero plures; mansitque celebritas ac fama iis scholis per plura saecula, cum iam diuinior Christi disciplina in iis terris inualuisset, vt etiam doctissimi patrum ecclesiae doctrinae suae copias inde hauserint. Nam Clementem Alexandrinum, Origenem, Athanasium, Ammonium, multos alios eius disciplinae alumnos fuisse constat. Inter Sophistas vero cum alii tum Polemo ab Imp. Adriano Musei Alexandrini collegio fuit

*) At Philostratus memoratur Aegyptius, Cleopatrae reginae *συμφιλοσοφήσας καὶ σοφιστὴς προσρηθεὶς* ap. Philostr. de Vit. Soph. I, 7. Plutarch. in M. Anton. p. 953.

**) Cic. Brut. de Or. II, 23. Or. 27. Off. I, 1. Quinctil. Inst. X. prooem. 80.

fuit adſcriptus *): Eadem ex ſchola prodiit Ariſtides, doctus et venuſtus Sophiſta. Omnino Adriani ſaeculo Sophiſtarum ſtudia inprimis floruere: haud dubie imperatoris in ea ſtudio excitata. Subtilitatem enim in litteris ille venabatur, Sophiſtisque fauebat adeo, vt, cum Alexandriae eſſet, Muſeum ingreſſus cum iis diſputaſſe memoretur **).

Poeſis nihil ab Aegyptiis mutuari potuit; quandoquidem ea gens nullam omnino poeſin habuiſſe videtur: neque enim carmina omnino memorantur metro concepta***), et apud Dionem (Or. XI, p. 162. D) ſacerdos diſerte affirmat; *apud Aegyptios non licere quicquam verſu efferre, neque vniuerſe vllam eſſe poeſin;* etſi cauſſae parum tribuo, quam ille affert, noſſe enim eos, voluptatis delinimentum illam eſſe ad audientes. Quae de *poetis* a me in proluſione dicta ſunt, conueniunt fere cum virorum dictorum iudiciis quae paſſim habentur. Ingenium elegans, amoenum, cultum in iis, quorum carmina habemus, facile agnoſcas, ſed neque inueniendo, quae poetices ſumma eſt, felix, nec ſublime, celſum, elatum. At dulcedinem habet oratio terſa, nitida, caſta, et in primis aetatibus natiua ſimplicitate aliqua ſe commendans; mirationem autem facit ingens doctrinae copia, ma-

*) Philoſtr. in ei. Vita. 3.

**) Spartian. c. 20.

***) Res valde memorabilis, quaeque ad Aegyptiorum ingenia haud exigui momenti eſſe debuit. Apud Eunap. quidem in Proaereſio p. 167. Aegyptii poetices ſtudio mirum in modum dediti dicuntur: τὸ δὲ ἔθνος ἐπὶ ποιητικῇ μεν σφόδρα μαίνονται. At vero hoc ad multo diverſa tempora et ab iſtis valde remota ſpectat.

magnum ſtudium fabularum et hiſtoriae antiquae, interdum nec ab oſtentationis reprehenſione vacuum: Quod neminem fugere poteſt, qui vel hymnos Callimachi vel indicem fragmentorum inſpexerit. Notum eſt de eodem iudicium Ovidii *), quod, probabile fit, non ab ipſo profectum, ſed ab aliis mutuatum; nam non adeo praecellebat proprio aliquo acumine Naſo. Hac eadem aetate vixere, etſi inter Alexandrinos non referendi, colore tamen ac ſpecie ſimiles, *Nicander* et *Aratus*, carmine didactico vterque nomen conſequuti, dignus vterque qui ſuos interpretes inter noſtrae aetatis viros doctos tandem aliquando nanciſcatur; ſimplicitate, puritate, elegantia, fabularum ſuauitate quem cum iis compares vix reperias. Nec tamen multo altius aſſurgere potuit, qui argumentum operis tale ſibi ſumſerat, vt ſpirare paullo acrius et ferri ſublimius poſſet, *Apollonius Rhodius*, Argonautico-

*) Ouid. I Am. 15, 14. *Battiades ſemper toto cantabitur orbe, quamis ingenio non valet, arte valet.* Ad doctrinae copiam, qua expromenda indulgebat ſibi Callimachus, refero iudicium Luciani de conſcr. hiſt. ſ. 57. Homerus Tityum, Ixionem, leuiter praeſtringit, εἰ δὲ Παρθένιος ἢ Εὐφορίων ἢ Καλλίμαχος ἔλεγε, πόσοις ἂν οἴει τὸ ὕδωρ ἄχρι πρὸς τὸ χεῖλος τοῦ Ταντάλου ἤγαγεν; εἶτα πόσοις ἂν Ἰξίονα ἐκύλισε; Luciani verba fruſtra in alium ſenſum detorquent nonnulli eius et Callimachi interpretes; nos ſi Hecalen, Αἴτια et alia eius ſcripta haberemus, de veterum iudiicis vix dubitaremus. Quae vero ab aliis Callimacho tribuitur *ſubtilitas et tenuitas*, non in reprehenſione, ſed in laude habenda eſſe videtur; quia pro argumenti et materiae ratione vſus eſt tenui nec inflato carmine. v. Propert. II, I, 40. II, 34. 32. III, I, I. vbi v. Intpp. quemadmodum λεπτότης Arato, etiam in nobili Ptolemaei regis epigrammate et in altero Callimachi, quod egregie Excurſu ſuo illuſtrauit b. Erneſt. p. 333.

tenui genere, argumento ex disciplinis petito, *Alexander* Aetolus, *Eratosthenes* Cyrenaicus, *Euphorion*, atque cum his *Parthenius*, qui Auletae aetate vixit, Virgilii praeceptor, vt apud Macrobium (Sat. V, 17.) traditum *).

Tra-

magna locorum parte; librum sextum ceteris praeferas. Videntur adeo multae multorum laciniae adsutae esse, et permixta deteriora melioribus. Extitere autem plura eiusdem argumenti carmina, e quibus vnum servatum eodem Cod. Mediceo, cui alterum illud debemus. Maximo illud vulgo tribuitur *περὶ ἀπαρχῶν* inscriptum, (a Fabricio To. VIII. Bibl. Gr. insertum) Alexandrinum tamen poetam auctorem habere iudicant viri acuti Wesseling. Probab. c. 17. et Ruhnken. v. Virgil. T. IV. p. 236. Graecam, non barbaricam sphaeram, proponi docuere viri docti; quo nomine Iablonskius dubitabat, an Manetho Aegyptius auctor carminis habendus esset: Panth. III, 6, 1. cf. proleg. p. 67. sq. Haec cum olim scripsissem, video nunc acutissimum virum, Tyrwhitt praef. ad Lithica p. XII. locis nonnullis comparatis censere, imperio Romano iam vergente scriptum esse carmen; nec esse totum ab vno eodemque auctore profectum; libros quidem I et V. a ceteris multum abhorrere.

*) *Alexandri* Aetoli praeter tragoedias fuit carmen elegiacum, Ἀπόλλων inscriptum, quod fabulas vaticinantis ore expositisse colligo exemplo ap. Parthenium c. 14. prostante; (alius *Apollo* fuit Simmiae Rhodii, ap. Steph. Byz. et Antonin. Lib. Metamorph. 20.) aliud *Musarum* nomine, argumento e litterarum disciplinis petito. *Eratosthenes* plura scripserat, inque his *Erigonen*, Longino iudice, *sect. 33*, *διὰ πάντων ἀμώμητον ποιημάτιον*, nempè quod in tenui genere versabatur, nec vt facile ingenii impetu diuino abreptus assurgeret ille; adeoque aequalitate probabili scriptum; qualis fere laus Apollonii Rhodii, quod erat *ἄπτωτος* c. 33, 6. Exposita autem erat fabula Attica de Icario eiusque filia, forte cum respectu ad sidus in quod illa fuit mutata (Apollod. III, 14, 7. et Not. p. 841.) etsi in Catasterismis illam fabulam

Tragici et *Comici* poetae Ptolemaeorum aetate fuere multi, e quibus adeo Pleias confecta eſt, Tragicorum quidem ſatis nota illa, forte tamen et alia Comicorum, vt ex Athenaeo (XIV. p. 654.) colligas. Praeter Lycophronem tamen nullus aetatem tulit. Nec vero aut frequentia Comicorum fuit tanta, quanta Athenis his ipſis temporibus, in Comoedia noua; nec ſcenae honos Alexandriae diu perſtitit *). Nam neque ſequentibus aetatibus poetae dramatici alicuius mentio fit, et Dio (in Or. ad eos) Alexandrinos obiurgat propter ſtudium rerum friuolarum, ſcommatum ſcurrilium, cantillationis, curſus equeſtris et ſpectaculorum nouitate et ad ſenſus voluptate delinientium; Sophiſtarum tamen et poetarum declamationes memorat; vti olim a Ptolemaeis certamina poetarum et aliorum ſcriptorum inſtituta narrat Vitruuius **).

Sil-

bulam non adoptauit. Aliud fuit carmen Ἑρμῆς, hexametris conſcriptum, quod de diſciplinarum originibus egiſſe videtur, vt ex fragmentis de ſphaera et zonis colligo. Nobile eſt eius epigramma de cubi duplicatione, ad calcem Epiſtolae ad Ptolemaeum regem, ab Eutocio ſeruatum Comment. ad Archimed. de Sphaera et Cylindro ed. Baſ. 1544. p. 22. vnde verſus repetiti ſunt a Fello et retractati a V. C. Brunckio in Analect. T. I. *Euphorionis* cum multa alia, tum carmen fuit Μοψοπία ſ. ἄταξία, h. e. fabulae ſ. hiſtoriae miſcellae: de quibus cf. ad Virgil. T. IV, p. 218. 9.

*) Nobilem Comicum, qui Alexandriae fabulas docuerit, memorat Athen. XIV. extr. Machonem Sicyonium. Fulgentius Mythol. I, p. 15. 16. ed. Munck. Comoediam et Tragoediam poſt Satyram et Epigramma inter ſtudia refert, quae Alexandriae viguerant.

**) Vitruv. praef. lib. VII. Attalicorum regum in libris comparandis ſtudio incenſum Ptolemaeum tradiderat: *itaque*

Bayerische Staatsbibliothek München

Sillos, Satyrae genus, Timon Phliaſius in celebritatem adduxit Philadelphi aetate; idem comicus et philoſophus ſcepticus, qui dogmaticos ſillis ſuis caedebat*).

Si quam gloriam ſibi peculiarem habet ſaeculum Ptolemaeorum, eam in generis *bucolici* inuentione et expolitione poſitam dicam. Vixere quidem poetae iſti in Sicilia plerique, frequentatam tamen ab iis Alexandriam ſatis conſtat: in ſumma ſimplicitate mira aliqua ſuauitas, in aliis venuſtas et χάρις aulae et caeli temperatam aliquam et mixtam mollitiem ſpirat. Fuit in iis Lycidas, ſi admittendi ſunt verſus Moſchi (Id. III, 96. 7. 8.) Theocrito laudatus (Id. VII, 11. ſqq.) cum Aſclepiade Samio et Phileta (ibid. v. 40.) etſi horum maior fuit celebritas alterius ex epigrammatibus, alterius ex elegis.

Magnam poetarum in fabulis ſubtiliter explicandis collocatam fuiſſe operam et curam paullo ante dictum eſt; neque vero illa eſſe potuit ſine multa lectione et inueſtigatione veterum ſcriptorum ac poetarum, vnde eae fabulae et hiſtoriae antiquae eruerentur. Itaque illa aetate multorum ingenia exercuit polyhiſtoria aliqua, polymathia et philologia, dictique illi *Grammatici*, quorum ſtudia tum fuere valde clara,

itaque Muſis et Apollini ludos dedicauit, et quemadmodum athletarum, ſic communium ſcriptorum *victoribus praemia et honores conſtituit.* Hinc inter iudices lectos *Ariſtophanem* commemorat. Referenda adeo narratio ad tempora Epiphanis aut Euergetae. Sed de h. l. infra accuratius diſpicietur.

*) cf. ad Ammian XXII, 16.

clara, eorumque numerus ingens, nec fuit facile quisquam aut philoſophus aut mathematicus, aut alius doctus homo, qui non eſſet grammaticus: adeo multa lectio, variarumque inprimis priſcarum rerum cognitio, in laude et honore habebatur; cui rei bibliothecae Alexandrinae copiae locum et opportunitatem fecere. Itaque nec poeta tum fuit, qui non eſſet grammaticus, nonnullique vtroque nomine clariſſimi, vti *Callimachus* (cf. Strabo XVII. p. 838. (1195.) cuius operum quoque, quae periere, magna pars *) in antiquis hiſtoriis quaeſtionibusque grammaticis verſabatur. *Apollonii* Rhodii, *Arati* et *Nicandri* quam multi iique eruditi libri memorantur qui interciderunt **)! *Alexander* Aetolus poeta fuit idemque grammaticus, *Eratoſthenes* et grammaticus et poeta et philoſophus inſignis habitus eſt ***): quod quantum eum a ſolida philoſophia abduxerit, Strabo ſeuera cenſura declarat (lib. I. p. 28. et al.) Hinc fieri aliter non potuit quam vt et eſſet et diceretur *Beta*, qui omnibus in diſciplinis ſecundas teneret, cum, ſi in vna habitare maluiſſet, primas haud dubie fuiſſet adeptus. Ingens ſcriptorum ab eo numerus editur argumenti grammatici, hiſtorici, geogra-

 phi-

*) vt Αἰτια, ſ. de cauſſis ant. fabularum. Ἐθνικαὶ ὀνομασίαι. κτίσεις νήσων etc.

**) Nicandri quidem multa antiquam hiſtoriam et origines vrbium enarrantia, non nulla etiam grammatica extitere, Arati autem multa aſtronomici, phyſici, grammatici argumenti. De quibus plura quam in Fabric. Bibl. Gr. occurrunt afferri poſſunt et afferentur ab iis qui nobis doctiſſimum hoc opus noua recenſione redhibebunt.

***) v. Plin. II, 108. Strab. XVII. p. 1195. Sueton. Gramm. 10. eum primum philologum appellari voluiſſe ait.

phici, geometrici, aſtronomici. Ex Ariſtarchi diſciplina *Apollodorus* prodiit, cuius ſcripta omnis generis extitere doctiſſima, et extat adhuc Bibliotheca. *Rhianus* poeta ex Suetonii Tiberio notus, Eratoſthenis aequalis, idem hiſtoricus fuit et grammaticus.

Hactenus grammaticos vidimus, omnis doctrinae accuratioris, quatenus illa ex antiquis ſcriptis petitur, peritos intelligentesque *): verum haec ipſa multa, varia et aſſidua, lectio **) eos ad grammaticae proprie dictae, philologiae et criticae, ſtudium adduxit; adeoque nunc demum exorta eſt ea diſciplina, quae niſi anteceſſerit, nulla alia firmis ſatis talis incedere poteſt: niſi enim tradita et expoſita a veteribus, ex quibus argumentamur, probamus, narramus, recte et ex critices ſeueritate conſtituta, et ex eorum qui ſcripſerunt ſenſu, iudicio, opinione declarata fuerint, vana et inanis eſt omnis hiſtoria, philoſophia, theologia, omnesque aliae artes et litterae, quatenus illae ex libris et ex iis, quae ante nos memoriae tradita ſunt, hauriendae ſunt. Nec vlla alia fuit diſciplina inuentu difficilior, aut naſcendo tardior aut expoliendo per plura ſaecula operoſior: Cuius incunabula Alexandrinis debentur, inprimisque bibliothecae opibus, muſei autem congregato coetui, coniunctaeque plurium operae. A tenuibus itaque initiis profecta ars ſatis laetis incrementis aucta mox effloruit, et ſi nihil aliud Ptolemaeorum de lit-

*) Eratque adeo grammatica *encyclopaedia eius aetatis* et eruditionis ambitus.

**) Vitruv. praef. lib. VII. de Ariſtophane Byz. *qui ſummo ſtudio ſummaque diligentia quotidie omnes libros ex ordine perlegeret.*

litteris curae debuiſſet aetas, hoc vtique beneficium omni ſanctiorum litterarum fructui vero ac genuino, (niſi enim oracula diuina ex vatum ipſorum ſenſu et acceptione interpreteris, inanis et vana eſt omnis de rebus diuinis diſputatio) omni ſaniori philoſophiae et hiſtoriae, proluſit. Fuit primo loco Zenodotus, fuere Crates, Ariſtarchus, eiusque magiſter Ariſtophanes Byzantinus, cuius vtriusque ſchola fuit florentiſſima, e qua prodiere alii: quorum recenſus videri poteſt apud Fabricium, (B. Gr. To. VII.) duravitque grammaticorum ſchola, etſi varia fortuna iactata, nouis auctibus ſub Auguſto, Tiberio, Adriano, Antoninis, recreata, magno cum litterarum beneficio *), vsque ad vrbis excidium (a. C. 640.). Sed ſaec. IV. et V. reuixerat poeſis, quae tamen multum ab antiqua elegantia abeſſet. Habemus ex his temporibus Syneſii Hymnos, Nonni Panopolitani Dionyſiaca, ne commemorem Apollinarem, Gregorium Nazianzenum, Proclum philoſophum, forte et poematii de Hero et Leandro auctorem, nec non, niſi antiquior eſt, Quintum Smyrnaeum, ex melioribus tamen conſarcinatum, Tryphiodorum et ſaeculo ſexto Coluthum.

A *grammaticis* quoque, quibus Ariſtoteles de poetica proluſerat, cauſſae et principia *poetices* variorumque generum indagari et elici coepere. De *re tragica* egere multi; cum de componendis vel interpretandis fabulis praeciperent: in his Duris Samius, Didymus, Ariſtoxe-

*) Hi ſunt *diſciplinarum magiſtri, quos quodammodo ſpirare etiam ſuo tempore* Ammian. ait. XXII, 16.

nus muſicus, Hephaeſtion; de *re* vero *comica* Eratoſthenes, Lycophron, idemque Hephaeſtion. Ariſtophanes autem Machone poeta comico magiſtro vſus narratur in iis quae ad comoediam ſpectarent *).

Scriptorum quoque antiquorum claſſes certas conſtituerunt, et ex iis principes in canonem aliquem redegerunt, de quo digna ſunt quae legantur, Ruhnkenii V. Cel. diſputata in hiſt. crit. orator. Graecor. p. XCIV. ſq.

Inprimis vero inſignem operam poſuere grammatici Alexandrini in Homeri carminibus recenſendis, emendandis et edendis. Itaque poſt illam ab Ariſtotele ſuſceptam in Alexandri gratiam, *ἀπὸ πάρδηκος* vulgo dictam, recenſionem memorantur paſſim *ἐκδόσεις* et *διορθώσεις* Arati Solenſis, Zenodoti Epheſii, Ariſtophanis Byzantini, Ariſtarchi; eodem fere tempore Pergami Cratetis Mallotae, qui idem grammatices ſtudium primus Romam intulit ab Attalo rege ad ſenatum miſſus (Sueton. ill. 2 Grammat. 2.) Sed notiora haec ſunt, quam vt in iis morari poſſim. Magnus quoque ex iis numerus in Homerum commentari coepit, quorum extitere *ὑπομνήματα*, *ἐξηγήσεις*, *ζητήσεις*, e quibus fruſtula paſſim et ramenta ad nos peruenere limo lutoque obruta.

Studium hoc commentandi, illuſtrandi, impugnandi et propugnandi, ſemel natum mox ad alios ſcripto-

*) Athen. VI. p. 241. F. *Μάχων ὁ κωμῳδοποιὸς, διδάσκαλος γενόμενος τῶν κατὰ κωμῳδίαν μερῶν Ἀριστοφάνους τοῦ γραμματικοῦ.*

ſcriptores proceſſit, et ſcribi coepere non modo in Heſiodum et alios, verum etiam in recentiores, Callimachum, Lycophronem, Apollonium, ſcholia. Quae etſi pleraque periere, non tamen omnino nullum ad litteras fructum, qui ad nos peruenirет, habuiſſe putanda ſunt. Scilicet vt in rerum natura, ſeu muta ſeu vocali, in plantis et in animantibus, innumera creantur, innumera intereunt, quorum ſemina multo poſt, caſu, quem nos ſolemus dicere, in opportunum locum delata laetius, quam antea factum erat, progerminant: ita in encyclio hoc orbe, quem humani ingenii vis procreauit, innumera vtique ſcripta, inuenta, cogitata, ſuperiorum aetatum, et ortum et interitum ſuum habuere: nec tamen nihil omnino inde fructus ad nos ſeriores proueniſſe putandum eſt: nam primo infinitarum rerum, latius et copioſius olim diſputatarum, ſumma ſeruata eſt ab iis, qui vna vixerant, aut ab his, qui, cum ſerius viuerent, audita vel lecta in libris, qui deperditi ſunt, per ſcripſerant; tum vero innumera alia ab iis, qui aetate ipſos auctores attigerant aut eorum ſcripta legerant, mente et animo concepta ſcriptisque mandata, etſi alio nunc nomine, verique auctoris nomine temporum iniuria ſublato, ad noſtram memoriam ſeruata in cenſu earum rerum habentur, quae nunc vaſtum hunc litterarum ac diſciplinarum penum conſtituunt: itaque eorum quoque, quae quis primus inueniſſe aut excogitaſſe dicitur, maxima pars aliis, qui antea vixerant, deberi videtur; niſi enim alii materiem adornaſſent, exemplis praeiuiſſent, analogum quid reliquiſſent, viam paraſſent, nullum vnquam, niſi quod fors obtulerat, humani ingenii inuentum extitiſſet.

Verum cauſſas continua ſerie antegreſſas mens humana in numerato habere nec ſolet nec facile poteſt.

Inter haec, quae humani ingenii eſt infirmitas, ipſa illa grammatica eruditio prima corruptelae ſemina litteris attulit; nam grammatica ſubtilitate ingenia attenuata et in anguſtum coarctata ad minutias et inanes argutias deducta ſunt: vt de multis valeret, quod de Herodiano Alexandrino Ammianus ait, fuiſſe eum *artium minutiſſimum ſciſcitatorem* (XXII, 16.) In quibus minutis explorandis, cauſſisque exquirendis, cum haererent animi: attritis viribus ad magna et ardua aſſurgere non audebant; miratio ſubſiſtebat in ingeniоſis luſibus, aut doctae et obſcurae quaeſtionis ſolutione; altum et acrem ſpiritum quis inter haec retinere potuit? Antiquo bonae mentis illo ſucco exinanita, ſententiarum a rerum vſu et experimentis ductarum luminibus orbata, oratio ad argutias et ſubtilitates modo rhetoricas modo philoſophicas redacta, tamquam tabe aliqua confecta et conſumta, *vix oſſibus haeret*; febris tamen tanquam ardore ſubinde mirum in modum excandeſcit. Quod vero ſaepe miratus ſum, mature ſatis et iam Philadelphi aetate increbuere luſus illi pueriles, vt Simmiae Rhodii Ouum, Alae et Bipennis. Doſiadae quidem, Ararum auctoris, aetas incerta; ſed Lycophron Philadelphi gratiam arguto anagrammate meruiſſe fertur *).

Studium illud antiqua et minus vulgo nota cognoſcendi, quod, vt ſupra vidimus, homines Ptolemaicae

*) Tzetza in ei. Vita. Theocrito tribuunt Syringem.

cae aetatis tenuit, vt curioſi magis quam ingenioſi eſſent *), etiam eos, qui hiſtorias perſcribebant, invaſit, vt partim in antiquis hiſtoriis et mythis haererent, partim mirabiles hiſtorias venarentur, vtque, dum materiem anquirerent idoneam, exterarum gentium ac terrarum res perſcriberent. Illud vero narrandi genus, quod rerum actum, cauſſas et opportunitates, ita perſequitur, vt prudentia vitae inde hauriatur **), quod iam in Polybio magna ex parte ad ſententias locosque communes redit, vt hominem facile agnoſcas cogitatione potius quam actione in rebus geſtis verſatum, vix auctore aliquo inſigniore commendatum fuit; etſi iudicium ſatis exploratum ferri nequit, quandoquidem ex omni hoc hiſtoricorum numero nullus ad noſtram aetatem ſeruatus eſt ***); niſi quod manibus terimus ea, quae ex iis hauſta ſunt. Omnino mirationem facit, quod e Ptolemaeorum temporibus, tanta litterarum luce illuſtratis, tam pauci libri ſoſpites ad nos peruenere, rerum quoque geſtarum fere omnis memoria intercidit. Ita in monumento Adulitano victoriarum titulos legimus, quarum memoria alia extat nulla.

Interea *geographiae* ſtudium alimenta nactum eſt inprimis ex Alexandri expeditione in Perſas et In-

 dos,

*) Vt Ciceronis verbis vtar de Fin. V, 18. extr.

**) Quod τὸ ἔμπρακτον καὶ τὸ ἀληθὲς τῶν ἐννοιῶν ſectatur.

***) Nobiliſſimi fuere Marſyas Pellaeus. Hecataeus Abderita. Hieronymus Cardianus. Duris Samius. Timaeus. Phylarchus. Quod vero nequidem Ptolemaeus Soter aut Euergetes II. hiſtorias ſuas ad poſteritatem propagare potuere, imbecillitatem humanam arguit, cum ne fortuna quidem regia conſequi potuerit id quod tot monachis indoctiſſimis contigit.

dos, tum Ptolemaeorum curis nauigatione per mare rubrum ad Taprobanenſes et Indos inſtituta *). Vtinam hoc ſaltem ſcriptorum genus, qui et locorum naturas et mores hominum tradiderant, nobis non inuidiſſet fortuna! cuius generis multa in Ariſtotelis et Theophraſti libros **) deriuata fuiſſe probabile fit. Ipſe Alexander naturae curioſus et nouarum rerum viſendarum cupidus locorum, quos peragrabat, deſcriptiones a peritiſſimis viris, Diogneto et Baetone fieri curauerat ***). Memoratur quoque eius Hodoeporicum et Ephemerides, eius ſaltem iuſſu factae. *Nearchus* autem ab eo miſſus Oceanum Indicum adiit; cuius ſupereſt quoque *Periplus*. Ab eo inde tempore peregrinandi ſtudium increbuit; hinc tot Peripli, quorum nonnulli extant in Geographis Hudſon. inprimis rerum Indicarum auctores plures, ſed iidem mentiendi licentia praecipites, qua de re Strabo acerbe conqueritur ****). In iis nobiliſſimi Daimachus, Megaſthenes, Oneſicritus. Ex Geographicis tamen huius aetatis pauca fragmenta poſteritati legauit fortuna, cetera inuidit, niſi quod iis vtimur, qui inde hauſere, inprimis Strabone; nonnulla etiam in Dionyſio Periegete, Plinio et Stephano Byzantino ſuperſunt.

Cum

*) Ill. de Schmidt diſſ. ***de nauigat. et commerciis Aegypt.***

**) Euoluat, cui res cordi eſt, titulos deperditorum librorum ap. Fabric.

***) Strabo II. p. 69.

****) lib. II, p. 70. XV. p. 698. De iis ſcriptt. cf. Plinii Index libb. XII. XIII. Gell. IX, 4. praeter Fabric. Voſſ. H. Gr. I, 11. 12. Dodwell. Diſſ. de Nearcho.

Cum iisdem peregrinationibus per terras longinquas naturae cognoſcendae ſtudium, adeoque *hiſtoria naturae* vires accepit. Nota res, qua liberalitate Alexander Ariſtotelis ſtudia adiuuerit; nota Theophraſti diligentia. Aegypti autem reges maximeque in his Philadelphum, ad longinquas regiones cognoſcendas miſiſſe homines, e Strabone conſtat *). Negari tamen nequit ad res potius nouas et mirabiles animos fuiſſe conuerſos. Sic *Philoſtephanus* Cyrenaeus, Callimachi familiaris, de *mirabilibus fluuiis* ſcripſerat **). Habemus *Antigoni Caryſtii*, qui ſub Philadelpho vixiſſe creditur, *mirabilium narrationum collectionem* ***) e variis libris factam, etiam e ſimili Callimachi libro. Magnum numerum aliorum ſcriptorum *de mirabilibus* dabit Ionſius ****). Multarum rerum ſtudium ipſa nauigatio et mercatus inferre debuit: cuius vtinam haberemus copioſiores notitias! quippe quae

*) lib. XVII, p. 1138. B. (789.) Add. Diodor. III, 19. Copioſe de his de Schmidt V. C. loco laud. p. 185. Animantia Alexandriae in palatio nutriri ſolita ex regis Ptolemai Commentariis narrat Athen. XIV, p. 654. B. opportunitatem naturas animantium cognoſcendi ſaltem ea res praebuit: conſiliumne fuerit illud, dicere non audeo. Etiam Romae exterarum ferarum ſpectacula locum hiſtoriae naturali facere potuiſſent, non minus quam extiſpicia. Sed praeiuere haec omnia naturae ſtudio; ſtudium ipſum ſerius ſubſequutum eſt; namque illud, iam inchoatum, tam praeclaris ab Ariſtotele iactis fundamentis, mox omiſſum et neglectum iacuit, nec niſi noſtris aetatibus veros auctus accepit.

**) περὶ τῶν παραδόξων ποταμῶν ap. Athen. VIII. p. 331.

***) ἱστοριῶν παραδόξων συναγωγήν.

****) περὶ θαυμασίων. Ionſius de ſcriptt. hiſt. philoſ. II, 12. p. 175. ſq.

quae ad omnes iſtorum et ſequentium temporum hiſtorias intelligendas magni momenti forent *).

E diſciplinis ſeuerioribus inprimis *matheſis* Ptolemaeorum aetate praeclara incrementa habuit: et exiiſſe e ſchola Alexandrina legimus, quicquid nobiliſſimorum mathematicorum et aſtronomicorum inter antiquos fuit, Euclidem, qui in Aegypto peregrinatus eſt (Diod. V, 36.) et Alexandriae matheſin docuit, Cteſibium mechanicum, Phyſconis tempore, Apollonium Pergaeum, nobilem Sectionum Conicarum interpretem. Inprimis autem aſtronomia ab incunabulis ſuis ad pueritiam et tantum non iuuenilem vigorem adoleuit, clariſſimis viris auctoribus, magnam partem patria quoque Alexandrinis **). Floruit

*) Ita ſuſpicari licet Syriae occupandae conſilia Ptolemaeis ſubnata eſſe e ſiluarum Libani vtilitate ad claſſes exſtruendas. Non enim conſtat, vnde Aegyptus materiem nauium faciendarum petierit. Porro commercia Indorum per rubrum mare facta ſunt duplici itinere, altero foſſa regum ad Arſinoen, altero a Copto Berenicen: quia difficillima eſt in hoc mari nauigatio propter eteſias, eaque paucis menſibus abſoluenda: vt diſcimus e peregrinatoribus, etiam recentioribus.

**) Extant nonnulli Alexandrini in Aſtronomo paruo, et aliorum obſeruationes in magna Syntaxi. Sed in his nolim difertus eſſe, cum Fabricii diligentia vti quiuis poſſit; et proſtat *Montucla* (*Hiſtoire des Mathematiques*) P. I. lib. IV. quem, ſuae diſciplinae callentiſſimum virum, litteris antiquis tam parum imbutum eſſe doleas, vt pauca ille cum fide tradat, niſi quae ex recentioribus libris deſcripſit, nomina vero graeca miſere vexet et corrumpat. Multo vero magis de ingenioſiſſimi viri, *Bailly*, opera in hac operis (*Hiſt. de l'aſtronomie anc.*) parte, qua antiqua perſequitur, quod conqueraris, habes: nam idem leuitate et ieiunitate rerum ex antiquitate

ruit quoque Alexandriae hoc mathematicarum disciplinarum ſtudium vsque ad extrema tempora *): nec vllum eſt ſaeculum, quo non nobilis alicuius mathematici vel aſtronomi aut mechanici nomen celebratum ſit **).

Sed nec defuit aſtronomiae perpetua ſimia *aſtrologia* iudiciaria et apoteleſmatica: ſiue deprauatis ingeniis ex antiquo planetarum cultu apud Aegyptios, ſiue ex noua ſuperſtitione et philoſophia phyſica praua. Ne Manethonis Apoteleſmatica memorem, praeter hunc ingens ſcriptorum fuit numerus, qui paſſim adhuc in bibliothecis latent inediti ***). En ſortem rerum humanarum! praeſtantiſſima pleraque interiere, nugas et deliramenta ſeruauit fortuna integra et illibata. Tam parum vſu firmatur, quod iactari ſolet: aeternitatem non contingere libris, niſi qui ea digni ſint.

Eadem ſuperſtitio infecerat *medicinam*, quae Alexandriae et Ptolemaeis multa incrementa debuit, inprimis in anatomicis; regum enim beneficio non

tate narratarum et ad hypotheſes recentiſſimas deflexarum vnicuique paullo accuratius docto ſtomachum mouet.

*) Ammian. XXII, 16, de Muſeo; *nudatur ibi geometrico radio quicquid reconditum latet — et recalet apud quosdam adhuc, licet raros, conſideratio mundani motus et ſiderum, doctique ſunt numeros haud pauci: ſuper his ſcientiam callent quae fatorum vias oſtendit.*

**) Percurrat aliquis Fabric. B. Gr. Vol. II, lib. III, 5. 14. 18. 22. 23. 24.

***) V. Fabric. T. II, p. 505.

non modo mortuos, verum viua quoque corpora nocentum hominum diſſecuere et ſcrutati ſunt Eraſiſtratus et Herophilus, (ap. Celſum in praef.) quorum ſcholae multos clariſſimos medicos habuere, multosque in iis Alexandrinos *). Nec tamen ſuperſtitio, vetus illa peſtis, quae eam in antiquis ſaeculis contaminauerat, ab ea arceri potuit, quo minus ſubinde immigraret et diſciplinae intimos receſſus permearet, ita vt medecina tantum non ad praeſtigias, incantationem et magiam, non quidem naturalem illam, qualis forte e cognitis rerum naturalium virtutibus ad vulgus parum notis aut occultis proficiſci potuit, ſed ad praeſtigiatoriam illam (γοητείαν) prolapſa aliquando vix diſciplinae ac ſcientiae nomine digna eſſet. Plinio quidem auctore (lib. XXX. pr.) *natam* (magiam) *primum e medicina nemo dubitat, ac ſpecie ſalutari irrepſiſſe velut altiorem ſanctioremque medicinam — ita addidiſſe vires religionis — atque miſcuiſſe artes mathematicas.* An eo ordine res proceſſerint, valde dubito. Floruere tamen Alexandriae illa ſtudia ad ſeriora vsque tempora. Galenus ipſe Alexandriae vixerat medicinae addiſcendae cauſſa: eiusque ſchola in ea vrbe floruit **). Inter

*) cf. *Le Clerc Hiſt. de la Medecine* II. P. Liv. I. chap. 3. ſq. 7. 8. ſq. In iis, quae poſt Galenum commemoranda erant, nimis breuis et anguſta eſt eius diſputatio.

**) Fulgent. Mythолog. I. p. 16. Calliope loquitur, Alexandriae ſe ſubſtituram fuiſſe: *niſi me etiam exinde bellis crudelior Galeni curia excluſiſſet, quae paene cunctis Alexandriae ita eſt inſerta angiportis, quod chirurgiae carnificinae laniola pluriora habitaculis numerentur.* Scriptor is eſt ſaec. IV. Laudatur ad e. l. Anonym. Cosmogr. a Godofr. ed. p. 23. (a Iac. Gronov. c. Scylace p. 261. Sed iam exeunte ſaec. IV. Ammian. l. c. *Medicinae autem — ita ſtudia augentur indies* (Alexandriae) *vt*

Intēr mathematica ſtudia floruit quoque *muſica* et *harmonica*. Scripta in eo genere fuere Eratoſthenis; extant Euclidis ac ſeriore aeuo (ſub Antoninis) Claudii Ptolemaei *). Alexandrinos quidem muſicorum ludorum inprimis cupidos fuiſſe ex Dione Pruſenſi nouimus, qui ſtudium eorum reprehendit, tanquam nimium et inſanum **); quodque cum tumultuatione et petulantia ſe gererent in ſtadiis et theatris ludorum tempore, et pſaltriarum ac ſaltatricum et citharoedorum inſano ſtudio ſe perditum irent; (Or. in Alex. p. 375. ſqq.) vt et applaudentes exultarent et canentem θεὸν καὶ σωτῆρα appellarent (p. 377. en noſtrum *brauo*) Obiurgat porro eos tanquam non niſi molles modos et fractos cantus ſequentes ***) (p. 381.) Nota ſunt Ptolemaei Auletae inſana ſtudia ti-

vt pro omni experimento ſufficiat medico ad commendandam artis auctoritatem, ſi Alexandriae ſe dixerit eruditum. v. ibi laudd. a Valeſ. add. Liban. Epp. Wolf. 1178. 668.

*) Alios v. in Catalogo deperditor. muſicor. T. II. Biblioth. Gr. Fabric. p. 267.

**) vt tota eorum vita videretur κῶμος εἷς p. 382. *comiſſatio perpetua*. Omnino Muſica praeter ceteras artes efflorescere debuit non modo inter theatrales apparatus et chororum feſtiuitates, verum multo magis per certamina muſica, quae cum aliis locis tum Alexandriae incredibilibus ſtudiis agitata fuere. Inprimis ea ad feſta Dionyſiaca ſpectabant. Coibant quoque muſici in ſodalitia ſeu Collegia Dionyſo ſacra. Hi τεχνῖται Διονυσιακοὶ ſaepe in marmoribus memorantur.

***) Muſica videtur fuiſſe valde mollis. Nam et *Niliaci modi* hactenus famoſi: Ouid. Art. III, 318. cf. Triſt. I, 2, 80. Martial III, 63. Canopi vero luxu et mollitie nihil infamius. Omnino v. Dio l. c. p. 380. Multus apud Alexandrinos *monaulus*: de quo v. Athen. IV. p. 514. et ibid. pp. ſqq. inſtrumenta alia in honore habita.

tibiae inflandae, qui et in ludis certauit: quem idem Dio non male dicit tibia canendo, Alexandrinos ſaltando, remp. perdidiſſe, (p. 383.) ita vt praeter panem et circenſes nullius rei cura eſſet (p. 370.) Durauit muſices ſtudium ad ſeriora tempora: Ammianus l. c. *nondumque apud eos penitus exaruit muſica, nēc harmonia conticuit* *).

Philoſophiae ſtudiorum quae per tot aetates viciſſitudines fuerint, integri operis argumentum eſt. Mirari licet rerum in orbem redeuntium viciſſitudinem; cum antiqui illi ſapientes, Orpheus, Thales, Pythagoras, Democritus, Plato, Aegyptum adiiſſe et a ſacerdotibus multa petiiſſe narrati eſſent, nunc cum Graecis in Aegyptum poſtliminio quaſi rediere olim inde accepta, ſed valde aucta, inflexa et immutata. Quod vero multo magis memorabile eſt, induit nunc Graeca philoſophia habitum aliquem novum ſub caelo Aegyptio: cuius rei cauſſas facile indagare licet, ſi permixtis veterum Aegyptiorum et Graecorum aduenarum litteris noua monſtra gigni debuiſſe reputes. Etſi longa ſeruitute vulgi ingenia ad humum depreſſa, ſacerdotum autem collegia cum templis et ſacris magnam partem erant ſublata: tamen ſub primis ſaltem Ptolemaeis ſupereſſe potuere, qui antiquam illam philoſophiam ac theologiam ſymbolis et hieroglyphis inuolutam varioque ac multiplici acumine explicari ſolitam non prorſus ignorarent; quod poſtea factum e Strabone conſtat (XVII. p. 1159.) Probabile fit, fuiſſe ex iis Aegyptiis qui Graeca addiſce-

*) Cf. Athen. IV, p. 183.

discerent; fuisse etiam Graecos, qui Aegyptia. Alexandriae tamen serius inualuisse videtur Aegyptiaca superstitio, cui accessit postea Iudaica totiusque orientis, tandemque Christiana. Ab initio quidem diuersarum sectarum e Graecia subtilitas immigrauit, cum sophistarum, si bene iudico, artibus copulata; Stoicos tamen Alexandriae memoratos meminimus paucos *): qui contra in Macedoniae regum aula florebant; nam Antigonus Gonatas Zenonem Citiensem et Cleanthem arcessiuerat; (Laert. VII, 169.) erat in ea quoque Persaeus (ib. VI, 9, 36.). In aulam regum Pergamenorum Stoici non minus admissi: etsi contrariis aliorum studiis. Nota narratio de Cratete Mallota et de Athenodoro Cordylione, bibliothecae Pergamenae custode, qui e libris Stoicorum exscidisse narratur ea, quae secus quam sibi placerent scripsissent. Quid quod Babylone sectae Stoicae fundamenta reliquerat Archedemus Atheniensis exul in his terris **). Alexandrinis vero Stoicorum disciplinam seueriorem parum probatam fuisse nemo miretur; vt nec subtilitatem dialecticam. Nec Peripateticorum Alexandriae magnus fuit honos ***).

Vnus

*) A Stratone Lampsaceno Stoico eruditum esse Philadelphum, constat. Ad Philopatorem Sphaerus missus a Cleanthe. Laert. VII, 185.

**) Plut. de Exil. p. 605. Menag. ad Laert. VII, 169.

***) Fuere tamen Aristotelicorum conuictus (συσσίτια) Alexandriae, quos cum aliis eorum commodis sustulit Caracalla, odio Aristotelici nominis et studio in Alexandrum M. v. Dio LXXVII. 7. Aristotelicae successionis (διαδοχῆς) scholam restituere volebant Alexandrini Anatolio constituto, Christiano homine sed docto, ante a. 269. Euseb. H. E. VII, 32.

Vnus Epicureus Colotes regi Ptolemaeo (qui ex prioribus vnus esse debuit) librum obtulisse fertur apud Plutarchum (lib. adv. Colot. pr.). Cynicorum Alexandriae frequentiam fuisse constat e Dione Prusaeo (p. 363. C. D.) qui eorum mores impudicos Alexandrinis similes, scurriles autem in viis et angiportis sermones corrumpendae iuuentuti accomodatos esse ait. Cyrenaica disciplina, quae ad voluptatem omnia referebat, regum libidinibus palpabat, fuitque adeo grata iis et accepta; saltem tanta Theodori fuit auctoritas, vt a Sotere legatus ad Lysimachum mitteretur *). Hegesiam a Ptolemaeo vetitum de morte disputare, nota narratio est **). At gratissimum hospitium vrbem Alexandriam habuit Platonica philosophia, sub Romanis saltem, eaque mox tot opinionum monstris, superstitionibus, ex Aegypto totoque oriente deriuatis, corrupta, vt ad goetiam et theurgiam delaberetur, foediſſimam ingenii humani corruptelam. Sed, vt dixi, singularis, eiusque accurati, operis argumentum hoc tantum non intactum nobis dimittendum est.

Supereſſet, vt de *artium* liberalium disciplinis earumque sub Ptolemaeis conditione agerem. Si tamen potiora tantum commemorare vellem, a Winckelmanno pleraque iam delibata repeterem; sin subnotare vellem ea, quae ab eo omissa aut perperam tradita sunt, descendendum mihi esset ad subtilem disputationem, quae alieno loco apposita parum esset probanda. Vt paucis complectar, etsi istorum tem-

*) Ap. Laert. II, 102.

**) Cic. Tusc. I, 34.

temporum opera et monumenta nulla extant maioris molis, ex iis tamen minoribus, quae supersunt, tum ex narrationibus apud Diodorum, Athenaeum, Plinium, aliosque obuiis, sequentia explorate tradi posse videntur: primorum statim regum studia artium et cupiditates operum ad fastum et magnificentiam potius se inclinasse, quam ad iudicii elegantiam aut verae pulchritudinis sensum: ex ipsis enim regni opibus mature luxus et mollities orta aulam et vrbem tanquam pestilenti sidere afflauit. Testantur id pompae Dionysiacae, quarum ex Callixeno descriptio apud Athenaeum habetur; (lib. V, 5.) et fastus Asiatici Graecorum animos obsidentis certa vestigia iam habet funus Alexandri Babylone Alexandriam ducti (Diodor. XVIII, 26. sq.) cum Hephaestionis funere ab Alexandro curato. In numis simplicitatem agnoscas notabilem, cum elegantia artis, in priorum saltem regum numis. Architecturae laude haud dubie excelluisse videtur Ptolemaeorum aetas; saltem Alexandria aedificiorum magnificentia admirationem fecit.

Cum saeculi Ptolemaeorum Genium aliquem, valde notabilem, satis declaratum dederim, in litterarum quidem studio, polymathiae et polyhistoriae amorem, in historiis, rerum mirabilium, nouarum et insolitarum: caussas eius rei, etsi iam in ipsa narratione interpositas, nunc seorsum breuiter perstringere placet.

Et initio quidem ipsa ingenii humani doctrinaeque humanae natura haud facile alium rerum

curſum admittit, quam vt doctrinae auctus ingenii damna ſequantur; infringitur ipſa rerum copia ingenii vis ac vigor; ſubtilitas grammatica, hiſtorica ac philoſophica, in rebus exquirendis ac diluendis, magnos et audaces animi ſenſus incidit; luxuriantius ingenium a ſimplicitate ad cultum et ornatum, hinc ad fucum et laſciuiam prolabitur. Eſt idem animorum et ingeniorum, qui vitae et reip., ab auſteritate ad elegantiam, ab hac ad luxum et delicias, progreſſus; quo gradu vbi ſemel rerum vices conſtitere, ad interitum eas vergere neceſſe eſt.

Alexandriae autem maturior litterarum mutatio facta, quia incerta regum lubido, aulicorum vanitas, vrbis luxuries, ciuium leuitas, ipſae ſtudiorum opportunitates, motui rerum iam per ſe inclinato momenti et impulſus haud parum addere debuere. Regum quidem munificentia et amor litterarum fuit, qualem vix alia aetas vidit. Lagidae et Philadelphi laudes commemorabuntur, quamdiu litterarum vllum erit nomen. Philopator, vtvt luxuriae et omni corruptelae deditus, tamen cum Sphaero Stoico vixit (Laert. VII, 185.), Homero aedem cum ſtatua poſuit (Aelian. v. IV. XIII, 22.) naues autem longe maximas aedificauit: de quibus diſertus locus apud Athenaeum (lib. V. p. 203. ſqq.) Ipſe Euergetes II. ſeu Phyſcon, monſtrum hominis, fauebat litteris, ipſe ab Ariſtarcho eruditus (Athen. II. extr.) hiſtoriarum libros XXIV. compoſuerat magnae auctoritatis ſcriptor, Homericam quoque lectionem emendaſſe fertur; etſi crudelitate ſua in Alexandrinos idem viros doctos fugere metu et in Graeciam et Aſiam